

SOSIALISTISK *Framtid*

NR 1/2 2017 LØSSALG - KR. 50,-

***Kan klimaet reddes
under kapitalismen?***

Forbruk er ikke klimaforkjempernes hovedfiende

Den globale klimakrisen har gitt drivkraft til en asketisk forgrening av venstresiden som vil fremme miljøsaken ved å fornekte kapitalistisk «konsumerisme» og måten reklamebransjen skaper «falske behov».

Et stikk motsatt ståsted tegnes opp av Marx i Grundrisse, der han beskriver hvordan arbeiderne står overfor kapitalisten «som konsument», som derfor «med alle midler [søker] å anspore dem til forbruk, å gi sine varer en ny tiltrekning, overbevise dem om nye behov osv.» Nettopp dette ved relasjonen mellom arbeid og kapital var «dens sivilisatoriske side ... hvorpå kapitalens historiske berettigelse, men også dens nåværende makt beror».

Marx’ angrep mot kapitalismen rettet seg derfor mot dens sterkeste side, der den, i sin evne til å utvide forbruket, hentet sin viktigste legitimerende kraft. Han kritiserte kapitalismen, ikke for å skape nye behov, men for å blokkere realiseringen og utviklingen av behovene den tross alt hadde båret fram. Motsatt har deler av miljøbevegelsen satt seg i et livsfornektende spor, og krever med stor patos av arbeiderklassen at den skal redusere forbruket og frasi seg den eneste virkelige frukten de kan nyte av det kapitalistiske åket. At holdningskampanjene ikke nytter burde derfor ikke komme som noen overraskelse.

Det virker klart nok at forbruk i sin kapitalistiske form ikke lenger kan sameksistere med menneskehetens langsiktige klimabehov. Likevel vil vi advare mot å underslå dets histo-

risk frigjørende dimensjon. I et kapitalistisk samfunn blir forbruket formet av de samme samfunnsforhold som hersker over produksjonen, distribusjonen og byttet. At forbruket må innsnevres er kanskje en sannhet i dette samfunnet, men det er ingen allmenn sannhet, siden det ikke tar hensyn til hvordan et sosialistisk forbruk kan se ut. Å allment slå fast at forbruket må snevres inn, innebærer en borgerlig feilslutning.

Det profittdrevne forbruket hører sammen med en stadig ødeleggelse av forbruksvarer og produktivkrefter, en ødeleggelse som for kapitalen er «kreativ», siden den åpner markedet på nytt. Kommunikasjonsmidlene er utviklet i et omfang som gjør at bøker, aviser, musikk, dataspill, film, tv-serier og mye annet, kan gjøres allment tilgjengelig praktisk talt kostnadsfritt. For ikke å snakke om de relativt klimanøytrale forbruksmulighetene som ligger i felleseide kulturelle institusjoner. Slik har kapitalismen bare i kraft av sine samfunnsforhold satt sterke begrensninger av forbruket, men i dette ligger også uante muligheter for en etterkapitalistisk økonomi.

Om miljøkampen udelt framstilles som et spørsmål om å snevre inn forbruk og innskrenke behov, vil den med rette bli kjølig mottatt av de fleste. For at miljøvisjonen skal få samfunnsendrende kraft må den lire av seg lidelsestrang og askese, og fremme en visjon om et frigjørende framskritt der våre behov kan utvides og utvikles.

Oscar Dybedahl

Kajsa Ekis Ekman. Foto: Wikipedia

- Det fungerer som eit retorisk triks for at folk ikkje skal høyre kva venstresida seier. Vi seier at vi vil ha rettferd, og at vi vil gjere noko med dei globale forskjellane. Då får vi spørsmål om vi vil ha det som i Sovjet, om vi vil ha folkemord.

Kajsa Ekis Ekman til vansterpartiet.se

Kina opnar godstoglinje til Storbritannia

Det kinesiske jernbaneselskapet kunngjorde 1. januar 2017 opninga av ei jernbanelinje for godstog frå Zhejiang-provinsen fram til London. Togreisa vil ta 18 dagar, og distansen er på 11.840 kilometer. Linja går gjennom Kasakhstan, Russland, Kviterrussland, Polen, Tyskland. Belgia og Frankrike før ho kjem til Storbritannia. Frå før av er Kina det landet i verda som satsar mest på høg fartstog. Landet har alt 20.000 togkilometer i bruk og 18.155 under bygging. Dette er meir enn heile resten av verda til saman.

Steigan.no

Tryggingsstyrkar i Myanmar skulda for drap

Den muslimske minoriteten i Myanmar blir råka av grove krenkingar. Ein ny FN-rapport hevdar at småbarn blir stukne i hel med knivar medan mødrene deira blir utsette for massevaldtektar. Det er militsgrupper som utfører desse ugjerningane saman med politi- og tryggingsstyrkar. FN karakteriserer krenkingane som brotsverk mot menneskeætta.

NRK

Matkastings-forbod for franske daglegvarebutikkar

Supermarknadar i Frankrike har fått forbod mot å kaste useld mat eller å la den bli bederva. Butikkane er no pålagde å donere uønskt mat til ”matbankar” og velgjerdsarbeid. Denne lova vart samrøystes vedteken av det franske senatet.

The Independent

Solkraft blir den billigaste energi-forma

Solkraft blei den billigaste energikjelda i lavinntektsland i år, noko som gjev både bedrifter og styresmakter endå ein grunn til å dumpe kol og gass til fordel for fornybar energi. Data frå Bloomberg New Energy Finance (BNEF) viser at gjennomsnittsprisen på solkraft i nesten 60 land fall til 1,65 million dollar per megawatt i 2016, like under vind som ligg på 1,66 million per megawatt. Solkraft er i siget av fleire grunnar, inkludert fallande utstyrs-kostnader, nye forretningsmodellar som Teslas heimebatteri, veksande investeringar, og meir rein energi-politikk. I fjor investerte Kina 103 milliardar i solenergi-prosjekt, meir enn USA (44,1 milliardar), Storbritannia (22,2 milliardar) og Japan (36,2 milliardar) samanlagt.

Science Alert

Millionar av spanjolar har ikkje råd til lys og varme

Rundt 10 prosent av befolkninga i Spania har ikkje råd til å varme opp heimane sine. Over 7000 menneske dør truleg kvar år av kulde i Spania. Over 4 millionar spanjolar har problem med å varme opp leileghetene sine skikkeleg, ifølge det spanske statistikkbyrået. Mange må klare seg utan lys, varme og varmt vatn, eller redusere bruken veldig fordi dei ikkje har råd til å betale straum- eller gassrekninga. Ifølge EU-kommisjonen var Spanias gass- og elprisar av dei høgste i EU i fjor.

Hegnar.no

Finland prøver statleg borgarløn

2.000 av innbyggjarane i Finland skal få litt over 5.000 kroner i månaden anten dei jobbar eller ikkje. Basisinntekta skal vere skattefri inntekt, og andre inntekter kjem ikkje til å minske utbetalinga av denne basisinntekta. Ordninga skal vare frå 1. januar 2017 til 31. desember 2018. Om prosjektet blir vurdert som vellukka, kan det opne for å innføre borgarløn til alle i Finland.

E24

Virveldyrartar i dramatisk nedgang.....	4-5
Bør sosialister støtte KAF?.....	6-9
Kampen mot sjødeponi.....	10-12
Blir høgreekstremisme mainstream på Erna si vakt?.....	13
Intervju med syriansk flyktning.....	14-16
Intervju med Sahara Wagenknecht.....	17-19
Ingenting er mer verdt enn frihet og uavhengighet.....	20-23
LO i Oslo - Fellesskap fungerer.....	24-25
Slik virkeliggjør vi våre visjoner.....	26-30

SOSIALISTISK framtid

Sosialistisk framtid,
Boks 131, N-5804 Bergen.
sosialistiskframtid@bevegelsen.no

ISSN: 1503-6537

Utgiver: Bevegelsen for Sosialisme,
Marxistisk forum Norges Kommunistiske
Ungdomsforbund og Progressivt Forlag.

Redaktør: Aslak Storaker.
Redaksjon: Henrik Carlsen, Erik Dokken,
Oscar Dybedahl, Aslak Storaker, Marwan Timraz og
Ivar Espås Vangen.

Design: Aleksander Nordby

Redaksjonen avsluttet: 17.04.2017

Signerte artikler står for forfatters regning og representerer ikke nødvendigvis utgiver organisasjonenes synspunkter.

Opplag: 500

Trykk: Eget

Abonnement på Sosialistisk framtid (fire nummer):
Kr. 250. Støtteabonnement: Kr. 300. Medlemskontingent BFS: Kr. 290 (SF inkludert i prisen). Skoleelever/dårlig råd: Kr. 190. Kontonummer for innbetaling av abonnement/kontingent: 0539 15 07653. NB: Ved betaling av kontingent og abonnement vennligst påfør navn og adresse og abonnement eller medlemskap i merknadsfeltet.

Utgis med støtte fra:

Sosialistisk framtid er medlem av
Norsk Tidsskriftforening

Virveldyrartar i dramatisk nedgang

Av Philip Guelpa

Ein alarmerande ny studie, «Living Planet Report 2016», førebudd av forskarar frå World Wildlife Fund og Zoological Society i London, spår at i år 2020 vil mengda av virveldyr i kvar art ha falle om lag to tredjedelar frå kva det var i 1970.

Denne dramatiske nedgangen omfatter artar av fisk, amfibiar, krypdyr, fuglar og pattedyr. Virvellause dyr og plantar lir tvillaust under dei same verknadene, som vist av den nyleg rapporterte utdøyinga av ein stor del av Store Barriere Rev i Australia, som er eit 2.300 kilometer langt system av korallrev, som står på Unescos verdsarvliste, og som har eksistert i 25 millionar år.

Virveldyrartar har mista 58 prosent av deira individ sia 1970, fremst på grunn av menneskeleg aktivitet (Living Planet Report 2016).

Pandaen er ikkje lenger utryddingstrua, men det er dei dauande korallreva utanfor Australia. Foto frå Wikipedia

Den sjette store utryddinga

Farta på nedgangen viser ingen teikn til å saktne. Mellom 1970 og 2012, på 42 år, så fall det totale talet på individ for kvar art med 58 prosent, i følgje studien. I 2020, berre nye åtte år, så er dette talet venta å nå 67 prosent. Viss det held fram på dette viset, så vil ei total utrydding vera nådd på midten av dette hundreåret. Desse tala er basert på omfattande data, den Levande Planet-indeksen (LPI), som er avleia frå oppfølging av 14.000 dyresamfunn som spenner over 3.700 artar. Sjølv om det finst eit visst nivå av uvisse når ein freistar å estimere slike svære og komplekse ovringar, så er den generelle tendensen klar.

Den dramatiske nedgangen blir hovudsakleg tillagt ei samansetting av

Virveldyrartar har mista 58 prosent av deira individ sia 1970, fremst på grunn av menneskeleg aktivitet

(leveområde). Virveldyr-samfunn er heilt klart utsette for kraftig stress, slik nedgangen viser. Rapporten peiker på ferskvatnmiljø – elvar og innsjøar – som dei hardast råka, med ein 81 prosent nedgang i tal på individ mellom 1970 og 2012. Landdyr har gått ned med 38 prosent og havdyr med 36 prosent.

Living Planet Report 2016 er berre ein av mange studiar dei siste åra som har slått fast ein dramatisk trend mot minking og forsvinning av artar. Skalaen på øydelegginga som er dokumentert i LPR 2016, over berre 50

klimaendring, forureining, spreining av sjukdommar med hjelp av menneske, overutnytting og øydelegging av habitat

år, kan samanliknast med dei fem føregåande masseutryddingane av liv på jorda. Men medan dei førre utryddingane blei utløyst av ymse naturprosessar, så blir den føreståande sjette utryddinga avgjort utløyst av den anarkiske utviklinga av den kapitalistiske økonomien, som hovudlaust spring etter profitt utan omsyn til følgjene for samfunnet eller naturen.

I eit forsøk på å forklare kreftene som driv desse dramatiske nedgangane i mengd av dyr, så refererer Living Planet Report berre til empiriske trendar som folkeveksten, auka utslepp av koldioksid og kunstgjødsl og liknande, den gir berre vage remediar som å ta eit «jordsystem-perspektiv». Ingen referanse blir gjort til det faktum at avgjerdene om industrivekst, utnytting av ressursar, utviklinga av meir effektive teknologiar og ein heil rad av andre økonomiske tema blir avgjort av finans- og industritoppene,

ein liten minoritet av folket i verda, for å hegne om deira eigne interesser.

Verknadene av planlaus utvikling, som blei utført med lita eller inga vitskapleg undersøking av mulege påverknader på miljøet, starta ikkje i 1970. Menneskeleg aktivitet har forårsaka forstyrring av natursamfunn i tusenvis av år, det byrja med utviklinga av jordbruk [viss vi ser bort frå utryddinga av dei digre pattedyra, som mammuten, holebjørnen osv. av jegerar i steinalderen, omsetjars merknad]. Men desse verknadene har akselerert dramatisk i dei siste hundreåra, med utviklinga av kapitalisme og den industrielle revolusjon. Endringane har no nådd ei fart vi aldri har sett før. Følgjene av denne hyper-akselerasjonen kan ikkje bli pre-sist fastsett, men dei vil tvillaust gje store forstyrringar på både naturlege økosystem og menneskesamfunn. Biologiske samfunn eksisterer som komplekse, dynamiske system av samhandling mellom ei heil rekke organismar, frå dei

øvste virvelrovdyra til mikroorganismar, så vel som delane av det fysiske miljøet dei lever i. Den raske fjerninga, både i mengd og kvalitet, av eit aukande tal artar frå dette dialektiske forholdet, gjer slike system meir og meir ustabile og sårbare for katastrofal kollaps.

Kapitalismen må bli erstatta med planøkonomi

Denne grunnleggjande endringa blir no offisielt vedgått av vitskaps-samfunnet. Basert på forskning over to hundreår har vitskapsfolk utvikla eit kronologisk rammeverk for å studere utviklinga av livet på jorda. Påfølgjande periodar med utviklings-

Kjempepanda. Foto frå Wikipedia

endring er definerte, iallfall delvis, av førekomsten av distinkte grupper av organismar, som avspeglar klare endringar i dyrelivet på jorda. Den siste hovudbolken, Kenozoikum, som blir kalla pattedyras tidsalder, går over om lag dei siste 65 millionar år (sia utryddinga av dinosaurane). Pattedyralderen blir i sin tur delt inn

Medan dei førre utryddingane blei utløyst av ymse naturprosessar, så blir den føreståande sjette utryddinga avgjort utløyst av den anarkiske utviklinga av den kapitalistiske økonomien, som hovudlaust spring etter profitt utan omsyn til følgjene

Holocen er kjenneteikna av moderne pattedyr og byrja berre for 12.000 år sia, etter slutten på siste istid. Samanlikna med lengda på dei føregåande periodane, så har den knapt starta. Uansett, viss vi nyttar den same framgangsmåten i å definere geologiske tidsaldrar basert på førekomsten av artar, så har somme vitskapsfolk dei siste åra føreslått at Holocen har enda, og at ein ny tidsalder, Antropocen, har byrja. Det gres-

ke ordet antropos, menneske, i namnet, viser at mennesket no er vorte ein hovudfaktor i både biologisk evolusjon og den tilhøyrande prosessen med klima- og miljøendringar. Menneskets vitskap og teknologi har nådd eit punkt der vi no har ein eineståande kapasitet til å utvike ei mykje djupare forståing av kompleksiteten i naturlege økosystem, og planlegge rasjonelt ein økonomi som tar med denne innsikta for monaleg å minske avtrykket på naturen, samtidig som vi kan møte dei menneskelege behova.

Men, viss ikkje kapitalismen blir erstatta med ein sosialistisk planøkonomi, og i løpet av relativt kort tid, så vil dei ekstreme negative verknadene av anarkisk utvikling gjera det svært truleg at natursystema som er grunnleggjande for å halde oppe ein planet til å bu i, vil lide drastisk og kanskje irreversibel degradering. Forsøk frå rivaliserande kapitalistiske statar på å møte klimaendringar og miljøøydlegging har vore svak og ineffektiv. Living Planet Report 2016 er eit varsku om at det framtidige livet på jorda er alvorleg truga.

Omsett frå World Socialist Website av Edvard Mogstad

Bør sosialister støtte KAF?

Av Sindre Mørk

James Hansen, verdens mest berømte klimaforsker, kom etter forgieves å ha jobbet for en bindende internasjonal klimaavtale, opp med et forslag i hans bok «storms of my grandchildren» som han mener vil være av avgjørende betydning for å få den nødvendige, dramatiske reduksjonen i utslippene av klimagasser.

Forslaget, som på norsk er blitt he-
tende karbonav-
gift til fordeling
(KAF), på engelsk
«Carbon fee and
dividend» er vel-
dig enkelt. Enkel-
hetene er i seg sjøl
veldig viktig, for
det gjør det mul-
lig for folk flest å
ta politisk stilling

til det, - stemme for det i partier og
i fagbevegelsen og miljøbevegelsen.
KAF forutsetter ikke en internasjonal
avtale og kan bli innført i ett land av
gangen.

KAF går ut på å legge en stigende
avgift på fossil brensel hvor avgift-
sinntektene blir fordelt til innbyg-
gerne med et likt beløp. Dette vil vri
økonomien fra fossile brensler over
til fornybar energi, samtidig som ma-
joriteten vil gå i pluss, fordi de rike
har et markant høyere karbon fotav-
trykk enn resten av befolkning. Den
rikeste tidelen har om lag tre ganger
så høyt karbonforbruk som den fat-
tigste tidelen av befolkninga. De rike
ville derfor betale tre ganger så mye i
avgift, langt mer enn den gjennom-
snittlige andelen de får tilbake. De
som derimot har lave inntekter vil få
en reel inntektsøkning; Det er en Ro-
bin Hood skatt.

Etter at Natur og Ungdom gikk inn
for KAF i 2015, fulgt av Naturvern-
forbundet samme år, har KAF blitt
flittig diskutert, både på høyre - og på
venstresiden. Neste år skal både Rødt
og SV stemme over forslaget; hvilken
posisjon bør sosialister innta i spørs-
målet om karbonavgift til fordeling?

**Den rikeste tiendelen har
om lag tre ganger så
høyt karbonforbruk som
den fattigste tidelen av
befolkninga. De rike ville
derfor betale tre ganger
så mye i avgift, langt mer
enn den gjennomsnittlige
andelen de får tilbake.**

Når sosialister
velger politikk, er
det viktig at dette
skjer på basis av
«en konkret analy-
se av den konkre-
te situasjonen»1,
- sentralt står det
å analysere hvor-
dan politikken
forholder seg til
klassekampen; vil
den styrke eller

svekke klassebevissthet? Vil den vir-
ke mobiliserende eller passiviseren-
de på massene? Kort sagt, sosialister
bedømmer en gitt politikk ut ifra om
den har et gunstig eller negativt utfall
for arbeiderklassen og for den sosia-
listiske sak som sådan. Grunnet plass
vil ingen inngående analyse av de ek-
sisterende forholda bli presentert her,
men ut ifra de nevnte årsaker er det
likevel nødven-
dig med en - om
ikke omfatten-
de - overfladisk
gjennomgang av
«status quo» og de
forhold vi nå be-
finner oss i, før vi
videre går over til
å drøfte karbonav-
gift til fordeling ut
ifra de nevnte kri-
terier.

**Av dette følger det at
kapitalismen står inkapa-
bel til å løse de kriser
den selv har satt til sving,
og de herskende eliters
«klimapolitikk» blir ikke
annet enn tafatt symbol-
politikk, nyliberal politikk i
grønne fåreklær, innsvøpt
i kronglete tåkeprat.**

I dag står menneskeheten overfor to
utfordringer av en målestokk som i
historia står uten make; på den ene
siden har vi den økonomiske krisa,
og på den andre - miljøkrisa. Begge
disse krisene springer ut ifra det kapi-
talistiske system; et parasittisk system
som må vokse eller dø, og som - i sin
stadige higen etter «himmelsk» vekst
- nærer seg av å utbytte mennesker
og natur; Arbeidere blir utnytta, jor-
da blir utpint, naturen forgiftet, arter
blir utrydda - av et system som le-
ver fra hånd til munn av profitt, det
vil si fra kvartal til kvartal. Av dette
følger det at kapitalismen står inkap-
abel til å løse de kriser den selv har
satt til sving, og de herskende eliters
«klimapolitikk» blir ikke annet enn
tafatt symbolpolitikk, nyliberal poli-
tikk i grønne fåreklær, innsvøpt i
kronglete tåkeprat.

Noen ører i bensinavgift, et vanske-
lig kvotesystem utformet for ikke å
utfordre prisen på fossile brensler,
subsidiar av naturødeleggelser etc., -
alt dette har en passiviserende virk-
ning på massene og leder dem over
i hendene til høyrepopulistisk klima-
fornektere. Oppgaven for sosialister i
dag består derfor nettopp i å slå hull

på borgerskapets
tåkeprat, vekke
massene gjennom
å mobilisere rundt
enkle, konkrete
reformer, - gjen-
nom «luxumburi-
anske» overgangs-
krav som forener
arbeiderklassens
kortsiktige ma-
terielle interesser
med dens lang-
siktige materiel-

le interesse for å unngå katastrofale
klimaendringer. En av mange slike
reformer er karbonavgift til fordeling

En Robin Hood-skatt

Karbonavgift til fordeling er - som
nevnt i introduksjonen - en stigen-
de avgift på produksjon og import
av fossile brensler, hvor samtlige av
inntektene fra skatten så blir fordelt
elektronisk utover innbyggerne med
et likt beløp, altså, like ubyråkratisk
og omfordelende som barnetrygden.
Siden de med høyere inntekt har et
høyere karbonfotavtrykk vil de med
høy inntekt betale mer inn i avgift en
de med lav inntekt. At de rike har et
markant høyere karbonfotavtrykk
enn gjennomsnittet, også i Norge,
ble slått fast i artikkelen «A carbon
footprint proportional to expendi-
ture: a case for Norway?», publisert
i Ecological Economicsble. Der kom
artikkelforfatterne, Elisabeth Isaksen
og Patrick Narbel, fram til at karbo-
navtrykk og inntekt har et én-til-én-
forhold i Norge. Det henger sammen
med at de rike fører en langt mer luk-
suriøst livsstil; høyinntektsgruppene
flyr mer, har større forbruk av impor-
terte varer, kjører mer drosje, kjøper
mer rødt kjøtt, større fritidsbåter osv.

Resultatene i artikkelen indikerer at
de ti prosent rikeste husholdningene
i Norge står for så mye som tre ganger
så høye utslipp av klimagasser som de
ti prosent fattigste. At karbonavgift til
fordeling vil ha en klar omfordelende
effekt er også konklusjonen i Civitas
rapport «karbonavgifter som null-
sumskatt», hvor det står å lese følgen-
de; «ei avgift som vil auke inntektene
til mesteparten av befolkninga. Dette
vil sjølsagt gje ein stor del støtte, men
samtidig det at høginntektsgrupper

Kullkraftverk i Datteln Tyskland, Wikipedia commons

klart taper på forslaget. Det er der-
med sannsynlig at forslaget vert gan-
ske kontroversielt»

Med KAF blir bensinen dyrere år
etter år, samtidig som det kommer
klimapenger på kontoen hver måned.
Derfor kan du, hvis du må, fortsette
å kjøre fossilbil uten å tape på det,
men du har mye å tjene på å skifte til
el-sykkel eller el-bil. Karbonavgift til
fordeling slår knock-out på FrP fordi
selv om du er en lavtlønt klimaskep-
tiker, så er en el-sykkel/bil helt grei
- og klimakronene kjærkomne. For
mange lavinntektsgrupper, studenter
og andre med lavt karbonforbruk, så
vil KAF gi en velfortjent inntektsøk-
ning.

KAF pengene, som vil strømme inn
på kontoen din hver måned, er noe du
vil bli oppmerksom på, og ordningen
vil stimulerer deg til å jobbe for at ditt
»klimaregnskap» går i overskudd. Slik
vil det bringe diskusjonen om klima
og forbruk «over middagsbordet i de
tusen hjem», og dermed også bidra
til å øke bevisstheten rundt lønnsfor-
skjeller, det systembetingede sløseriet
under kapitalismen og til å reise den
allmenne klassebevissthet

Innvendinger mot KAF

Det er av disse grunner at berømte
marxister som John Bellomy Fos-
ter og Paul Mchragy har fremhevet
KAF som den hittil mest realistiske
«exit strategien» fra fossile brensler,
og også som en av de viktigste, mest

The Carbon Tax Tapir - Melbourne World Environment Day 2011, Takver, Flickr

systemkritiske reformer marxister kan stille i klimakampen, - men ikke alle på venstresiden deler en slik entusiasme for ordningen. Hvorfor er så mange på venstresiden mot KAF? Etter min mening bunner dette i hovedsak ned til tre årsaker, hvor den første er stats-sosialisme. Våre kamerater som føyer seg til denne retningen mener, naturligvis, at pengene fra avgiften - heller enn å gå til arbeiderklassen - burde tilfalle den borgerlige stat, som i sin tur kan bruke midlene på øremerking og finansiering av fornybar energi, velferd og andre utjavningsprosjekter. Argumentet er at KAF er tilpasset amerikanske forhold hvor folk har en instinktiv fiendtlig innstilling mot staten, en holdning som de mener er fremmed for det norske folk. Til dette svarer vi at de, for det første, undervurderer hvor stor motstand det faktisk er i den norske arbeiderklassen mot avgifter. Det er ingen tvil om at en av hovedårsakene til FRPs oppslutning er deres motstand mot avgifter og deres «billig bensin» politikk. Dermed blir det ikke bare urealistisk å få oppslutning til å tredoble bensinprisen uten kompensasjon – det blir å skyte seg i foten! For det andre mener vi også at de undervurderer den generelle prisstigningen som vil komme når prisen på fossile brenslers tredobles, for det er ikke bare bensinprisen som blir dyrere; også klær, importerte varer, mat, - ja, til og med sykler blir dyrere - for nesten alle varer inneholder fossile brenslers i større eller mindre grad.

Den andre gruppen med KAF motstandere på den radikale venstresiden, og den er mer særegen for Norge,

er imot KAF fordi de anser det som distriktsfiendtlig. Argumentasjonen til denne gruppen er typisk preget av feilaktigheter, fravær av fakta og synsing, noe som heller ikke er rart ettersom det ikke foreligger god statistikk som kan belyse karbonforbruket geografisk. Den eneste vitenskapelige rapporten på dette området, «Benefits and Costs to Rural Alaska Households from a Carbon Fee and Dividend Program», er kanadisk, og den konkluderer med at KAF ikke vil slå negativt ut for grisgrendte strøk, heller tvert om. Når prisen på fossile brenslers stiger har grisgrendte strøk mange fordeler ovenfor urbane strøk; blant annet større mulighet for å lade el-bilen/motorsykkelen fra solceller på taket og bedre mulighet for å varme opp huset med vedfyring. Dessuten vil KAF gjøre kort reist mat mer konkurransedyktig og slik stimulere til mer småbruk, mer bønder og dertil økt selvfor-syningsgrad.

Det er viktig å huske på at personer bosatt i grisgrendte strøk med dårlig kollektivtilbud, fint kan kjøre el-bil, - og lavlønnete som ikke har råd til annet en bruktbil vil bli tilstrekkelig kompensert til at de kan fortsette å bile som før, samtidig som at KAF pengene vil gi dem mer å rute med, gjøre at de lettere kan skaffe seg en elbil. Endelig, det er klart at det ikke

går å forutse alle eventuelle utslag avgiften vil ha, - det er derfor Natur og Ungdom og Naturvernforbundet gikk inn for KAF med et forbehold; hvis distriktene kom dårlig ut, så måtte dette kompenseres med andre virkemidler, fordi det er viktig at KAF er enkelt og ubyråkratisk. Man må ha i mente at hvis vi ønsker å bli fossilfrie så fort som mulig – skal ikke KAF vare til evig tid. Derfor bør KAF være KAF, mens man heller tar i bruk andre, mer målrettede virkemidler, til å ta seg av eventuelle negative konsekvenser

Den siste gruppe med innvendinger mot karbonavgift til fordeling vi nå skal se på, har sitt opphav i et velkjent patologisk fenomen på den radikale venstresiden; «radikalismen - kommunismens barnesykdommen» Disse, i sin mest ekstreme variant, mener det er meningsløst å fremsette miljøkrav

under kapitalismen, dette fordi den uansett ikke kan bli grønn;- men hvorvidt det er teoretisk mulig å fase ut fossile brenslers under kapitalismen spiller ingen rolle her, for vi må uansett - som bolsjevikene - ha noen krav når vi «marsjerer mot det hvite hus»

Våre “radikale” kamerater misliker KAF fordi de kun ser det som en markedsløsning, et forsøk på å skape en «grønn» kapitalisme, en ordning

som selv visse konservative republikanere støtter!! Men som Trotskij, lett oversatt fra «learn how to think»; I nitti av hundre tilfeller plasserer arbeiderne et minustegn der borgerskapet plasserer et plustegn, men i ti tilfeller er de imidlertid tvunget til å ha samme fortegn som borgerskapet, men med sitt eget segl, som uttrykker mistillit til borgerskapet. Politikken til proletariatet er ikke automatisk avledet fra politikken til borgerskapet kun med motsatt fortegn - dette ville ha gjort enhver sektarist til en mester strateg; Nei, det revolusjonære partiet må hele tiden orientere seg selvstendig i enhver situasjon, internt så vel som eksternt, for slik å lande på de beslutninger som best samsvarer med proletariatets interesser”

Konklusjon

Klimasituasjonen er i dag inne i en høyst kritisk fase; vi har allerede varmet opp jorda med mer enn en grad celsius, polarisens volum er allerede betraktelig redusert, og forskning tyder på at ismeltingen i vest antarktisk allerede kan ha gått over i en irreversibel fase. Siden klimaet er et dynamisk, kaotisk system, med ukjente terskelverdier og derfor være veldig sensitiv til selv små endringer, hvor isflakene har en ikke lineær smeltningsskurve, er det umulig å predikere hvor raskt isen vil smelte og hvor høyt havet kan ha steget.; - det vi vet, det er at vi må handle, og det raskt. Karbonavgift til fordeling er en - av mange - overgangskrav venstresiden må stille i klimakampen, det for å få sikret en sosialt rettferdig utfasing av fossile brenslers, det for å gjøre arbeiderklassen til aktører i klimakampen.

Kampen mot sjødeponi

Av Tina Andersen Vågenes,
sentralstyremedlem i Natur og Ungdom

Kampen mot dumping av gruveavfall i norske fjorder har pågått i årevis, og har blusset opp de siste årene. Gruveselskapers planer om å dumpe slam på bunnen av norske fjorder har vekket stor motstand fra folk.

I Sunnfjord har Nordic Mining fått tillatelse til å starte en rutilgruve fra Engebøfjellet, og å dumpe 250 millioner tonn gruveslam i Førdefjorden. Selskapet fikk utslippstillatelse i april 2015, men mangler kapital for å kunne starte utbygging. De venter også på driftskonseksjon fra Direktorat for Mineralforvaltning. Havforskningsinstituttet advarer mot å tillate prosjektet, og advarer om skadene gruveslammet kan ha på livet i fjorden. Førdefjorden er en nasjonal laksefjord, noe som burde gi fjorden beskyttelse mot skadelige inngrep. Fjorden har et rikt artsmangfold, med både laks, kysttorsk, blålange, kveite, ål og makrell. Det planlagte deponiområdet grenser til gyteområder i fjorden. Bekymringen blant lokalbefolkning er stor, både for konsekvensene på artene i fjorden, og på fisket.

I Kvalsund i Finnmark har selskapet Nussir fått tillatelse til å starte en kobbergruve fra fjellene Nussir og Ulveryggen (Gumpenjunni). 30 millioner gruveslam skal dumpes i Repparfjord, Riehpovuotna på samisk. Reppar-

fjord er også definert som en nasjonal laksefjord, og er kjent for kysttorsk. Havforskningsinstituttet har advart om at slammet som skal dumpes vil være akutt giftig for livet i fjorden, og vil inneholde store mengder kobber og andre tungmetaller. Det har blitt drevet gruvedrift med sjødeponi i Repparfjord tidligere, med dårlig fiske og lav vannkvalitet som resultat. Fra 1972-78 drev Folldal verk gruve fra fjellet, og dumpet slam direkte i fjorden. Lokale fiskere meldte om forsvinnende fangst, og deformert fisk i fjorden i flere tiår. Det er først de siste årene at vannkvaliteten i Repparfjord har bedret seg.

I Kvalsund ligger også to reindistrikt. Nussir-gruven er planlagt midt i beitedistriktet Fiettar 22, og i flyttedistriktet Fálá 20. De to distriktene har over 100 siid-eiere (deleiere), og gir arbeid til mange. Det har kommet store

protester fra reindistriktene, som frykter driften vil bli forstyrret. Gruvedrift midt i beitedistriktet

vil kunne forstyrre reinen i sårbare perioder som kalving, og kan føre til store tap. Reindrift er en viktig del av samisk kultur, og reindriftssamer i området er bekymret for å bli pres-

set ut. Reindriften er allerede under press med utbygging av hytter, kraftlinjer og bedre veier. Under behandlingen i Miljødirektoratet var det dialog med Sametingsrådet, Sametingets regjering, og representanter fra reindistriktene. Denne dialogen ble brutt ettersom «partene ikke kunne bli enige».

Det kom aldri et samtykke fra samisk hold, og Nussir har fått ansvaret for å komme med såkalte avbøtende tiltak for reindriftnæringen. Næringen påpeker på sin side at det ikke er mulig å flytte distriktene, fordi det er lite ledig plass i Vest-Finnmark til reindistrikt.

Sjødeponi er svært omdiskutert som metode innen gruvedrift. Regjeringen og miljøforvaltningen påpeker at gruvedrift alltid vil gi store inngrep. Et argument regjeringen bruker om sjødeponi er at norske fjorder er unike, og gir mulighet til å deponere slammet. Er det viktigste at slammet ikke synes? Norske fjorder er unike og ikke minst sårbare økosystemer, som krever beskyttende forvaltning. Norge er i dag ett av bare fem land som tillater dumping av gruveslam i sjø. De andre er Tyrkia, Chile, Papua Ny-Guinea og Indonesia. Der flere av de andre planlegger å fase ut praksisen, er Norge hittil det eneste landet som planlegger nye. I september møttes Verdens Naturvernunion (IUCN)

Norge er i dag ett av bare fem land som tillater dumping av gruveslam i sjø

Kvalsundet ved Repparfjorden - Natur og Ungdom - Flickr

på Hawaii. Et av spørsmålene som ble tatt opp var dumping av gruveslam i sjø. 51 land stemte for en resolusjon med forbud mot sjødeponi. Norge og Tyrkia var de eneste som stemte mot, representert med egne lands høyeste miljømyndighet. Norge står altså tilnærmet alene med å tillate sjødeponi. Det er internasjonalt regnet som en billig løsning, og langt fra beste tilgjengelige teknologi.

Gruven som planlegges i Repparfjord er en av flere planlagte i Sápmi. Sápmi strekker seg over store deler av Norge, Sverige, Finland og en liten del av det nordlige Russland. På svensk side av Sápmi planlegges det gruvedrift i Gállok, der reindriftssamer har protestert kraftig. Det har

pågått sivilt ulydige aksjoner mot byggingen i flere år, der politiet har svart med harde metoder når de fjerner aktivister. Svenske myndigheter gir lite anerkjennelse til samisk kultur, og ønsker mer gruvedrift i nord. I Norge ønsker flere selskaper å starte gruvedrift i Sápmi. Utenfor Kautokeino planlegger Arctic Gold en gullgruve i Biedjovaggi. Kommunestyret har sagt nei til gruven. Både norsk og svensk minerallover har fått sterk kritikk fra FN's spesialutsending for urfolks rettigheter, ettersom Sametinget ikke var med i prosessen. I Gállok har det de siste årene vært fredelige sivilt ulydige aksjoner mot gruvebyggingen. Direktøren i selskapet, Beowulf Mining, uttalte på spørsmål om hva lokalbefolkningen syntes om gruven

«What local people?». Han mente det ikke fantes noe folk av interesse i området, og overså glatt de tusenvis som bor i samebyen Gállok og i området rundt. Selv om samisk kultur har svakt sterkere ståsted i Norge føres dagens gruvepolitikk frem uten samtykke fra samisk hold. Det norske Sametinget har i flertall gått imot gruven i Repparfjord, og har gitt tydelig svar til miljømyndighetene om at de nekter å la gruven bygges. Reindrifts-eiere i Kvalsund har varslet at de vurderer å ta avgjørelsen til retten for brudd på deres kulturelle rettigheter som anerkjent urfolk. Norge er forpliktet gjennom ILO-konvensjonen 169 til å ta hensyn til samiske interesser ved utbygging i Sápmi. Dette blir i dag brutt, mener Sametinget.

Over 80 aksjonister ble arrestert, og det har blitt gitt over 1 million kroner i bøter

Det har vært store protester mot regjeringens godkjenning av gruveplaner i Førdefjorden og Repparfjord. Undersøkelser gjort av TNS Gallup i 2015 viser at 7 av 10 spurte ikke vil tillate dumping av gruveslam i norske fjorder. Folket mener altså ikke at gruveslam skal dumpes i de unike fjordene. Over 2300 står på liste for sivil ulydige aksjoner dersom disse gruvene skal bygges. I februar 2016 ble de lengste sivil ulydighets-aksjonene siden Altakampen gjennomført ved Førdefjorden. Nordic Mining hadde tillatelse til prøveboringer på fjellet, men ble daglig stoppet i arbeidet i tre uker. Over 80 aksjonister ble arrestert, og det har blitt gitt over 1 million kroner i bøter. I november 2016 måtte 10 aksjonister fra første dagen med blokkering møte i Fjordane Tingrett. De har blitt dømt til å betale mellom 12 og 24 000 kroner for fredelige aksjoner mot prøveboringene. Mange har hittil bidratt med penger både til praktisk under aksjonene, og ikke minst til bøter i etterkant. Det er tydelig at folk ikke er enige i avgjørelsen.

Det finnes alternativer til både sjødeponi og de enorme landdeponiene som alternativ. Både Nussir og Nordic Mining var pålagt å utrede to metoder for å lagre avfall. Begge valgte sjødeponi og landdeponi, som er de letteste løsningene. Enorme landdeponi kan skape forurensing og problemer dersom det ikke sikres nok, og kan lekke kjemikalier og tungmetaller til omgivelsene rundt. Å beslaglegge slike arealer er heller ikke bærekraftig. I dag stilles det ikke særlig strenge krav til å minimere avfallet fra en gruve. Avgangsmassene

Natur og Ungdom aksjonerer mot sjødeponi i norske fjorder. Foto - Anton Hauan, NU - Flickr

fra gruverdrift er i stor grad gråstein og noen billigere mineraler, som kan brukes til blant annet fyllmasse i samferdselsprosjekter. Avgangsmassene som ikke kan brukes kan også fylles tilbake i gruvegangene, noe som må tilrettelegges for under utvinningen. Andre land har ambisiøse mål om å bruke avfallet fra gruverdrift – India har en plan om å etablere Zero Waste Mining-praksis. Den norske mineralforvaltningen krever til sammenligning svært lite ambisjoner om å minimere avfall. Et tiltak for mindre restmasser kan være en avgift på gruveavfall som skal deponeres. I Polen er det satt en avgift på mellom 25 og 120 kroner per tonn, alt etter hvor vanskelig eller giftig avfallet er. I dag slipper gruveselskaper i Norge å betale for mengden avfall de dumper, enten det er landdeponi eller sjødeponi. En avgift på deponering av gruveavfall vil tvinge selskapene til å minimere mengden avfall som skal deponeres. En avgift på eksempelvis 50 kroner per tonn vil kunne gi store resultater. Prinsippet om at foruren-

ser skal betale må også gjelde for gruveindustrien.

All gruverdrift vil kunne påvirke naturen negativt, da man tar ut en begrenset ressurs. Målet må være å gjøre det med minst mulig skade for miljøet og folkene rundt, og fordele ressursene på rettferdig vis. Norsk gruveindustri baserer seg i dag på at norske fjorder kan brukes som avfallsplass, og at selskapene selv får diktere hvor stor skade på miljøet vi skal tåle. Dumping av gruveavfall i Førdefjorden og Repparfjord vil kunne skade arts mangfoldet i fjordene, og viser ikke respekt for naturressursene. Å plassere en gruve midt i reinbeitedistrikt, som i Repparfjord, tar ikke hensyn til samisk kultur og arbeidsplasser. Gruvene som planlegges i Norge og resten av Sápmi tar ikke hensyn til verken miljø eller urfolksrettigheter. Natur og Ungdom kommer aldri gi opp kampen mot dumping av miljøskadelig gruveslam i Førdefjorden og Repparfjord.

Blir høgreekstremisme mainstream på Erna si vakt?

Av Alf Holmelid

Mørke skyer frå ytre høgre sig inn over oss, og Erna Solberg ser ut til å leve godt med det. Vi okkar oss over Trump og over framveksten av høgrepopulistiske part i Sør- og Aust-Europa. Men kva med tilsvarende haldningar som brer om seg her i landet? Det er på tide å ta til motmæle mot dei høgreekstre haldningane før det er for seint, men Erna ligg lågt i terrenget.

Kommunepolitikar Inger Lexow frå Tønsberg Frp skreiv nyleg eit lesarinnlegg med kalde gufs av raseteoriar frå mellomkrigstida. [Lexow hevda i Tønsberg blad 22.12.16 at «EU-eliten mener at den europeiske befolkningen skal byttes ut med en innvandrerbefolkning fra den tredje verden fordi en slik befolkning er enklere å styre og kontrollere for eliten», red. mrk.] Til støtte for sitt syn viser ho til høgreekstre nettstader som fråsar i konspirasjonsteoriar om muslimar og andre som ikkje er i kategorien gode europearar. Og dette er ikkje noko soloutspel. Partiet hennar nektar å ta avstand frå innhaldet i innlegget!

Stortingsrepresentant Christian Tybring-Gjedde (Frp) deltok like før jul i debatt om innvandringspolitikk. Der hevda han at å gi mat til dei som svelt, berre fører til at det bli fleire som veks opp, og fleire som treng endå meir utviklingshjelp. Det er eit menneskesyn det er vanskeleg å finne ord for. I tillegg viser erfaring at problemstillinga er feil. Når folkegrupper kjem ut av botnlaus fattigdom og får betre helsestell, går fødselsraten ned.

Like før jul fekk vi ein ny minister som har ansvar for kva som er rett og galt her i landet. Justisminister Per-Willy Amundsen har utmerka seg med harde angrep på alle han meiner ikkje er gode nordmenn, enten det er samar eller muslimar. No må det vere på tide med eit nytt korstog, hevdar han. Og han står ved alt dette etter at han fekk plass ved kongens bord med ansvar for statens valdsmakt.

Erna ser ut til å trivast godt med at høgreekstre standpunkt blir normalisert

Erna ser ut til å trivast godt med at høgreekstre standpunkt blir normalisert. Då ho møtte media før jul, viste ho ikkje teikn til uro over framveksten av høgreekstre haldningar. Ho gjekk derimot til frontalangrep på biskopane fordi dei hadde bedt om ein tenkepause i utsending av mindreårige flyktningar til farlege område.

Høgreekstre haldningar og rasistiske konspirasjonsteoriar har lenge florert på ulike sosiale media. Det nye er at desse haldningane kjem ut av krokane og blir plukka opp av etablerte politikarar på høgresida i norsk politikk. Det som for få år sidan var utenkeleg, har blitt mainstream under vengene til Erna. Kvar har det blitt av det verdikonservative Høgre og omsorga for menneskeverdet i Kristeleg folkeparti?

Innlegget er opphavelag publisert på Alf Holmelid sin blogg

Intervju med en syrisk flyktning

Av Ivar Espås Vangen

Reta Jameel Khairbek kom til Norge som flyktning i 2015. Hun kommer fra Lattakia-provinsen i Nordvest-Syria, og tilhører den myteomspunne alawitt-minoriteten. I Syria kom hun i opposisjon til regimet, men risikerte også å bli drept av islamistiske opprørere. Sosialistisk Framtid møter henne til et intervju i Trondheim om hennes tanker og erfaringer fra et land som fortsatt herjes av en av vår tids mest grusomme kriger.

- Kan du fortelle litt hvordan Syria og livet ditt endret seg med borgerkrigen?

- Før krigen var livet mitt veldig bra. Folk levde i fred, hadde mye sosial frihet, og syslet stort sett med seg og sitt. Jeg som kvinne hadde svært mye frihet sammenlignet med hvordan det er i mange andre land. Det var aldri noe problem å reise på egenhånd, selv ikke om natten. I tillegg levde de forskjellige religiøse sektene stort sett i fred. Alawitter, kristne, ismailitter, sunnimuslimer – dette spilte ikke så stor rolle. Motsetningen gikk mellom konservative og sekulære, framfor noe.

Et godt eksempel på dette var alle turene vi foretok med den nederlandske katolske presten, Fader Franz der Lugt, som årlig tok med hundrevis av ungdommer fra forskjellig tros- og politisk bakgrunn, på turer rundt om i landet. For oss som deltok på disse turene, er det denne delen av Syria

før borgerkrigen vi minnes. Det er forferdelig trist å tenke på at Franz ble drept i sitt eget hjem av islamistene i 2014. Den hendelsen forteller oss ganske mye om hvor barbarisk krigen har gjort menneskene.

Men det var selvsagt problemer også før krigen. Landet var for eksempel preget av mye korrupsjon. Dette prøvde man å få hånd om i årene etter Bashar al-Assads innsettelse som president i 2000, men lite praktisk kom ut av det. Sensuren har også vært svært streng. Som opposisjonell skulle det ikke mye til før man kom i alvorlig trøbbel. Tortur, fengsling og «forsvinninger» forekom til stadighet. Dette gjorde selvsagt at det kunne være svært farlig å involvere seg i politikk.

Etter at krigen begynte, har det selvsagt blitt mye verre på alle vis. Tryggheten vi hadde er borte. Å reise alene har blitt svært farlig. Det er alltid en viss fare for å bli kidnappet, overfalt, voldtatt eller drept. Sektene har begynt å slåss seg imellom. Hovedmønsteret som tegner seg er at sunni-majoriteten havner i motsetning til oss minoriteter. Folk som tidligere levde fredelig side om side, har begynt å hate og drepe hverandre. Det har vært helt forferdelig å

være vitne til.

Sanksjonspolitikken fra omverdenen har også rammet oss hardt. Det syriske pundet har langt på vei kollapset. Før krigen gikk det ca. 50 syriske pund på en dollar. I dag er forholdet 500 til en. Vi opplever også tidvis akutt mangel på bensin, strøm og helt enkle basisvarer. Dette har blitt verre og verre ettersom tida har gått.

For mitt vedkommende kom krigen tettere innpå meg fra 2013. Det var da opprørerne begynte å avfyre raketter mot landsbyen min fra den tyrkiske grensa. Fra 2015 begynte også de første selvmordsbomberne å dukke opp. Dette er ting jeg aldri i verden kunne forestille meg i mitt eget land. Før krigen hadde byen min nærmere 500 000 innbyggere. Nå har tallet steget til 1,5 millioner. Selv om regjeringen har forsøkt å møte dette, har ikke økningen i hjelpen holdt tritt med antall flyktninger. Den utenlandske bistanden kanaliseres ofte til områder kontrollert av opprørerne. Dette har selvsagt ført til at det har blitt stadig knappere kår for oss.

- Hvorfor måtte du reise fra Syria?

- Familien min har alltid vært op-

Reta Jameel Khairbek er en av signatørene bak oppropet Norge ut av Syria-krigen

posisjonell. Både pappa og onklene mine har vært kommunister, og har sittet flere omganger i fengsel som følge av deres politiske virksomhet. Jeg har skrevet mye kritisk om det nåværende regimet, og ble også puttet i fengsel en gang. Siden den gang har selvsagt regimet holdt et øye med meg.

Også opprørerne er et problem her. Jeg har uttalt meg kritisk både om opprøret som sådan, islam og andre ting. Dette har jeg mottatt drapstrusler for. At jeg også er alawitt gjør ikke saken bedre. I en krig som preges av sektarisme er minoritetene gjerne det første offeret. Dette innebærer at jeg verken kan være helt trygg i områder kontrollert av regimet, eller av opprørerne. Familien min og jeg så ikke andre alternativ enn at jeg måtte komme meg vekk.

- Hva kan du fortelle oss om ala-

wittene?

- Det er mye hemmelighetskremmeri knyttet til sekten vår. For å lære om selve troen må man innvies i fellesskapet. Alawismen innehar elementer både fra gammel gresk filosofi, tidlige avarter av kristendommen, og selvsagt også fra islam. Alawitter flest er i dag rimelig sekulære, og har stort sett et begrenset og personlig forhold til troen. Vi har aldri hatt de sentrale autoritetene og hellige bygningene som kjennetegner for eksempel hovedretningene i islam.

Vi alawitter har vanligvis ikke blitt sett på muslimer, verken av oss eller andre muslimer. Dette endret seg i 1971 da alawitten Hafez al-Assad ble president i Syria. I grunnloven står det ettertrykkelig at presidenten må være en muslim. Da fikk man en av de mest sentrale sjiamuslimske lærde i Libanon, Musa al-Sadr, til å proklamere at alawismen er en form for sjiaislam. I senere tid har dette også blitt gjentatt av Ayatollah Khomeini og hans etterfølger i Iran.

- Hvordan har holdningene vært mot alawittene fra andre syrere?
- For min del hadde jeg aldri opp-

levd noen form for diskriminering eller annen dårlig oppførsel før krigen. Etter krigen startet endret folks holdninger seg, og spesielt hos den sunnimuslimske majoriteten. Plutselig begynte uttalelser om at vi var «kjettere» og «vantro» å dukke opp. Mye av det var regelrett hatretorikk mot oss. I 2013 ble flere enn 15 alawitt-landsbyer i provinsen min angrepet av radikale islamister. Mennene ble stort sett drept, mens kvinner og barn ble tatt til fange. Mange har kategorisert disse grusomhetene som et folkemord mot oss.

Dette var helt nytt for meg. I den grad jeg hadde hørt om lignende tidligere, var det da Det muslimske brorskap var i vinden på 1970- og 1980-tallet. Mange anklager oss for å være uforbeholdne tilhengere av regimet. Dette på tross av at mange alawitter, meg inkludert, deltok i demonstrasjonene for reformer i 2011. Dere må forstå at alle i Syria, i alle lag av folket, ønsker reformer og endringer. Det var først da vi så radikaliseringsen, islamismen og volden som fulgte at vi trakk oss unna. I dag vil du knapt finne en eneste alawitt i noen av opprørsgruppene – sjøl ikke i Den frie syriske hær. Vi vet hva som venter oss om kreftene som dominerer opprøret vinner fram.

I 2013 ble flere enn 15 alawitt-landsbyer i provinsen min angrepet av radikale islamister. Mennene ble stort sett drept

- Finnes det egentlig noe slikt som «moderate opprørere» igjen i krigen?

- Jeg er vel

egentlig ikke så sikker på om de noensinne fantes. I alle fall ikke i den skalaen som ble portrettert i qatarske og vestlige medier. Da diverse eksilsyriske grupper tok form og ble anerkjent i Tyrkia av flere vestlige regjeringer, var det åpenbart for alle oss som bodde i Syria at dette var mennesker som ikke på noe vis hadde noen reell kontroll på det som

Den nederlandske presten Frans van der Lugt ble myrdet av islamister i Homs i april 2014. Foto fra Aid to the Church in Need

foregikk på bakken. Der hersket uoversiktighet, skiftende allianser, og flere overgrep mot sivilbefolkninga. Gradvis har det som engang fantes av sekulære og demokratiske grupper blitt skvist ut på sidelinja av islamistene. Det er tross alt de som har de rikeste sponsorene.

- Har situasjonen blitt bedre for den ikke-væpna opposisjonen i landet?

- Det kom noen endringer med den nye grunnloven fra 2012, men ikke veldig store. Flere nye partier har blitt tillatt, og paragrafen om Baath-partiets ledende rolle har blitt fjernet fra grunnloven. Like fullt er det fortsatt svært begrenset hva disse partiene har lov til å gjøre og mene. Så lenge krigen varer, bruker regjeringa dette som unnskyldning for de autoritære tiltakene. Slik vil det nok være lenge, også om regimet går seirende ut av krigen.

For min del mener jeg absolutt regimet bør endres, men ikke til det som i dag er alternativet – nemlig at opprørerne kommer til makta gjennom våpenmakt og utenlandsk støtte. Det vil være en katastrofe for Syria, og ikke minst for oss som tilhører minoritetene.

- Tror du Syria vil overleve krigen uten å splittes?

- Det kommer an på. Om krigen tar slutt innen få år, så tror jeg det vil være mulig å bevare enheten. Men dersom den varer i flere år med langtekkelig vold og grusomheter, så frykter jeg vi kan ende slik Irak gjorde etter USAs kriger, med balkanisering og religiøs og etnisk splittelse. Jeg håper virkelig vi unngår det. Syrias fremtid må bestemmes av oss syrere selv, inkludert alle minoriteter, det være seg alawitter, ismailitter, armenere, tsjerkessere, tyrkere, kurdere eller sunni-arabere. Alles stemme må med.

- Kan du si noe om ditt syn på noen av de utenlandske aktørene i landet?

- Først og fremst må jeg understreke at samtlige av dem selvsagt forfølger sine egne interesser. Ingen av dem er i Syria for å være snille og greie. Russland vil sikre basen sin i Tartous, USA og Qatar ønsker en ny geopolitisk virkelighet med muligheter for å legge gassledninger til Europa, og Iran ønsker å bevare Syria som en forlenget arm mot Libanon, Israel, og potensielt Saudi-Arabia. De har alle sine interesser.

Russland er vanskelige her. På en side er det klart at de reddet staten fra kollaps og fra de radikales shariastyre, men på den annen side ser vi at de

stadig søker å kontrollere også Syrias innenrikspolitiske prosesser. Dette tas ikke godt imot blant syrere flest – meg inkludert.

Mye av det samme gjelder Iran. Folk i Syria er stort sett skeptiske til islamismen, uansett hvilken retning. Irans teokrati virker lite forlokkende, og militsgruppene deres gjør folk redde og usikre.

Jeg får meg ikke fra å tenke: hva om Norge trener væpnede mennesker som tar livet av venner av meg? Eller familie?

landet var nøytralt i borgerkrigen. Jeg var stolt av å tenke at landet jeg valgte å flykte til ikke var involvert i denne grusomme krigen. Dessverre viser det seg jo at Norge tvert imot er involvert, både gjennom sanksjonsregimet, og gjennom spesialsoldatene i Jordan. Jeg får meg ikke fra å tenke: hva om Norge trener væpnede mennesker som tar livet av venner av meg? Eller familie? Dette er svært dystert å tenke på. Jeg mener Norge heller bør slutte opp om fredsprosessen som nå foregår i regi av FN, og bidra med humanitært arbeid. I en så grusom krig kan det aldri bli nok av det.

- Hva slags politikk bør Norge føre overfor Syria?

- Da jeg kom til Norge var jeg overbevist om at

Intervju med Sahra Wagenknecht

Sahra Wagenknecht fra die Linke ble intervjuet av Neues Deutschland 21. januar om flyktningpolitikk, konkurranse, rød-rød-grønn- og sosialpolitikk, Trump og NATO, og om hvordan venstresiden bør møte den nye høyreretningen i tysk og internasjonal politikk.

- Denne helga tok Donald Trump over som president i USA. Hittil har han kastet alle politiske regler over alle hauer. Blir De klok på denne mannen?

- Han er uberegnelig og det gir bekymring. Men at USAs presidenter står for en fatal politikk er desverre ikke nytt. Fra Trump kommer det forskjellige signaler, ikke minst utenrikspolitisk. Vi må vente og se.

- Ville De vært nysgjerrig hvis De hadde møtt ham – og hva ville De sagt ham?

- Jeg tror ikke Trump ville vært interessert i å treffe opposisjonen i Forbundsdagen. Det ville vært godt hvis han gjorde alvor av sitt utsagn om å forbedre forholdet til Russland. Det ville vært et viktig skritt til en mer stabil og fredelig verden. Men uavhengig av det; vi må øke trykket på forbundsregjeringen for å komme bort fra underordningen under USAs politikk.

- Kan det bli enklere?

- Tyskland har vært på slep etter USA og deltatt i intervensjonskriger, til og med med Syria-innsats.

Disse krigene har ikke ført til en fredeligere verden, tvert om. Hundretusener av sivilister har mistet livet og hatet mot Vesten og den islamistiske

Sahra Wagenknecht. Foto fra Die Linke

terrorismen har styrket seg. Jeg finner det interessant at Trump har funnet NATOs politikk for foreldet. I Tyskland er det bare die Linke som tar det standpunkt at NATO er en levning fra den kalde krigen og må erstattes av et kollektivt sikkerhetssystem med russisk medinnflytelse. Nå blir det kanskje en bevegelse i debatten.

- Trump står også for en sterkere nasjonalisme. I USA og i Europa gjør høyrepolitikere innvandrere og flyktninger ansvarlig for alle mulige problemer. I bakgrunnen kommer det at flere rike hoper opp større vel-

stand og at mange derfor kommer i en elendig situasjon i hele verden. Hvorfor er det så vanskelig å konfrontere denne ideologien?

- Man kan sette mye i mot dette. Flykt-

ningene er i stor grad et resultat av vestlige kriger. Jeg nevner Irak-krigen som destabiliserte hele regionen og som IS kan takke for at de opp-

stod. Afghanistan ble også ruinert av kriger, Syria ble destabilisert ved at USA ledet an. Så kommer dertil våpeneksport, som muliggjorde endeløse mord, mens tyske våpensmier tjente på det. Og vi lager fattigdom når vi setter landene under press ved å åpne deres markeder for våre subsidierte landbruksprodukter.

- En liten del av flyktningene har nådd Tyskland. De sier nå: Tyskland har i forrige år for flyktninger- sitat -gitt enorme summer som 25 milliarder euro. Finner De dette for å være for høyt?

- For å få til en ekte integrasjon kan dette sogar være for lite. Samtidig gir vi for lite til de flyktningene som aldri har en sjanse til å nå Europa. De fleste som har flyktet fra den syriske borgerkrigen lever i nabostater under usigelig elendige forhold. De er underernært, har nesten ikke medisiner og barna vokser opp uten skole. Med 25 milliarder euro, eller bare halvdelen av det, kunne man der på stedet ha gitt flere millioner av folk et bedre liv.

Vi burde la være å fikse oss på et regjeringperspektiv. Politikken til den neste regjeringen vil også avhenge av hvem som dominerer opposisjonen

- Nå vet vi ikke om staten ut fra deres syn gir for mye penger her i landet til flyktninger.

- I et land som i flere år har kortet ned pensjoner og sosiale ytelser reagerer mange som er truffet av dette med motvilje når de merker at det plutselig blir penger til andre. Derfor må det igangsettes en sosial offensiv for alle mennesker i dette landet så det ikke oppstår mer konkurranse om boliger en har råd til å betale for. Altså trenger vi mer allmenntilgjengelig boligbygging. Og vi må få lover som forhindrer at flyktninger brukes til å presse lønningene. Hvis vi ser bort fra det planlagte unntaket med minstelønn, gjør koalisjonen mellom de konservative og sosialdemokratene det motsatte. Slik lager man fordommer.

- Også tyskere konkurrerer her i landet med hverandre og italienere og bulgarere om jobber og boliger. Hvem eller hva er så problemet: konkurranseprinsippet og den manglende sosiale beskyttelse eller flyktningene?

- Når flere hundretusen mennesker i tillegg søker arbeid, i et land med tre millioner arbeidsledige og i et deregulert arbeidsmarked, da øker trykket på lønningene, spesielt i lavtlønnssektoren. Det er ikke flyktningene skyld i, men de som har gjennomført Agenda-lovene (nyliberale reformer, bl.a. kutt i arbeidsledighetstrygden, red mrk.). Men det hjelper de som er blitt rammet lite. Og når vi på venstresiden ganske enkelt ignorerer slike problemer, da hører disse ikke lenger på oss. Ikke få velger istedet Alternative für Deutschland, fordi de føler at vi ikke lenger forstår dem.

- De sier: Tyskland kan ikke ta i mot alle verdens fattige. Hvem krever så dette?

- Det er da en selvfølgelighet at vi

ikke kan det.

- Men hvorfor sier De dette likevel?

- Den som sier «åpne grenser for alle mennesker», som i våre programmer er et meningsfullt krav for framtiden, den vil måtte si ved en gjennomføring av dette umiddelbart: alle de som minst kan få tak i så mange penger at de kan komme til Tyskland, de kan også bli her. Bortsett fra at dette standpunktet ikke hjelper de fattigste i denne verden – da en som har bare en dollar om dagen for å leve, ikke vil klare å komme til Tyskland – så er dette urealistisk. Vi vekker det inn-

trykket at vi vil hente inn millioner av mennesker til Tyskland, i stedet for å rette oppmerksomheten mot de avgjørende spørsmål: Hvorfor flykter folk og hva kan en gjøre med det som gjør forholdene i hjemlandene elendige. Åpne grenser trenger vi for de som trenger beskyttelse. Asylretten for politisk forfulgte kjenner ingen øvre grense.

- CSU-sjef Seehofer sier: Vi er ikke verdens sosialkontor. Hva er forskjellen i Deres utsagn?

- Den som altså ikke ser forskjellen mellom Seehofers utsagn og min ar-

gumentasjon kan en ikke hjelpe. Seehofer ville aldri gjøre det til et tema at vi med vår våpeneksport, vår deltakelse i krig og vår økonomiske utenrikspolitikk er medansvarlig for flukt og fordrivelse. Seehofer gjør flyktninger til syndebygg i stedet for den politikk som berører dem enhver livsutsikt i hjemlandet.

- Man kan også forstå Deres utsagn slik: De nører opp redselen for at alle verdens fattige skal komme til Tyskland.

- Redselen er der da allerede. Ikke hos de velstående. Men blant de mennesker som bor i de kvartaler hvor flyktninger søker etter boliger. Blant de som har enkle og altfor dårlig betalte jobber. Naturligvis kan ikke venstresiden nøre opp under fordommer. Det gjør vi heller ikke hvis vi omtaler problemene og sier: Politikken har ansvaret, ikke flyktningene. Den som overlater til høyresiden å snakke om problemene, gjør også høyresiden stadig sterkere.

- Hva berører Dem mest: Kritikken fra andre i die Linke eller bifallet fra AfD-politikere?

- Det byr naturligvis i mot å bli lovprist av en AfD-politiker. Men jeg kan ikke verge meg mot det. Det som ergrer mest er ondskapsfulle beskyldninger fra egne rekker.

- De kritiserte Merkel sensommeren 2015 for «ukontrollert grenseåpning» Det ble for mye for Dem at folk som søkte beskyttelse i disse par ukene storsinnet fikk komme inn i landet?

- Det var riktig at vi lot flyktningene som var strandet i Ungarn få bli hentet inn til Tyskland. Disse flyktning-

ene var i en situasjon uten utveier. Men etter det burde Merkel straks ha snakket med de europeiske partnere og blitt enig med dem om en europeisk flyktningpolitikk. I det at hun på egen hånd hadde opphevet bestående regler, ble denne sjansen kastet bort. Og naturligvis skulle man ha forhindret det kaos som fulgte hvor man ikke visste hvem som kom fordi det ikke ble registrert. Det har skapt utrolig mye usikkerhet og AfD, som sommeren 2015 holdt på å dø bort, ble hjulpet til en kometaktig oppgang. Det politiske klima som oppstod muliggjorde en innskrenking av asylretten og gjennomføring av andre lover som tidligere hadde vært utenkelige.

- Siden høsten 2016 har det vært intensive samtaler mellom politikere fra Sozialdemokratische Partei Deutschlands, die Linke og die Grünen om et felles regjeringperspektiv på forbundsplan. Hvordan ser De på det?

- Jeg ønsker en sosial politikk i Tyskland, derfor er det fornuftig å føre samtaler. De grønne har valgt to tilhengere av liberalt-grønt samarbeid til sine fremste kandidater. Herr Gabriel (SPD) som har kjempet i gjennom CETA, søker til Freie Demokratische Partei, står for alt, men ikke for et sosialt frambrudd. Den eneste sjansen ville være dersom die Linke oppnådde et overraskende godt resultat. Det ville gi mot til de i SPD som ikke ønsker en fortsettelse av politikken mot ansatte og pensjonister.

- Men rød-rød-grønn er den eneste realistiske konstellasjon som kan bryte den konservative dominans.

- Hvis en forbundsregjering ikke gjør det bedre enn en nyliberal politikk,

hvis de ikke forbyr lønnsnedpressing gjennom leiearbeid, prosjektansettelser og kortidsansettelser, hvis de ikke gjør mer mot fattigdommen hos pensjonistene og for et rettferdig skattesystem, da blir velgerne skuffet. Da ville vi etter en valgperiode ikke være relevante mer. Vi burde derfor la være å fikse oss på et regjeringperspektiv. For politikken til den neste regjeringen vil også avhenge av hvem som i framtiden dominerer opposisjonen, altså om det blir et sterkt Linke og et svakt AfD – eller motsatt.

- Hva må skje i dette valgåret som gjør at du kan si at det er helt OK?

- Vi burde ikke strides offentlig. Når det finnes uenighet, må disse behandles internt. Ellers gjør vi det lett for våre politiske motstandere. Og vi må slåss for hver velger og gjøre det klart at LINKE er det eneste sosiale protestpartiet og det eneste antikrigspartiet. Det er mange som ønsker at dette landet skal bli mer sosialt rettferdig; ifølge en spørreundersøkelse er det 80 prosent. Det er fremdeles mulig å komme oppover.

- Hvorfor vil så mange folk ha en mer sosial politikk, men stemmer ikke tilsvarende?

- Folk fungerer ikke som en «valgomat», hvor man putter inn politiske meninger og får ut en valgbeslutning. Folk styres av magesfølelser. Altså må vi ikke bare snakke til forstanden, men også til følelsene – de må merke at vi forstår deres problemer, deler deres sinne over den gjeldende politikk og at de kan stole på at vi går inn for deres interesser.

Oversatt av Ole Langeland.

AfD demonstrerer mot Merkels flyktningpolitikk i oktober 2015. Foto fra Metropolico.org

motdemonstranter fra Antifa. Begge foto fra Metropolico.org

Ingenting er mer verdt enn frihet og uavhengighet!

Av Per-Gunnar Skotåm

Jeg velger å starte denne artikkelen om hva slags forsvar Norge trenger med et sitat fra Ho Chi Minh, lederen for Vietnams frigjøringskamp først mot franskmennene og deretter mot USA fram til han døde i 1969. Sitatet er en stadfestelse, en oppfordring og et premiss for enhver forsvarsdebatt særlig i et land som Norge. Er det uviktig å realisere hva som ligger i sitatet har man også meldt seg ut av enhver debatt om hva et norsk forsvar skal bestå av reint teknologisk, materielt og våpenmessig. Har man ikke tenkt å ta kampen for å forsvare landets nasjonale uavhengighet, er det vel bortkastet å bruke ressurser på materiell som man ikke har til hensikt å bruke. Det betyr at for å ha troverdighet i debatten om struktur, budsjett, mannskapsløsninger og materielle investeringer må debattantene også være villig til å la seg måle opp mot en målestokk som tar stilling til hvorvidt debattantens forslag til militære virkemidler er et uttrykk for vilje og evne til å forsvare landets uavhengighet. Alternativt at man har oppgitt landets uavhengighet og tillater Norge brukt som et oppmarsjområde fra i det her tilfellet USA og Nato mot et av Norges naboland, Russland..

De samme politiske kreftene i Norge (SV, AP, SP, V, KrF, H og Frp) som uten et knyst til motstand har stemt for krigsbevilgninger og norske sol-

dater til Afghanistan, bombetokter over Libya med påfølgende ødeleggelse av landet, militære opplæringsavdelinger til Irak og Syria legger nå premissene i en debatt som dreier seg om styrking av det norske forsvaret mot Russland. Det skjer på en bakgrunn av at siden Sovjetunionens sammenbrudd i 1991 har Nato systematisk flyttet fram sine posisjoner opp mot Russlands grenser i de aller fleste av de tidligere sovjetrepublikkene sør for Russland og i de tidligere deltakerne i Warzawapakten som grenser opp mot Russland som Romania og Polen. Det skjer på en bakgrunn hvor Natos toppmøte i Warszawa i Polen i juni 2016 gjør et vedtak i 139 punkter hvorav 2/3 av punktene er et uttrykk for en aggressiv krigsretorikk rettet mot Russland og på kanten av å være en krigserklæring. Et toppmøte som ledes av og presenteres av Norges tidligere statsminister og tidligere leder for Arbeiderpartiet - Jens Stoltenberg.

Norge er et lite land med grense mot en stormakt. Små land over hele verden er tjent med en verdensorden som er stabil i betydninga at små lands rettigheter respekteres og at stormakte-

ne ikke uten videre kan ta seg til rette. Jens Stoltenberg, Nato og alle stortingspartiene setter dette i spill ved å tillate at Norge fortsatt brukes til oppmarsjområde mot et av våre naboland fra USA og Nato sin side. Det skjer ikke minst gjennom utbygging og opprettholdelse av et radar- og radioovervåkingsprogram plassert på Fauske, Vadsø og Svalbard avslørt av journalist og forfatter Bård Wormedal.

Det er ikke mulig å få en konstruktiv debatt om hvilke våpen, antall soldater, basestruktur, balansering mellom våpengrenene og hvilke økonomiske ressurser landet skal bruke på dette uten samtidig å få en avklaring av hvem som har som premiss for sin debatt at landet skal være og opprettholdes som en uavhengig nasjon og ikke fungere som et framskutt

hangarskip for et annet land (les USA) mot Russland eller å være en våpenhjelper for andres og egne imperialistiske interesser som i Afghanistan, Irak, Libya og Syria.

Undertegnede er av den oppfatning at landets hærstyrker må fordobles fra 1 til 2 brigader for å ha noen mulighet til territorielt forsvar av landet. Men ikke om dette betyr at Norge blir istand til å

sende dobbelt så store hærstyrker til den andre siden av jordkloden for å gjenta de krigseventyr Norge deltok i i Afghanistan. Det samme med spesialstyrker. Disse har også en viktig funksjon i et norsk landforsvar for infiltrasjon og spissede operasjoner mot vitale sentra hos en angripende fiende. Å opprettholde denne utdannelsen er fortsatt viktig, men ikke om formålet er utenlandsoperasjoner som leiesoldater for USA eller andre sine interesser.

Våpenteknologi har med unntak av stasjonære kystfort (som det forøvrig ikke finnes noen igjen av i Norge) i seg sjøl ingen defensiv eller offensiv karakter. Det er med andre ord det politiske nivået som bestemmer hvordan våpensystemene skal brukes. Idag bestemmes premissene for innkjøp og strukturering av de samme politiske partier og krefter som har gått til krig i Afghanistan og Libya under USAs strategiske paraply. Det er de samme kreftene

som strukturerer det norske forsvaret gjennom innkjøpsprogrammet av jagerflyet F-35 som kun er egnet som et framskutt angrepsfly i samvirke med tilsvarende styrker fra USA og Nato.

Norske styrker i Faryabprovinsen i Afghanistan i 2010. Foto fra Wikepeida

Det er som en gjøkunge som gjennom sin bruk av begrensa økonomiske ressurser minimaliserer mulighetene til å styrke hæravdelingene og uansett frambringer en ubalanse mellom våpengrenene.

En fornyelse for norsk forsvarsdebatt og en fornyelse av norsk forsvarspolitikkk må ha som et premiss at landet skal være fritt og uavhengig og kun inngå i internasjonale allianser som ikke gjør landet til en annen rangs aktør.

De kreftene som kjemper for uavhengighet av EU, USA og Nato er nødt til å

legge premissene for dette. En nasjonal uavhengighetspolitikk kan innebære samarbeid med andre land på det forsvarsmessige området, men da må forsvaret dreie seg om det og ikke

som et vikarierende argument for styrking av aggressive hensikter mot Russland.

Hva slags Forsvar trenger vi og hva i det eksisterende/vedtatte trenger vi ikke?

Jeg vil ha et sterkt og uavhengig forsvar av norsk territorium, bygd på konvensjonelle stridsmiddel og allmenn verneplikt.

Jeg mener hærstyrkene og sjøforsvaret, sammen med overvåkning av luftrommet er viktigst for å hindre at en fiende tar kontroll over landet.

For å få en militær styrke som har evne til forsvarskamp over tid, trengs det både materiell og ideologisk opprustning fra dagens nivå.

Dagens pulveriserte forsvar er det foreløpige endepunktet for den reduksjonen av forsvarsevne som startet med framleggingen av den såkalte

**Dagens pulveriserte
forsvar er det foreløpige
endepunktet for den
reduksjonen av
forsvarsevne som startet
med framleggingen av
den såkalte Langtids-
meldinga for Forsvaret
for 25 år siden**

Jens Stoltenberg taler til norske soldater i Afghanistan 17. mai 2010.
Foto fra Statsministerens kontor

Langtidsmeldinga for Forsvaret for 25 år siden. (Stortingsmelding nr. 16 (1992-93)) Jeg sier foreløpig, fordi bunnen neppe er nådd.

Dagens oppstykket Forsvar er resultatet av to sikkerhetspolitiske premisser som den utenrikspolitiske og forsvarspolitiske ledelsen har bygd på helt siden Gulfkrigen i 1991. Jeg mener begge premissene er feil. Uten et oppgjør med premissene kan vi ikke få en fornuftig enighet om hva slags forsvar Norge har bruk for.

Det første premisset er omtrent slik: Norge er ikke i stand til å forsvare sitt eget territorium alene. Derfor må vi stille styrker til rådighet for andre større makter i bytte for at de skal komme oss til unnsetning om vi skulle trenge det. Innholdet i det andre premisset er slik: En territorial, etnisk eller regional konflikt hvor som helst på kloden kan utvikle seg til at den på et senere tidspunkt kan true våre grenser og vår stabilitet. Det er derfor riktig å delta i intervensjoner sammen med andre for å hindre at slike konflikter utvikler seg til et slikt nivå at de truer Norge.

George W. Bush spissformulerte dette

i doktrinen om retten til forebyggen- de angrep da han holdt tale på West Point militærakademi i 2002. (Fra National Security Strategy, offentliggjort av New York Times 20. september 2002) I løpet av de siste femten årene, har skiftende forsvarsministre i Norge levert hver sin lett fornorska kopi av Bush-doktrinen.

Dessverre har struktureringen, dimensjoneringen og sammensetningen av hærstyrkene vært styrt av disse to premissene og ikke ei seriøs vurdering av hva som trengs for å ha et framtidsrettet militært forsvar av norsk område. Derfor er norsk forsvarsevne drastisk redusert.

Norge har fått en hær etter Legokloss-prinsippet Evnen til sammenkobling med styrker fra NATO og Vestunionen dimensjonerer den norske hæren. Å kunne supplere stridselementer fra andre land har vært viktigere enn å ha evnen til å føre langvarig strid i norsk terreng i samhandling med egne støtteelement.

Gjennom å godta disse to premisse- ne, havnet Norge i en politisk og militær hengemyr i Afghanistan. Hadde vi ikke fått massedemonstrasjonene

med 120 000 mennesker på gatene i februar 2003 mot krigsdeltakelse i Irak, kunne vi ha vært i samme situasjon der. Ettersom det i Stortinget er bred enighet om de to feilaktige premis- sene, var Norge etter 11. september 2001 et lett og villig bytte for George W. Bush sin ideologiske, politiske og militære kampanje mot terror. Denne kampanjen ga USA militært fotfeste i alle de åtte tidligere sovjetrepublikke- ne sør for Russland, delvis med Nor- ge på slep. Den totale ødeleggelsen av Libya, et av Afrikas mest velfunge- rende land med et utdanningssystem og velferdsordninger det sto respekt av er toppen av skjendel for den nor- ske politiske eliten representert ved alle partiene på Stortinget i 2011.

USA og Nato med Norge som aktiv aktør nærmer seg den russiske vest- grensa ved stadig å innlemme nye østeuropeiske land i NATO. USA planlegger i tillegg utstasjonering av atomraketter i Polen og Tsjekkia og Romania. Ikke rart om Russland opplever dette som omringning. Hvis man er enig i at USA i oktober 1962 hadde grunn til å reagere mot sovje- tisk bygging av utskyttingsramper for atomraketter på Cuba, må man vel i all anstendighet godta at Russ-

land ser på tilsvarende handling i dag som en form for aggresjon?

Når Norge villig deltar i krigse- ventyr nær Russ- lands sørgrense og er med i en militær allianse som presser på den russiske vestgrensen, bør vi ikke undre oss over at tempera- turen også øker i Nordområdene.

Om vi ser på verdenssituasjonen som en ballong, så øker trykket i hele bal- longen når trykket øker i ett område.

Norge er et lite land som er tjent med at etablert folkerett blir respektert. Det betyr at vi bør arbeide for et best mulig samarbeidsforhold til alle land, naboland og andre. Vi ønsker respekt for egne grenser og egen territoriell og nasjonal integritet. Da må vi selv- sagt respektere det samme hos andre.

En stat som ikke selv tar ansvar for å sikre egne grenser og sin egen uav- hengighet kan ikke forvente at andre skal stille opp for å forsvare det sta- ten selv ikke tar ansvar for. Det siste hundreåret er fullt av eksempler på at moderne stormakter handler ut ifra sine egne interesser og enkelt over- kjører mindre land, uten å hindres av inngåtte avtaler.

Fordi det nasjonalt baserte territori- alforsvaret av Norge nå er under kri- tisk masse, trenger vi en debatt om konkrete målsettinger for det forsva- ret Norge trenger å bygge opp, innen- for økonomisk håndterbare rammer.

Jeg skal prøve meg på en overflatisk skisse:

- Hæren styrkes med en stående bri- gade av vervet personell. Brigaden i Nord-Norge fortsetter som brigade med ansvar for opplæring. Den stå- ende brigaden sammen med briga-

den i Nord Norge bør ha pansrede bataljoner som viktige element med variasjon mellom lett og tung pans- ring.

**Når Norge villig deltar i
krigseventyr nær Russlands
sørgrense og er med i en
militær allianse som presser
på den russiske vestgrensen,
bør vi ikke undre oss over
at temperaturen også øker i
Nordområdene**

- Sjøforsvaret må drifte minst 3 av fregattene som stammen i et ef- fektivt kystfor- svar og havopp- syn. Vi bør børste støvet av de opp- rinnelige planene fra 90-tallet om modernisering

av Missile Torpedo Båtene (MTBe- ne) og Stridsbåt 90-konseptet og la de utvikle samhandling med Kystje- gerkommandoen. Innenfor dette konseptet inngår modernisering av ubåtvåpenet med nye ubåter. Norge bør satse på mobilt kystartilleri og ef- fektivt samvirke mellom Sjøforsvaret og Hæren.

- Heimevernet reduseres ikke under 60000 soldater og får tyngre oppset- ning våpenmessig enn de har i dag med basis i hvilken opplæring en del av de vernepliktige er gitt. Sjøhei- mevernet opprettholdes og styrkes og trener på samvirke med mobile kystartilleriavdelinger.

Sjøheimevernet er vedtatt avvika i den nye langtidsplanen for forsvaret. Foto Arild Finne Nybo

- Luftforsvaret sine radarstasjoner for luftovervåkning og kystradarsta- sjonene skal være operative. Vi skal beholde Orion-flyene og Andøya Flystasjon opprettholdes som base. Jagerflykjøpet skrinlegges. Om vi bruker ledige milliarder til å bygge opp et høyteknologisk og mobilt mis- silbasert luftforsvar som skal operere desentralisert og knyttet til hærstyr- kene, får vi 100 ganger mer luftfor- svar for pengene. Det vurderes om Hæren skal få et eget støttekorps av fly av typen Warthog A-10 til direkte nærstøtte under operasjoner. Disse underlegges Hæren.

Ingenting av dette vil i seg sjøl tilsi et styrka nasjonalt uavhengig forsvar så lenge den politiske eliten som har lagt alle premissene i alle år og ihver- fall de siste 16 år siden angrepet på Afghanistan får fortsette. De vil vri enhver av disse materielle satsninge- ne til det forkvaklede imperialistiske premisset som ligger til grunn for norsk utenrikspolitikk. Men som et mulig forsvarsmessig grunnlag for en virkelig nasjonal uavhengighets- politikk, kan det være en del av en plattform for utvikling av en ikkesjå- vinistisk og ikkeimperialistisk uav- hengighetspolitikk.

Fellesskap fungerer – Vi krever en ny politisk kurs

LO i Oslo avviser en samfunnsutvikling med økt arbeidsløshet, angrep på faglige rettigheter, skattelette for de rike, trygdekutt og økte forskjeller. Vi krever et brudd med den markedsliberale politikken som fører til at den norske modellen angripes fra toppen og undergraves og forvitrer i bønn. Vi vil derfor kjempe for at det blir flertall for en ny politisk kurs ved stortingsvalget i 2017:

1. Bekjemp arbeidsløsheten

– sats på klimajobber og offentlig eierskap

Arbeidsløshet er ødeleggende. Skattelette til de rike fører til økte investeringer i eiendom som bidrar til høye boligpriser, økt luksusforbruk og spekulasjon framfor investeringer i produksjon. Klimakampen tillater ikke langvarig satsing på fossile energikilder og vi risikerer å havne i en ulønnsom industriell blindgate. Vi krever en klimavennlig reindustrialisering som inkluderer statlig investeringer og eierskap – i energi som i kollektivtrafikk og annen viktig infrastruktur. Kortere arbeidstid må fremmes som krav mot økende arbeidsløshet og økende mekanisering.

2. Reverser svekkelsene av Arbeidsmiljøloven

Forverringen av Arbeidsmiljøloven har endret maktforholdene i arbeidslivet i arbeidsgivernes favør – med økt usikkerhet og utrygghet for de ansatte. Dagens Arbeidsmiljøloven må styrkes og forverringene reverseres. Faste ansettelser, regulert og normal arbeidstid, fri på søndag, søksmålsrett ved ulovlig innleie og midlertidig ansettelse er avgjørende for faglig styrke og ordnede lønns- og arbeidsvilkår. Feriepenger for de arbeidsløse må gjeninnføres og sluttvederlagsordningen må være en skattefri ytelse. Asylsøkere og papirløse må få midlertidig arbeidstillatelse, arbeid til tariff og lønns subsidiering av arbeidsplasser må kun skje til virksomheter som har landsomfattende tariffavtaler.

3. Forby dagens bemanningsbyrå

Frislippet av bemanningsbransjen har ført til økt sosial dumping, manglende integrering, lavere produktivitet. Vi er imot et løsarbeidersamfunn og vil ikke konkurrere med hverandre på lønns- og arbeidsvilkår. Arbeidsformidlingen må bli offentlig og bemanningsbyråene begrenses til å erstatte fast ansatte ved sykdom og permisjoner – med lønn mellom oppdrag.

4. Nei til salg av Norge

Naturressurser som fisk, skog, vann og olje må anses som felleseie. Viktig infrastruktur som Telenor, Statoil, Statkraft, Posten og Jernbanen må ikke ytterligere selges ut eller privatiseres. Tvert om må privatiserte virksomheter tas tilbake til det offentlige og bli en del av folkevalgt styring og kontroll. Jernbanereformen må stoppes og jernbanen må igjen drives som ett selskap i offentlig regi.

5. Nei til profit på skattefinansierte velferdstjenester

Barnehager, barnevern, skoler, sykehjem og eldreomsorg er sentrale velferdstjenester som ikke må underlegges markeds konkurranse. Dette skjer mens de ansatte ofte taper både lønn og pensjon. Vi er imot at skattemilliarder som er ment for velferd, omgjøres til privat profit – ofte plassert i skatteparadis. Kommersialiseringen av velferdstjenestene må stanses og sykehusene må igjen styres av folkevalgte med tradisjonell budsjettstyring framfor dagens forretningsmodell og bortsetting av tjenester til velferdsprofitører og andre.

6. Vi krever tillitsreform

Ledelsen av offentlig sektor domineres av målstyring, kontrollregimer og lønnsomhetstenking. Dette svekker tjenestenes kvalitet. Vi vil ha en reform der de ansatte gis økt tillit, medbestemmelse og mulighet til å bruke sin kompetanse og sine erfaringer til å gjøre tjenestene bedre. Partssamar-

Et sted å bo er et grunnleggende behov og boliger kan derfor ikke være en vare som alle andre. Når markedet styrer alt bygges det for få boliger fordi profitten går foran behovet.

beid har ingen hensikt uten at de ansatte og tillitsvalgte blir hørt, noe som er nødvendig for redusert sykefravær, flere på heltid og et bedre arbeidsmiljø.

7. Gjenreis AFP som tidligpensjon – reformér pensjonsreformen

En av tre LO-medlemmer står i jobb til fylte 67 år. AFP i privat sektor er blitt en tilleggspensjon for de heldige. Den må igjen bli en reell tidligpensjon fra fylte 62 år. De sosialt urettferdige virkningene av avkortning og levealdersjustering må fjernes. Dagens pensjonssystem i offentlig sektor må forsvares. Urettferdigheter i uføretrygden som levealdersjustering, redusert bostøtte og barnetillegg må rettes opp. Pensjon må utgjøre to tredjedeler av lønna og reguleres i takt med lønnsveksten. Omforente løsninger krever forhandlings- og streikerett på pensjon både i privat og offentlig sektor.

8. Boligpolitikk for alle

– ikke kun for de som allerede har en bolig

Et sted å bo er et grunnleggende behov og boliger kan derfor ikke være en vare som alle andre. Når markedet styrer alt bygges det for få boliger fordi profitten går foran behovet. Vi krever nytenkning og handling i boligpolitikken. Økt utbygging av studentboliger. Skattefordelen med utleie av sekundærboliger må endres og airbnb-utleie reguleres og kontrolleres. Staten må legge til rette for kommunale boligselskaper som erverver tomter og oppfører boliger til selvkost. Langsiktig finansiering av ikke-kommersielle utleieboliger i regi av kommuner og boligkooperasjon må bli et satsingsområde og en tredje boligsektor med prisregulerte boliger må utredes for å skaffe boliger til en rimelig pris. Husbankens rolle må forsterkes.

9. Ja til kortere arbeidstid, likelønn og et inkluderende arbeidsliv

Kortere arbeidstid er en likestillings- og klassereform. Vi går inn for en trinnvis reduksjon som tariffkrav. Kvinners

Youngstorget LO

inntekt er fortsatt 86 prosent av menns. Målet er likelønn. Vi krever økt innsats for rett til heltid. Vi trenger forsterket innsats for kjønnsbalanse innen yrkesfagene i skole og arbeidsliv. Utradisjonelle yrkesvalg og likebehandling i arbeidslivet krever økt kamp mot diskriminering og seksuell trakassering. Dette må inkluderes i HMS-arbeidet og bli en viktig del av Arbeidstilsynets oppgaver. Regjeringen har reversert familiepolitikken. Fedrekvoten må tilbake til minimum 14 uker og kontantstøtten fjernes. Like rettigheter i arbeids- og familieliv gir økt likestilling.

10. Nei til internasjonale avtaler som truer demokrati, velferd og faglige rettigheter

EØS-avtalen og de pågående forhandlingene om en ny tjenesteaftale (TISA) bidrar til å innskrenke demokratiet, svekke velferden og de faglige rettighetene. En TISA-avtale må avvises, og LOs krav om at ILO-konvensjoner og norsk lov- og avtaleverk skal ha forrang framfor EUs regelverk, må avklares mellom Norge og EU. Reservasjonsretten i EØS-avtalen må aktivt brukes, og en handelsavtale med EU må forberedes som alternativ i neste stortingsperiode.

Vedtatt på representantskapsmøte 21. november og redigert på styremøte 5. desember 2016, ment som en plattform for en ny politikk til bruk før, under og etter valget i 2017.

Slik virkeliggjør vi våre visjoner

*Sluttappell på Skandinavisk Velferdskonferanse 2016, Oslo, 14.-15. November
Asbjørn Wahl, daglig leder i For velferdsstaten*

Vår skandinaviske velferdskonferanse er ved veis ende. Vi har beskrevet, analysert og diskutert løsninger og alternativer. Vi har konstatert at vi lever i ei tid med store endringer, dype kriser og politiske rystelser. Det er bare å nevne Syriza, Podemos, Brexit og Donald Trump, så skjønner dere hva jeg mener. Tradisjonelt mektige politiske partier går under, mens nye oppstår. Vi opplever et økende gap mellom folket og samfunnets økonomiske og politiske eliter. Dennis Kristensen, lederen av det danske fagforbundet FOA, konstaterte ved åpningen av konferansen at det er stor bevegelse i det politiske bildet også hos oss. Denne utviklingen kan gå til venstre, sa han – men også til høyre.

Uansett hvilken retning det går i, så sitter venstresiden med et stort ansvar. Går opprøret til venstre, så har vi gjort noe riktig. Går det til høyre, så har vi sviktet vår oppgave. Vi bekjemper i alle fall ikke ytre høyre ved å skjelle dem ut eller moralisere over deres politikk. Vi bekjemper dem

først og fremst ved å utvikle reelle og troverdige løsninger og alternativer som ikke bare er gode nok, men som også utløser entusiasme og mobilisering for det samfunnet vi ønsker å bygge. Klarer vi ikke det, så er det fare for at høyrepopulismen og enda mer ytterliggående høyrekrefter fanger opp den misnøye som med god grunn brer seg i et samfunn med omfattende kriser, stadig større ulikhet, avdemokratisering og maktesløshet. Vi må ta folks misnøye og uro på alvor, politisere den og kanalisere den inn i en kamp for fellesskapsløsninger og folkemakt nedenfra. En av venstresidens største fallgruver i dag er at den blir så salongfäähig og innom-systemlig at den både blir, og blir sett på som, en del av «the establishment». Det vi særlig trenger nå, er vårt kritiske potensial, vår systemkritikk og våre dyptgående løsninger. Jeg sier med Kjersti Ericsson: By oss ikke noe smått!

I dette avslutningsinnlegget vil jeg kort ta opp tre utfordringer som vi på venstresiden står overfor, og som

også har kommet til uttrykk på ulike måter under denne konferansen. Det dreier seg om forholdet mellom makt og intensjoner; om å forstå de samfunnsmessige problemene vi står overfor, som en forutsetning for å løse dem; samt dette med å våge å kjempe og våge å vinne.

Makt og intensjoner

Det er makt- og styrkeforhold som avgjør samfunnsutviklingen. Samfunnsproblemer oppstår ikke av den tynne luft. Det er samfunnsmessige drivkrefter som skaper fattigdom, avmakt og økende ulikheter, og skal vi endre disse forholdene, så må vi angripe årsakene. Jeg synes vi har fått en voksende tendens til at politikere – både til høyre og til venstre – sprer løfter om å løse både det ene og det andre samfunnsproblemet, uten at de på noen måte forholder seg til årsaker og drivkrefter. Forbundslederen i Norsk Tjenestemannslag, John Leirvaag, formulerte det så godt ved åpningen av denne konferansen: «Høyrekreftene i Norden», sa han, «ser positivt på resultat som lav arbeids-

løshet og høy produktivitet, men det betyr ingenting så lenge de ikke støtter opp om det som har bidratt til den nordiske modellen». Nettopp! Og slik er det på en rekke områder i samfunnet.

Det finnes knapt et politisk parti her i landet som ikke har et eller annet politisk løfte om å bekjempe fattigdom og redusere ulikhet. Resultatet er imidlertid det

motsatte. Uansett regjeringsalternativ de siste par tiårene så har fattigdom og økonomiske forskjeller økt i våre samfunn, eller i beste fall vært relativt stabil i noen perioder. Det er nemlig ikke mulig å bekjempe fattigdom og redusere ulikhet uten å gripe inn med politiske reguleringer på markedet. Markedskreftene har alltid og vil alltid sentralisere og konsentrere makt og velstand. Å proklamere at man vil bekjempe fattigdom, samtidig som man går inn for ytterligere avregulering og liberalisering av markedene, det henger ganske enkelt ikke sammen. Resultatet blir nødvendigvis tomme løfter, og en tilsløring av virkeligheten.

Man kan heller ikke skattlegge kapital mye høyere i ett land enn det som jevnt over er skattenivået i land man konkurrerer med – hvis man ikke samtidig innskrenker kapitalens

frie bevegelse. Forsøk på omfattende omfordeling i et samfunn, ved å skattlegge kapital mye hardere, vil i dag bli møtt med omfattende kapitalflukt (kapital-streik, som noen kaller

det). Oppbyggingen av velferdsstaten og et omfordelende, progressivt skattesystem i tiårene etter andre verdenskrig ble muliggjort gjennom at man samtidig hadde kapitalkontroll. Å

love omfattende nasjonal økonomisk styring, uten kapitalkontroll, blir meningsløst, og det må venstresiden ta konsekvensen av. Kapitalkontroll må på dagsordenen igjen, dersom vi skal oppnå demokratisk kontroll av økonomien, og det må til og med skje gjennom å bryte med internasjonale avtaler (EU/EØS og diverse investeringsavtaler), ettersom disse i nyliberalismens tidsalder i stor grad er blitt brukt til å sikre kapitalinteressene «evig liv» og uinnskrenket makt.

Et tredje område der det manglende samsvar mellom makt og intensjoner ofte kommer til uttrykk, er i arbeidslivet. «Dagens arbeidsliv krever», heter det, enten det nå dreier seg om mer fleksible arbeidstider, økt styringsrett for arbeidsgiverne eller svekket stillingsvern. Arbeidslivet krever imidlertid ingenting av dette. Det er aktører i

arbeidslivet som krever, og de krever det ut fra sine umiddelbare økonomiske og maktpolitiske interesser. Kravene framstilles ofte som naturlover, men det er de økonomiske og politiske maktforholdene i arbeidslivet som er avgjørende. Og når lov- og avtaleverk i arbeidslivet svekkes og undergraves av hensyn til hva «det moderne arbeidslivet krever», så er det i realiteten maktforholdene som forskyves i arbeidsgivernes favør.

Det er ikke til å legge skjul på at også fagbevegelsen til tider lar seg forlede av gode intensjoner fra sine politiske venner. Faglige ledere sier seg ofte fornøyd med politiske løfter på ett område – uten at intensjonene følges av tiltak eller mobilisering for å endre de maktforholdene som er nødvendige for at intensjonene skal kunne realiseres. Olof Palme var inne på noe av dette i sitt siste intervju før han ble skutt og drept i sentrum av Stockholm:

«Alle de som nå snakker så poetisk om fordelene som – i form av påstått mangfold, prispres og valgfrihet – skulle følge av å la markedskreftene få større spillerom innenfor offentlig sektors virksomhetsområde, bør kanskje løfte nesa fra lærebøkens teoretiske markedsmodeller og studere hvordan markedskreftene faktisk fungerer i de sektorene der de styrer i dag.» (Sitert fra kronikk av Kjell Østberg i Klassekampen 27.2.2016.)

Forstå problemet

En annen utfordring venstresiden stadig møter, er at for å kunne løse et problem, må vi først forstå det. Vi

Demonstrasjon mot endringene i arbeidsmiljøet. Oslo 28. januar 2015

ser det igjen og igjen i vårt forhold til velferdsstaten, til den nordiske modellen. Denne framstilles av arbeiderbevegelsens ledere som noe som består uberørt av de omfattende maktforskyvningene som skjer i samfunnet omkring oss. Det er som om det er glemt at velferdsstaten var resultat av en helt spesiell historisk utvikling, der styrkeforholdet mellom arbeid og kapital ble forskjøvet – til fordel for arbeidsfolk, og at denne maktforskyvningen gjorde det mulig å utvikle brede, universelle, offentlige velferdsordninger.

Problemet er at vi ikke har en venstreside som gjør opprør, som bekjemper markedspekt og autoritære tendenser når de er i maktposisjon, som mangler visjoner og evne til å lede samfunnet i en annen retning.

De siste par ti-årene, i den nyliberale æra, er maktforholdene blitt forskjøvet igjen, men denne gangen til arbeidsgivernes og kapitalens fordel. Dermed opplever vi at mens den nordiske modellen fortsatt er gjenstand for blind hyllest blant arbeiderbevegelsens ledere, brytes den i praksis ned bit for bit på område etter område. Det skjer gjennom avregulering, privatisering, markedsorientering, innføring av New Public Management (NPM), målstyring og stadig mer autoritære organisasjons- og ledelsesformer – og med økende krav til de ansatte om lojalitet, mens medvirkning og medbestemmelse svekkes. Den disiplinering av arbeidsfolk og individualisering av samfunnsmessige problemer som velferdsstaten skulle motvirke, gjeninnføres nå gjennom den såkalte arbeidslinja («from welfare to workfare» som det så beskrivende heter på engelsk).

Målstyring, autoritære ledelsesmodeller og NPM har nå blitt så upopu-

lære blant de ansatte, at det grenser til opprør. Dermed opplever vi at velmenende politikere, særlig i sosialdemokratiet, med ønske om gjenvalg, også begynner å uttrykke seg kritisk til disse organisasjonsmodellene. Det er imidlertid ganske så åpenbart at de ikke skjønner problemet. Svaret på meningsløs målstyring blir da «noen færre mål». Svaret på en ødeleggende, nyliberal sykehusreform blir å pynte opp staffasjen. Svaret på NPM-reformene har de lært seg er «tillitsreform», men fra deres side ikke som en grunnleggende makt- og strukturreform, men som en fortsatt autoritært påført reform ovenfra.

Det vi trenger, er realitetsorientering, forståelse av årsaker og drivkrefter, av hvorfor vi bygde opp en offentlig sektor. Det er forskjell på forvaltning og forretning. Den offentlige forvaltningens oppgave er å innfri politiske mål for samfunnsutviklingen. Den skal ikke styres etter bunnlinja og anspores av jakt på høyest mulig profitt. Fagbevegelsen og venstresiden må bruke offentlig sektor i en strategi for å endre og forbedre samfunnet, som et redskap i kampen om et annet og bedre samfunn. Vi skal ikke tilbake, vi skal ikke reversere, vi skal framover, vi skal skape det nye. Problemet i dag er ikke at høyresiden fører høyrepolitikk, annet kan vi ikke vente. Problemet er at vi ikke har en venstreside som gjør opprør, som bekjemper markedspekt og autoritære tendenser når de er i maktposisjon, som mangler visjoner og evne til å lede samfunnet i en annen retning. Vel kan de redusere tempoet i mar-

kedsorienteringen og avreguleringen, men feil politikk er feil politikk også om den går litt langsommere. Dette gjødsler høyrepopulismen i samfunnet mer enn mye annet.

De som sitter og forventer at den politiske eliten, partiledelsene skal løse problemene for oss, vil med andre ord vente forgjeves. Ikke forstår de problemene, ikke erfarer de virkningene – og dermed vil de heller ikke være i stand til å foreskrive løsninger.

Våg å kjempe, våg å vinne!

Den tredje utfordringen jeg vil luften her, er vår mangel på ambisjoner. Det ser ofte ut som om venstresiden har «erkjent» at den ikke kan gjøre store endringer, at den er en underdog, at tiden for store visjoner og mål er over – at det eneste den kan gjøre, er å flikke litt her og pusse litt der, og ellers administrere som best den kan.

Hvor er våre omfattende alternativer og løsninger på de mange krisene og de voksende samfunnsmessige problemer som utfolder seg rundt oss? «Det er ikke realistisk», heter det ofte når vi prøver å reise mer vidtgående krav om en alternativ utvikling. Med dagens mange kriser (økonomisk, politisk, sosial, miljø- og klimakrise) og politiske rystelser må vi imidlertid revurdere vårt syn på hva som er realistisk. Hvem av dere var det som for fem år siden anså det som realistisk at en person som Donald Trump skulle bli valgt til president i USA? Hvem så for seg at det dominerende sosialdemokratiske partiet i Hellas, Pasok, skulle bli desimert i løpet av noen få år, samtidig som et nytt venstreparti skulle vokse fram og bli størst i løpet av kort tid? Hvem trodde det var realistisk at det som begynte som demonstrasjoner og gateokkupasjoner av en gruppe ungdommer i Spania

etter et par år stiftet Podemos og gikk rett opp i kampen om å bli landets største politiske parti? Hvem så på det som realistisk at ytre høyre igjen skulle komme til regjeringsmakt i europeiske land som Ungarn og Polen – samtidig som de snart kan komme til å vinne presidentvalget i Østerrike?

«Vær realist, krev det umulige», sa 1968erne. Det er høyresiden som gjør dette nå, i USA som i flere europeiske land – og de vinner fram. Det er på tide at også vi på venstresiden legger av oss beskjedenheten

The hand that will rule the world. IWW journal Solidarity 30. juni 1917

Vi må slutte å moralisere og anklage folk for at de går til ytre høyreparti. De går til høyre i hovedsak fordi venstresiden har sviktet. Folks misnøye og uro er velbegrunnet.

og de manglende ambisjonene. Med dagens dype samfunnsmessige kriser og politiske rystelser er tiden inne for endringer – store endringer. Vi trenger

ambisjoner, vi trenger selvtillit, vi trenger å tro på at vi kan erobre reell makt, at vi kan flytte fjell – og vi trenger seire.

Mer enn noe annet trenger vi imidlertid politisering. Vi må slutte å moralisere og anklage folk for at de går til ytre høyreparti. De går til høyre i hovedsak fordi venstresiden har sviktet. Folks misnøye og uro er velbegrunnet. Det er denne misnøy-

en og uroen ytre høyre så effektivt støtter opp om og utnytter – for så å kanalisere den inn i en politisk pervers forståelse og kamp som retter seg mot andre grupper i samfunnet (innvandrere, muslimer, folk med forskjellige hudfarger etc. – ja, selv en udefinert «elite» later de som om de mobiliserer mot). Det blir avgjørende viktig at venstresiden tar opp i seg denne misnøyen og uroen blant folk, politiserer den og omgjør den til en kamp for fellesskapsløsninger – i konfrontasjon med årsakene til og de reelle drivkreftene bak de samfunnsproblemer vi opplever.

Vi har vunnet noen viktige seiere her i landet de siste par årene. I 2011 opplevde vi et kommunevalg som i stor grad var avpolitisert. Energien var

ARBEIDSINNVANDRING UNDER EØS-AVTALENS «FRIE FLYT»

Av Per Medby

gått ut av den rødgrønne regjeringen, som i all hovedsak administrerte en soft nyliberal politikk. I 2013 tapte den samme regjeringen stortingsvalget, av samme grunn. De hadde ikke en eneste samfunnsreform på programmet. Dette la imidlertid grunnlaget for en mer politisert kommunevalgkamp i 2015. Denne politiseringen var det ikke partiene som sto for. De ble påført den utenfra. Det var krefter som oss og dere, og selvfølgelig store deler av fagbevegelsen, som bidro til det, gjennom det systematiske arbeidet vi gjennom flere år hadde gjort for å analysere, forklare, utvikle politikk og mobilisere mot kommersialisering av velferden.

Dette bidro særlig til å flytte en del sosialdemokratiske (men også andre) politikere på lokalplanet ett skritt til venstre. Dermed fikk vi nye flertall og en ny velferdspolitik i en rekke kommuner, blant annet med formuleringer som denne:

«Byrådet skiller mellom private kommersielle og private ideelle aktører. Det er ikke aktuelt for byrådet å konkurranseutsette eller privatisere flere av kommunens velferdsområder til kommersielle aktører. Byrådet ønsker ikke at barnevernstjenester skal settes ut på anbud til kommersielle aktører. Byrådet ønsker å gi gode rammevilkår til private ideelle skoler, men vil ikke ha nye private kommersielle barne- og ungdomsskoler i Bergen.»

Utdraget er hentet fra den politiske plattformen for byrådet i Bergen, der klare borgerlige partier som Kristelig Folkeparti og Venstre også er med i flertallet, sammen med sosialdemokratiet. Det er faktisk situasjonen i flere kommuner, at borgerlige partier (inkludert Høyre og Fremskrittspartiet) er med i de flertallskonstellasjonene som skal avvike kommersialiseringen av sykehjem så snart anbudskontraktene går ut. Det er presset fra befolkningen, fagforeningene og, ikke minst, dårlige erfaringer og skandaler knyttet til de kommersielles profittjakt, som har skapt denne situasjonen. På dette området er det altså hele det politiske tyngdepunktet som er flyttet et steg til venstre.

Dette har åpenbart skapt en voksende desperasjon hos de kommersielle aktørene, deres arbeidsgiverforeninger og deres politiske tjenere på nasjonalt nivå. Desperasjonen gir seg særlig til uttrykk gjennom at kommunist-spøkelset nå er trukket fram i et fortvilt forsøk på å stemple oss som krever kommersielle interesser ut av velferden. Det er vel likevel ikke så mange som går på at de lokalorganisasjonene av en rekke borgerlige partier, som støtter rekommunalisering av sykehjem, er kommunistiske dekkorganisasjoner. Jeg tror derfor vi skal ta desperasjonen som et godt tegn.

Det har aldri vært mange kommersielle sykehjem i Norge, men etter denne valgperioden vil det knapt være noen igjen. Vi har med andre

ord vunnet kampen mot kommersielle sykehjem i Norge. Det er det grunn til å feire. Vi har vunnet kampen blant annet fordi vi har samlet og systematisert kunnskap og analyser om de kommersielles politikk og strategier og utviklet en klar politikk: Vi krever fullt forbud mot profitt på offentlig velferd! Nå skal vi fortsette kampen for å avkommersialisere barnehagene. Så skal vi skjerpe kampen mot kommersielle interesser innen barnevern, hjemmehjelp og renholdstjenester. Endelig skal vi støtte opp om kravet fra en voksende del av fagbevegelsen, om at de kommersielle bemanningsbyråene skal ut av arbeidslivet. En tidlig kandidat i denne kampen er Orange Helse, et vill vest-selskap som utnytter og underbetaler desperate arbeidsløse mennesker fra de baltiske landene. Vi krever dem fast ansatt i de offentlige tjenestene der de arbeider.

Det er tid for å gå på offensiven, for å konfrontere de maktstrukturene som skaper problemene. La oss gjøre som den tidligere arbeidsministeren i Bill Clintons første regjering, Robert Reich, rådet oss til i den videohilsen ha ga til denne konferansen ved åpningen i går: "Fight against neoliberalism in all its forms!" – Bekjemp nyliberalismen i alle dens former! Loddet er kastet. Ambisjonsnivået er løftet et hakk.

Norge er gjennom EØS-avtalen del av EUs felles arbeidsmarked med fri flyt av arbeidskraft. Et felles arbeidsmarked der gjennomsnittlige lønnskostnader varierer fra 40 til 320 kroner per time og der arbeidsledigheten varierer fra nær null til 25 prosent av arbeidsstyrken.¹

EUs østutvidelse satte fart i EUs arbeid med å få på plass overnasjonale regler for å øke flyen av tjenester og arbeidskraft og direktivene har kommet på løpende bånd. De viktigste har nok vært tjenstedirektivet (2007) og vikarbyrådirektivet (2011). I tillegg har EU-domstolen avsagt fire dommer som har slått fast at alle nasjonale lover og avtaler må ligge innenfor EU-retten og at hensyn til fri flyt skal overordnes faglige rettigheter.²

Etter EU-utvidelsen i 2004 (og seinere EU-utvidelser) har antallet arbeidsinnvandrere som har kommet til Norge vært i sterk vekst i følge Statistisk Sentralbyrå (SSB).³ De fleste har kommet fra Øst-Europa. Selv om tilveksten har blitt noe redusert de aller siste årene er fremdeles antallet arbeidsinnvandrere i Norge høyt og unikt i nyere norsk historie.⁴ Det kom flere arbeidsinnvandrere til Norge bare

EU og EØS. Wikipedia commons

Venstresida har etter mitt syn i liten grad tatt innover seg de store endringene i det norske arbeidsmarkedets funksjonsmåte som EØS har medført og hvordan utfordringene bør møtes

i 2011 enn i hele perioden fra 1990 til 2003. Ved inngangen til 2016 (4. kvartal 2015) var nesten 150 000 personer fra EU-landene i Øst-Europa sysselsatt i Norge. Nær en fjerdedel av disse (35 000 personer) var her på korttidsopphold (ikke bosatt). Polen og Litauen er de to dominerende avsenderlandene. Nær 80 prosent av innvandrerne østfra har kommet fra disse to landene.

Venstresida⁵ har etter mitt syn i liten grad tatt innover seg de store endringene i det norske arbeidsmarkedets funksjonsmåte som EØS har medført og hvordan utfordringene bør møtes.

Artikkelen starter med litt fra teorien om tilbud og etterspørsel etter arbeidskraft. Deretter gjennomgås studier av arbeidsmarkedsvirkninger av EØS i Norge etter østutvidelsen. Jeg redegjør så for drivkreftene bak det «frie» arbeidsmarkedet. Jeg diskuterer deretter om masse migrasjonen er til fordel for arbeiderne i utvandringslandene og om EØS kan sies å ha noe med internasjonal arbeiderso-

For arbeidere fra EØS-land kan krav til lønnsnivå nå bare stilles der hvor tariffavtalene er allmenngjort. I tariffavtalene er det videre bare minstesatsene som kan allmenngjøres. Faktisk lønn ligger ofte betydelig over minstesatsene

lidaritet å gjøre. Jeg går så over til å drøfte hvorfor fagbevegelsen ikke har lyktes med å forhindre sosial dumping. Deretter foreslår jeg tiltak som bør supplere faglig kamp. Til slutt oppsummeres artikkelen.

Økonomisk teori om tilbud og etterspørsel arbeidskraft?

vi arbeidere selger sin arbeidskraft i ulike markeder. I et hvert marked for varer, tjenester, kapital eller arbeidskraft vil økt tilbud under normale forhold medføre at prisen går ned. Økt tilbud av arbeidskraft vil derfor dempe lønna. Jo mer tilbudet øker, jo mer faller lønna. At lønna faller er til

fordel for kapitaleierne.

Det er imidlertid flere forhold som kan motvirke lønnsnedgang.⁷ I Norge er store deler av arbeidslivet dekket av tariffavtaler. Hvis lønnsnivået er avtalefestet påvirkes ikke nødvendigvis lønnsnivået av økt tilbud av arbeidskraft. Men i så fall vil bedriftene heller ikke være villige til å ansette flere. Det betyr i praksis at bedriftene ikke vil ansette innvandrere hvis de må betale dem samme lønn som nordmenn. På sikt vil imidlertid stort tilbud av arbeidskraft kunne bli brukt til å svekke fagforeningene i lønnsforhandlinger. Det vil videre

være stor forskjell mellom ulike delmarkeder. Lønnseffektene vil være mest negative for hjemlige arbeidere som har lignende kompetanse som innvandrerne.

Arbeidsinnvandring kan også komme av at etterspørselen av arbeidskraft øker fordi det innenlandske tilbudet av arbeidskraft ikke er høyt nok. Tilstømningen av utenlandske arbeidere blir da en respons på den økte etterspørselen etter arbeidskraft. Lønnsutslagene i en slik situasjon blir annerledes. Da vil arbeiderne dra dit det er høyest lønn og det er gjerne der hvor lønns- og arbeidsvilkårene

er sikret gjennom tariffavtaler. I en slik situasjon vil arbeidsinnvandring ikke medføre sterkt press nedover på lønningene.

Arbeidsmarkedsvirkninger etter østutvidelsen i Norge

Hva er de viktigste begrensningene EØS-avtalen legger på norsk arbeidslivspolitik? For EØS kunne det stilles krav om at utlendinger som arbeidet i Norge skulle ha såkalt «gjengs lønn» i den aktuelle bransjen. Dette er et krav som fortsatt gjelder for arbeidere som ikke er fra land i EØS. For arbeidere fra EØS-land kan krav til lønnsnivå nå bare stilles der hvor tariffavtalene er allmenngjort. I tariffavtalene er det videre bare minstesatsene som kan allmenngjøres. Faktisk lønn ligger ofte betydelig over minstesatsene. Også allmenngjøringsordningen er for øvrig nå under sterkt press. Der hvor det ikke er tariffavtale er det ingen begrensninger på hvor lavt lønnsnivået kan være. Det finnes etter hvert flere studier som har undersøkt hvilke konsekvenser dette har i det norske arbeidsmarkedet.

Bjerke og Eilertsen (2014)⁸ har studert omfanget av arbeidsinnvandring, framveksten av bemanningsforetak og juridiske konsekvenser av EØS. De har også undersøkt effekter av østutvidelsen i flere utsatte bransjer (helse og omsorg, transport, fiskeri og anlegg). De avdekker at bruken av EØS-påbudte anbudsordninger og sterk vekst i utenlandsk arbeidskraft gjennom bemanningsselskaper medfører både lavere jobbsikkerhet og lavere lønnsnivå og dessuten tredeling av arbeidslivet. Både store seriøse selskaper og offentlige myndigheter bidrar til dette gjennom bruk av an-

bud og vikarbyråer. Arbeidslivets tre deler består av:

1. A-laget som jobber i norske organiserte bedrifter med ryddige forhold.
2. B-laget som er hyret av bemanningsbransjen og er gjerne østeuropeere. De er dårlig organisert, men går på «lovlig» minstelønn, ofte uten betaling for overtid og har ulovlige arbeidstidsordninger.
3. C-laget kommer fra hele verden, er helt uorganisert og utsatt for omfattende ulovligheter.

De mest grundige statistiske undersøkelsene av effekter av EØS-arbeidsinnvandring på det norske arbeidsmarkedets funksjonsmåte er gjort i to rapporter fra Senter for Lønnsdannelse i 2015 og 2016.⁹ Den første rapporten har undersøkt virkninger av allmenngjøring i bransjer med høy arbeidsinnvandring.¹⁰ Den andre rapporten har sett på om sysselsettingsøkningen har gått på bekostning av norske arbeidere.¹¹ De to rapportene kan lastes ned på lenken.¹²

Bjørnstad mfl. (2015) har studert virkninger av arbeidsinnvandring på lønnsdannelsen inkludert effekter av allmenngjøring i fire sektorer hvor overenskomstens lønnsbestemmelser har blitt allmenngjort: Byggfag fra januar 2007, verksted fra desember 2008, jordbruks- og gartnerinæringene fra januar 2010 og renhold fra september 2011. Resultatene viser at allmenngjøring har ikke klart å motvirke press nedover på lønningene. I rapportens sammendrag konkluderes det med at:

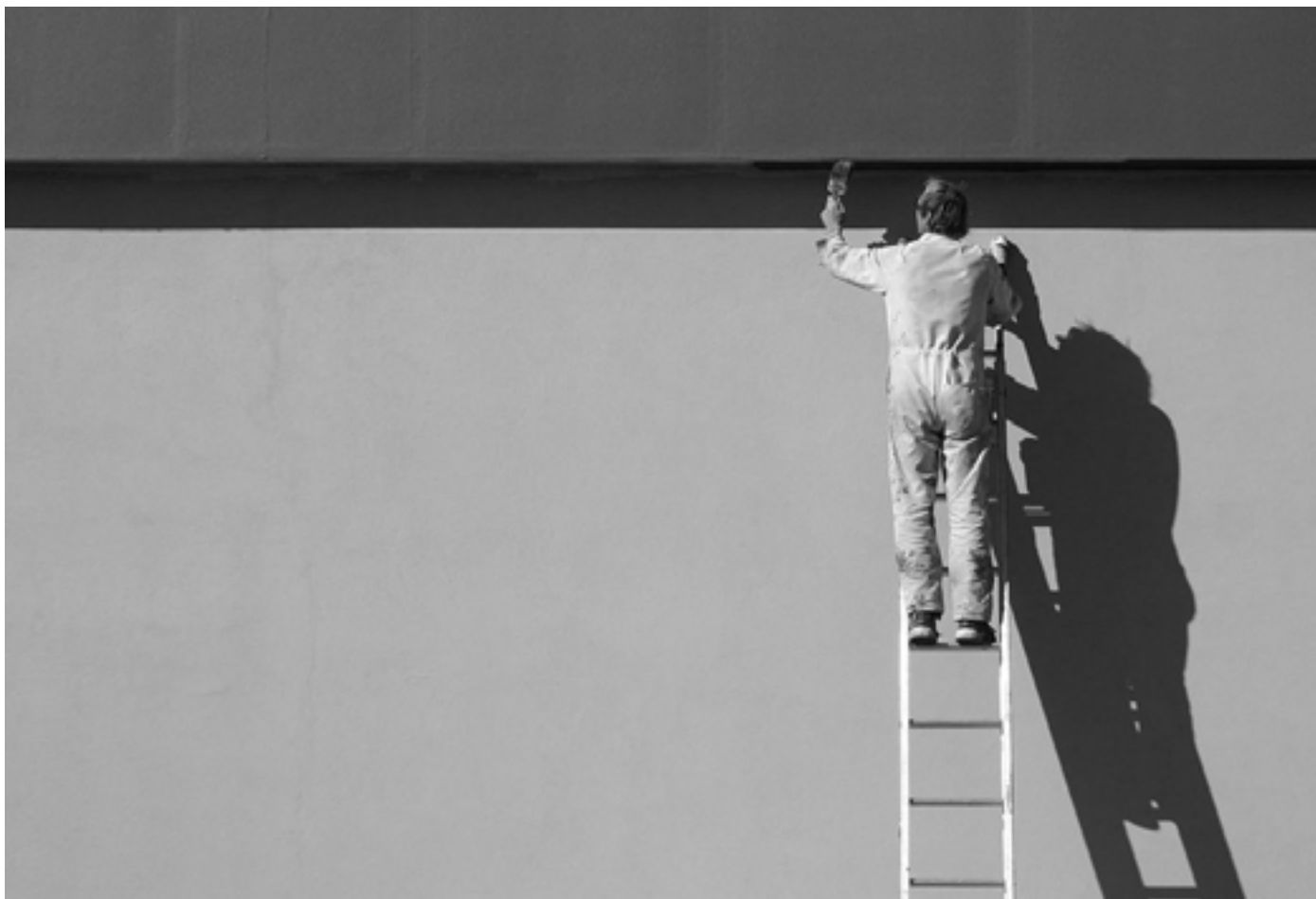
«Samlet sett har innvandringen fra

2004 til 2014 i seg selv bremsset utviklingen i lønningene i byggenæringen og vakt- og eiendomstjenester, som inkluderer renholdsnæringen, med om lag 8 prosent ifølge resultatene. Effektene er funnet å være statistisk signifikante. Når vi måler konsekvensen av innvandringen i bygge- og anleggsnæringen samlet, finner vi den sterkeste effekten. Den er estimert til nesten 19 prosent. Tolkningen av disse resultatene er at innvandringen ikke bare har økt lønnsforskjellene mellom ulike næringer, men også bidratt til en forrykking i den funksjonelle inntektsfordelingen – altså fordelingen av inntekt mellom arbeidskraft og kapital.»

Bjørnstad mfl. (2016) tar utgangspunkt i den store økningen i arbeidsstyrken som har funnet sted i Norge de seinere årene. Det har kommet til 450 000 flere sysselsatte etter 2003. De undersøker om den økte sysselsettingen som følge av arbeidsinnvandring har kommet i tillegg til eller til erstatning for norsk arbeidskraft. De finner helt klart at det siste er tilfellet og det er lavere lønn som gjør at arbeidsinnvandrerne foretrekkes. I rapportens sammendrag konkluderes det med at:

«I typiske innvandrernæringer forklarer et lavere lønnsnivå om lag 60 prosent av utskiftningen. Av de som var sysselsatt i næringer som hotell og restaurant og renhold i 2008, var henholdsvis 79 og 73 prosent i jobb i 2012, mot 88 prosent samlet sett for alle næringer. Av de som fortsatt var sysselsatt, jobbet inntil 50 prosent i andre næringer.

En rekrutteringskanal for innvandrere har vært gjennom bemanningsbransjen. Lave lønninger der har hatt en

Modern-Trade-Painter. Wikipedia commons

Det betyr ikke at fagbevegelsen skal gi opp forsøket må rekruttere østeuropeerne, det betyr bare at det må erkjennes at dette er svært vanskelig.

kraftig negativ, men likevel bare kort-siktig effekt på den direkte sysselsettingen i næringene. Det er imidlertid fare for at midlertidig ansatte og innleide blir værende i midlertidighet.»

Og det ser ikke ut til at effektene blir lavere over tid. I følge Statistisk Sentralbyrå¹³ har arbeidsinnvandrere fra de nye EU-landene i Øst-Europa selv etter lang botid i Norge lavere nivå på inntekten enn i befolkningen generelt. Etter sju års botid i Norge hadde en undersøkt gruppe fremdeles en medianinntekt¹⁴ på 85 prosent av «normalen». Arbeidsinnvandrere fra de gamle EU-landene i Vest-Europa oppnår imidlertid raskt samme (median-)lønnsnivå som befolkningen for øvrig, for så å overstige nivået. En sentral årsak er at de to gruppene jobber i ulike sektorer av arbeidsmarkedet.

En kvalitativ studie av Jon Horgen Friberg og Hedda Haakestad (2015)¹⁵ basert på et omfattende feltarbeid på norske byggeplasser viser at styrkeforholdet mellom arbeidsgivere og arbeidstakere er forskjøvet i arbeidsgivers favør. Friberg og Haakestad avdekker store endringer i hvordan produksjonen organiseres, fra produksjon som i hovedsak er basert på tariffert akkordarbeid til produksjon med mye bruk av innleid arbeidskraft og fleksible underentrepriser.

Resultatene må kunne oppsummeres som entydige. Lønnsveksten har blitt redusert og lønnsforskjellene har blitt større. Lavtlønte har tapt mest relativt sett. Kapitalen har styrket sin posisjon i forhold til arbeiderne. Arbeidere bosatt i Norge har blitt utkonkurrert fordi de har tapt i lønns-

konkurransen. De negative konsekvensene av den frie EØS-flyten tas av hardtarbeidende mennesker i fysisk tunge og høyst nødvendige jobber. Hans Ebbing (2016) påpeker på en utmerket måte hva som har skjedd: *«Da det europeiske «frie» arbeidsmarkedet ble radikalt utvidet til å omfatte landene i den tidligere Øst-Blokken ble endringen av maktforholdene forskjøvet ytterligere til kapitalsidens fordel, i Norge særlig gjennom EØS-avtalen. Dette nye arbeidsmarkedet har styrket liberalismens politiske og ideologiske hegemoni og øket presset mot alle velferdsstatene i Europa.»*¹⁶

Trusselen mot velferdsstaten kommer etter mitt syn først og fremst av at fagbevegelsen forsvinner. Fagbevegelsen har vært og er sentral i forsvaret av velferdsstaten.

Hva er bakgrunnen for kapitalens ønske om fri flyt av arbeidskraft?

For å ha makt er fagbevegelsen avhengig av å kunne kontrollere tilbudet av arbeidskraft, dvs. arbeiderne må kollektivt nekte å arbeide på betingelser som fagbevegelsen ikke godtar. Når noen land har høy arbeidsledighet med ekstremt lave lønninger vil dette sette fart i den frie flyten av arbeidskraft og tjenester. Kapitaleierne griper sjølsagt sjansen dette gir dem til å svekke fagbevegelsens innflytelse og vilkårene i tariffavtalene. For å motvirke fagbevegelsens makt må arbeidsskjøperne frata fagbevegelsen kontrollen over tilbudet av arbeidskraft. Etter østutvidelsen har europeisk storkapital i Vest fått tilgang en reservearmé av en størrelse de ikke kunne ha drømt om for få år siden.

Bakgrunnen for at storkapitalen og deres EU-system har kjørt så hardt for å få etablert et fullstendig uregulert system for arbeidsvandring er etter mitt syn temmelig åpenbart. Det er for å svekke fagbevegelsens innflytelse slik at Europa får et arbeidsmarked som ligner det amerikanske. Det er derfor NHO, Civita og Minerva agiterer så voldsomt for mest mulig arbeidsinnvandring.

Er masseutvandring til fordel for arbeidere i utvandringslandene?

Er stor migrasjon til fordel for arbeiderne i utvandringslandene? Mitt syn er at det i hvert fall ikke er slik på lang sikt. Arbeiderklassen er nesten uten unntak uorganisert i Øst-Europa. Der finnes nesten ingen fagbevegelse og nesten ingen politisk arbeiderbevegelse. Dagens migrasjon bidrar også til at det vanskelig kan oppstå noen arbeiderbevegelse i Øst-Europa fordi arbeiderne der velger utvandring som løsning og dermed i sin tur også at disse landene tappes for kompetanse. Borgerskapet i Øst-Europa er også interessert i mest mulig utvandring nettopp fordi de da unngår at det oppstår noen arbeiderbevegelse der. Etter mitt syn er det ingenting solidarisk med måten migrasjonen i Europa foregår på nå.

At fagbevegelsen i tillegg blir utradert i de få europeiske landene der den fortsatt har en viss styrke tjener ingen arbeidere i noe europeisk land på lang sikt etter mitt syn. Min konklusjon er at det ”frie” arbeidsmarkedet som europeisk storkapital har fått EU til å etablere ikke tjener arbeiderklassen verken i mottakerlandene eller utvandringslandene.

EØS er ikke internasjonal arbeidersolidaritet

EØS har slik jeg ser det ikke noe å gjøre med internasjonal arbeidersolidaritet. Slik solidaritet er gjensidig, ikke ensidig. Internasjonal arbeidersolidaritet betyr å støtte arbeiderklassens kamp i andre land.¹⁷ Internasjonal solidaritet vil også si å ønske arbeidere fra andre land velkommen hit hvis de kommer. Arbeiderne som kommer må på den annen side vise gjensidig solidaritet og ikke la seg bruke til å underby lønns- og arbeidsvilkår. Å etablere en slik solidaritet i dagens situasjon er ekstremt vanskelig. Arbeidsinnvandrerne er ofte fullstendig separerte fra det øvrige arbeidsmarkedet. De som underbyr vet stort sett ikke at de gjør det. Og de vet ikke at de lures av arbeidsskjøperne. Innvandrerne kommer som oftest gjennom bemanningsselskaper og arbeiderne bor i brakker og har liten kontakt med folk i mottakerlandet.

Tradisjonelt har det ikke vært helt uregulert arbeidsinnvandring i land der fagbevegelsen har stått sterkt. Fra 1957 til 1975 var det for så vidt fri innvandring til Norge, men det var et krav om arbeidstillatelse med norske lønns- og arbeidsvilkår (lignende reguleringer hadde Sverige og flere andre land der fagbevegelsen sto sterkt). Systemet med fullstendig uregulert arbeidsvandring som EU nå har etablert er historisk sett uvanlig i nyere tid. Det var heller ikke noe krav fra arbeiderbevegelsen i Norge å fjerne kravet om arbeidstillatelse i perioden 1957-75. Det var i denne perioden pakistanerne kom. Disse ble raskt integrert i fagbevegelsen.

Hvorfor har ikke fagbevegelsen klart å forhindre sosial dumping?

Fagbevegelsen i Norge har som vi har sett ikke klart å forsvare lønns- og arbeidsvilkårene fullt ut. Er det i det hele tatt mulig at fagbevegelsen kan løse problemet med sosial dumping alene eller må faglig kamp suppleres med krav i lovgivning og statlige tiltak?

Fagbevegelsen har fra 2004 arbeidet intenst med å inkludere arbeidsinnvandrerne fra Øst-Europa, men har dessverre i liten grad lyktes. Og organisasjonsprosenten fortsetter å rase i bygg mm.¹⁸ Hvorfor har ikke det intense arbeidet med å rekruttere østeuropeerne i fagbevegelsen fra 2004 av ført fram i det hele tatt? Går det i det hele tatt an å organisere løsarbeiderne i bemanningsselskapene når de ikke en gang har lønn mellom oppdrag? Bemanningsselskapene er for å parafrasere Hans Ebbing *«en liberal form for menneskehandel: Kjøpe arbeidskraft billigst og selge den videre gruppevis. Denne engroshandelen med arbeidskraft bryter ned arbeiderens status som en person med en viss selvstendighet i markedet, uten at det sjenerer Civita-ideologenes bekymring for individets selvbestemmelsesrett.»*¹⁹ Under slike forhold er rekruttering til fagbevegelsen særdeles vanskelig, for ikke å si umulig.

Det betyr ikke at fagbevegelsen skal gi opp forsøket må rekruttere østeuropeerne, det betyr bare at det må erkjennes at dette er svært vanskelig. Et stort problem er sosialdemokratenes hegemoni i fagbevegelsen. De er tilhengere av fri flyt. Men, det er mange

andre forklaringer på hvorfor dette har gått så dårlig.

Lønnsforskjellene mellom Norge og Øst-Europa er formidable. Ei norsk krone f.eks. har en kjøpekraft i Polen som er 2,5 ganger større i Polen enn i Norge. Hvis for eksempel en polsk bygningsarbeider i Norge tjener 400 000 kroner så har disse penger altså en kjøpekraft i Polen som tilsvarer 1 million norske kroner! Denne polske bygningsarbeideren som har lavere enn gjennomsnittlig lønn i Norge, har kjøpekraft som en millionær i Polen. Når søndagsflyet fra Polen kommer til Norge er flyet stapp fullt av hermetikk til langt under halv pris som skal brukes til brakkelivet i Norge. Lønnsnivået i Norge er fem ganger så høyt som lønnsnivået i Polen. Forskjellene i lønn mellom Norge og Baltikum er enda større.

Arbeidsinnvandrere fra Øst-Europa har derfor lavere tilbøyelighet til å organisere seg i forhold til tidligere innvandrere som jo kom til Norge for å bli her ei stund og som var faste ansatte, ikke i bemanningsforetak.

I tillegg kommer østeuropeerne fra land hvor det ikke finnes noen fagbevegelse eller arbeiderbevegelse i det hele tatt og hvor antisosialistiske strømninger står sterkt, i noen grad på grunn av misnøye med regimer som har kalt seg sosialistiske. Dette gir i sum formidable utfordringer med hensyn til å integrere innvandrerne fra Øst-Europa i fagbevegelsen, særlig når de som oftest ikke inngår i samme arbeiderkollektiv som de opprinnelig norskbosatte. Situasjonen er på alle mulige måter vanskelig med hensyn til å organi-

Krav om norske lønns- og arbeidsvilkår vil sannsynligvis i de fleste situasjoner kunne bety lavere innvandring fordi arbeidskjøpere ikke lenger kan drive grov lønnsdumping.

sere. Dette er sjølsagt ikke ment som kritikk av arbeidsinnvandrere fra Øst-Europa, det er bare et forsøk på å stikke fingeren i jorda.

Ingen fagbevegelse er dessverre sterk nok til å klare å løse problemene med sosial dumping i en slik situasjon alene etter mitt syn. Faglig kamp må derfor suppleres med lovgivning og statlige tiltak. At EUs system for arbeidsvandring har hatt mer negative enn positive virkninger synes jeg er temmelig åpenbart. Av dette følger imidlertid ikke at jeg mener at begrensning av innvandring skal være kravet. Mitt hovedpoeng er ikke at polakker og baltere ikke skal kunne komme til Norge, men at det ikke skal kunne jobbes for polsk eller baltisk lønn i Norge.

Hvilke tiltak bør tas i bruk i tillegg til faglig kamp?

Det er ingen naturlov at arbeidsinnvandring fører til lønnsdumping. Men, EØS-avtalen legger opp til at dette skal skje, gjennom direktiver som tjenestedirektivet og vikarbyrådirektivet. Innenfor EØS er det ikke mulig å forby bemanningsselskaper. Utenfor EØS er det mulig å vende tilbake til regelverket som gjaldt før 2000. Da kan arbeidsinnvandrere få jobb og arbeidstillatelse i Norge på tarifflønn og norske vilkår.

I tillegg til at bemanningsforetak må forbys, må allmenngjøring av tariffavtaler fortsette, og utvides til flere sektorer. Også Arbeidstilsynet må styrkes og gis økte sanksjonsmuligheter. Offentlig sektor må stille krav ved anbud. Det offentlige må bindes til bare å bruke firmaer med tariff-

avtale. Det må være strenge grenser for innleie og reell likebehandling av innleide og egne ansatte. Begrensningene i adgangen til midlertidige ansettelse må gjeninnføres slik de var før Solbergregjeringen endret Arbeidsmiljøloven. Bortsett fra det siste støter mye av dette mot EØS-avtalen. Hovedkravet må derfor være ut av EØS.

Utlendingsloven krever fortsatt at personer som ikke kommer fra EØS som skal få opphold i Norge må ha arbeidskontrakt med norske lønns- og arbeidsvilkår. Dette må utvides til arbeidsinnvandrere fra EØS. Dette er etter mitt syn en type regulering som også tjener utenlandske arbeidere. Vertslandsprinsippet for avlønning som ILO også anbefaler er etter mitt syn det mest internasjonalistiske, ikke det å bygge opp om et tredelt norsk arbeidsliv. Et slikt krav vil ikke føre til at noen som har kommet hit må forlate landet fordi det i norsk lovgivning ikke er anledning til å gi lover eller forskrifter tilbakevirkende kraft (Grunnloven).

Krav om norske lønns- og arbeidsvilkår vil sannsynligvis i de fleste situasjoner kunne bety lavere innvandring fordi arbeidskjøpere ikke lenger kan drive grov lønnsdumping. For meg er det ikke noe mål i seg sjøl med størst mulig innvandring eller lavest mulig innvandring for den del. Det jeg er opptatt av er å sikre tariffavtalene. Dessverre har en i mange europeiske land ikke noe å sikre fordi fagbevegelsen og tariffavtalene er borte.

I situasjoner med sterk etterspørsel etter arbeidskraft kan det imidlertid

komme flere innvandrere til land med høy lønn enn til land med lav lønn. For eksempel kom det langt flere polakker og baltere til Norge som hadde overgangsordninger i perioden 2004-2009, enn til Sverige i samme periode, der storkapitalen klarte å hindre overgangsordninger med hjelp fra deler av ”venstresida”. Dette fordi de i Norge var garantert skikkelige lønns- og arbeidsvilkår. Også da ble det argumentert med at det å ta i bruk overgangsbestemmelser var ”å stenge grensene”.²⁰ Å stille krav om arbeidstillatelse betyr selvsagt ikke å stenge grensene. Det eneste som vanskeliggjøres av et slikt krav er lønnsdumping.

Det har blitt argumentert mot lovregulering med begrunnelsen at lover er borgerlige. Og, det er selvfølgelig riktig. De er vedtatt av et borgerlig parlament (Stortinget) i en borgerlig stat. Dette brukes imidlertid ikke som argument mot lovgivning på andre områder. En annen sak er at den borgerlige staten ønsker maksimal uregulert arbeidsinnvandring, og vil derfor være tilbøyelig til å være nok så passiv ved å håndheve lover som forbyr sosial dumping. Dette er altså ikke enkelt uansett hva en velger å gjøre.

Faglig kamp og lovregulering står etter mitt syn ikke i motsetning til hverandre. Ved full innsynsrett kombinert med lovkrav om norske lønns- og arbeidsvilkår, vil tillitsvalgte kunne få et ekstra redskap i tillegg til dem som brukes i dag. På samme måte som tillitsvalgte har brukt og bruker Arbeidsmiljøloven.²¹

Det har vært vurdert å ta i bruk unntaksklausulen i EØS-avtalen, paragrafene 112-114. Det at tariffavtalene er i ferd med å falle bort i flere bransjer oppfatter jeg som et stort samfunnsmessig problem som kan rettferdiggjøre bruk av unntaksklausulen, for eksempel til å suspendere vikarbyrådirektivet og tjenestedirektivet. Etter min oppfatning bør debatten om bruk av unntaksklausulen ta utgangspunkt i om bruken av denne svekker eller styrker kampen mot EØS.

Reguleringer av vilkårene innvandringen foregår på bør ikke vinkles som et virkemiddel for redusert arbeidsinnvandring. Arbeidsinnvandrere skal fortsatt kunne komme til Norge på norske lønns- og arbeidsvilkår. Jeg er også mot direkte kvan-

tumsreguleringer av antallet innvandrere. Dette sikrer ikke norske lønns- og arbeidsvilkår for dem som likevel kommer og vil kunne bidra til å øke de allerede store barrierene mellom de østeuropeiske innvandrerne og fagorganiserte i Norge.

Oppsummerende merknader

Venstresida må ikke bagatellisere problemene den konkurranseutsatte delen av arbeidslivet opplever i det daglige. Debatten om arbeidsinnvandring og EØS må ta utgangspunkt i fakta, ikke ideologiske ønsker. Det er solid dokumentert at den «frie flyten» av tjenester og arbeidskraft fra 2004 har svekket norske lønns- og arbeidsvilkår.

Hvordan man skal svare på utfordringene er avhengig av ståsted. Ven-

stresida vil ikke ut av EØS for å hindre folk fra andre land å komme til Norge. Vi vil ut av EØS for å kunne kreve norske lønns- og arbeidsvilkår for alt arbeid utført i Norge. Vi vil forsvare et arbeidsliv dominert av kollektive tariffavtaler.

1) Paul Bjerke og Roar Eilertsen (2014): Mot et tredelt arbeidsliv – Norsk arbeidsliv ti år etter øst-utvidelsen av EU. Rapport 4:2014, De Facto.

2) Det gjelder den såkalte Lavalkvartetten som er tilnavnet på fire dommer i EU-domstolen mot Sverige, Finland, Niedersachsen og Luxemburg som har gått i fagbevegelsens disfavor, jf. også Boye Ullmanns innlegg om EØS <https://radikalportal.no/2015/01/16/hva-sosialister-bor-mene-om-arbeidsinnvandring-sosial-dumping-og-eos/>. Også norsk Høyesterett avsa 16. desember 2016 dom mot fagbevegelsen i desember 2016 i Holshipsaka mot havnearbeiderne.

3) <https://www.ssb.no/innvgrunn>

4) For å illustrere omfanget av innvandring viser Bjerke og Eilertsen (2014) til at det ved utgangen av 2002 var 139 007 registrerte bosatte og sysselsatte innvandrere. Ved utgangen av 2013 var tilsvarende tall 358 421, en økning på om lag 220 000 personer. Dette tilsvarer om lag befolkningen i Bergen by og utgjorde omtrent hele økningen i sysselsettingen i perioden. I fagøkonomisk terminologi kalles dette et tilbudsjokk.

5) Med venstresida mener jeg her partier og grupper til venstre for Arbeiderpartiet og også mange partiløse, ikke minst innenfor opposisjonen i fagbevegelsen.

6) Framstillingen er i noen grad basert på de to arbeidene Marianne Røed og Pål Schone (2007): Virkninger av arbeidsinnvandring – en kunnskapsoversikt,

Rapport 2007:012, Institutt for Samfunnsforskning og Einar W. Nordbø (2013):Arbeidsinnvandring og lønn, Aktuell kommentar nr. 5/2013, Norges Bank. Vurderingene som gjøres står utelukkende for min egen regning.

7) Se Røed og Schone (2007) og Nordbø (2013) for en nærmere omtale av hvilke forhold det kan være.

8) Paul Bjerke og Roar Eilertsen (2014): Mot et tredelt arbeidsliv – Norsk arbeidsliv ti år etter øst-utvidelsen av EU. Rapport 4:2014, De Facto.

9) Ved hjelp av økonometriske metoder er effektene av arbeidsinnvandring reindyrket, dvs. at korrigert for andre forhold som kan ha påvirket lønnsutviklingen.

10) Bjørnstad mfl. (2015): Virkninger av allmenngjøring av tariffavtaler, R2-2015, Senter for lønnsdannelse.

11) Bjørnstad mfl. (2016): Innvandrersysselsetting og konsekvenser for norske arbeidere, R5-2016, Senter for lønnsdannelse.

12) <http://www.samfunnsokonomisk-analyse.no/publiserte-prosjekter-1/>

13) <http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/arbeidsinnvandrernes-inntekter>

14) Medianen vil si midten av fordelingen. 50 prosent har lavere inntekt, mens 50 prosent har høyere inntekt.

15) Jon Horgen Friberg og Hedda Haakestad (2015) «Arbeidsmigrasjon, makt og styringsideologier: Norsk byggenæring i en brytningstid». Søkelys på arbeidslivet, nr. 3 2015, årgang 32, s. 182-205

16) Hans Ebbing (2016): «Den liberale utopi, maktbalanse og demokrati », Vardøger, 36/16, s.

17) I Øst-Europa er det dessverre ingen arbeiderbevegelse. I andre deler av EU foregår klassekamp, for eksempel i Spania og Hellas, se Halvor Fjermeros (2014): Uro i Euroland.

18) Blant polske bygningsarbeidere er toppen 5 prosent fagorganisert, jf. Paul Bjerke og Roar Eilertsen (2014): Mot et tredelt arbeidsliv – Norsk arbeidsliv ti år etter øst-utvidelsen av EU. Rapport 4:2014, De Facto, s. 20.

19) Hans Ebbing (2016): «Liberaliseringen av Norge – «den norske modellen» og dens forutsetninger », Vardøger, 36/16, s. 99.

20) <http://www.ivarjohansen.no/temaer/annen/5522-krimmen-i-arbeidslivet.html>

21) Dag Seierstad sier det slik: «Det fagbevegelsen ikke kunne få gjennom direkte forhandlinger mellom arbeid og kapital lokalt eller nasjonalt, har den forsøkt å oppnå gjennom å påvirke nasjonal lovgivning og nasjonale myndigheter. Dag Seierstad (2016): «Sosialdemokrater i Brussel – Hva hjelper det?», Vardøger, 36/2016,s. 144.

Fidel Castro: Har vi ham nå?

Av Even Sandvik Underlid

I en kronikk i VG den 29. november skriver Jan Jørgen Skartveit at han vil nyansere norsk offentlighets bilde av Cuba. Målsetningen slutter jeg meg gjerne til, men i praksis ligger Skartveits fortelling klart tettest opp til den som blir fortalt av Castros motstandere.

Skartveit forteller for eksempel om et Cuba som «var avansert teknologisk, sosialt og politisk» før Revolusjonen. Det er noe sant i dette, som Skartveit nevner fikk for eksempel Cuba en svært moderne grunnlov i 1940.¹

Men historien er mer enn dens lysglimt.

Det er derfor på sin plass å si noe om hva som kom før og etterpå, og å vise noen av de harde motsetningene i perioden så ikke leseren sitter igjen med et bilde av et land som ikke egentlig var så ille før revolusjonen og hvor det kanskje hadde holdt med forsiktige reformer.

Grunnloven av 1940 ble til få tiår etter at Cuba hadde lagt bak seg et langvarig, og under de siste årene særs brutalt spansk kolonistyre, en kortvarig okkupasjon under USA og tre tiår som protektorat under USA. Protektorattiden tok slutt i kjølvannet av revolusjonen i 1933 – som fant sted mens Fidel Castro fortsatt var en

liten gutt.

Spittelser blant de revolusjonære gjorde at forsøket på å endre samfunnet grunnleggende ble kortvarig, men i kjølvannet fikk Cuba grunnleggende arbeiderrettigheter, og de mest åpne og direkte formene for innblanding fra USA tok slutt.

Strengt tatt hadde Cuba bare to diktatorer i perioden mellom USAs okkupasjon og Fidel Castros revolusjon i 1959 – Gerardo Machado og Fulgencio Batista etter kuppet i 1952.

Under protektoratet hadde USA gitt seg selv rett til å intervenere hver gang politikken som ble ført ikke gavnet deres interesser, og det gjorde stormakten stadig vekk.

ser, og det gjorde stormakten stadig vekk. USA brukte også senere sine importkvoter for sukker som utpresningsmiddel mot et land som stort sett produserte nettopp denne varen, og som var helt avhengig av det nordamerikanske markedet. I praksis hadde Washington lagt rammene for hvilken politikk Cuba hadde lov til å føre.

Det fantes kritiske stemmer som politikeren Eduardo Chibás, som ville løfte frem igjen den radikale arven etter frigjøringshelten José Martí(1853-1895). Ingen av dem var

sosialister, men de trodde på sosial rettferdighet. Men valgkampene var pengestyrte, og om så Chibás ikke hadde skutt seg selv og om han faktisk hadde vunnet et valg, ville han neppe ha kunnet gjennomføre et program til fordel for hele nasjonen.

Da ville han ha kommet på kant med USAs interesser.

Velstanden som forsvant

En turist trenger bare å kikke kort på husene i Havannas finere bydeler for å forstå at et anselig antall cubanere levde svært godt før 1959.

Som Skartveit skriver, tok Cuba tidlig i bruk røntgen og radio, samt ga kvinner stemmerett. Han skriver at landet «bare» hadde 23,6 prosent analfabetisme, at det hadde flest kilometer togskinner og flest som hadde innlagt elektrisitet i Latin-Amerika. Men så nevner kronikkforfatteren bare svært raskt de enorme klasse-skillene, før han går videre til dagens situasjon, noe som gir et misvisende bilde.

Marifeli Pérez-Stable skriver i sin klassiske fagbok «The Cuban Revolution» at Havanna «var nokså moderne» og at hovedstadsinnbyggerne «hadde en relativt høy levestandard». Men et overveldende flertall av cubanerne bodde ikke i Havanna. Pérez-Stable forteller også at de fleste barn på landsbygden led av parasitter, og siterer en undersøkelse fra USAs handelsdepartement som viser

Foto Marcelo Montecino cc2 wikimedia

at 85 prosent av cubanerne på landsbygden ikke hadde innlagt vann, mens 93 prosent manglet elektrisitet.

Det var en økonomi basert på sukkerekseport hvor arbeidere kunne tjene brukbart under den årlige innhøstingen, men hvor arbeidsløshet og nød preget resten av året.

Her kunne man supplere med mye annet. Med tall som viser hvor lav andel svarte cubanere som tok høyere utdanning sammenliknet med i dag, om hvordan fattige bønder nesten ikke hadde tilgang til kjøtt og melk – trass i den effektive og omfattende kvegdriften som Skartveit viser til. Jeg kunne legge til hjerteskjærende fortellinger fra datidens presse, eller de jeg har fått høre fra eldre cubanere – en gruppe som stort sett støtter Castro. Men det holder egentlig å vite hvor populær Fidel, som de kaller ham, var i starten av revolusjonen, for å forstå at opprøret hans var berettiget. «Eufori» er ordet som

best beskriver stemningen i Havanna i starten av 1959, skriver historikerne Thomas E. Skidmore og Peter H. Smith.

«Sosialismens gullalder»

«56 år med vanstyre, nepotisme, korrupsjon, ensretting og undertrykkelse har gjort Cuba til det u-landet det i latin-amerikansk sammenheng i mindre grad var før revolusjonen», skriver Skartveit i kronikken sin. Utviklingen på Cuba står ikke i samsvar med den unge Fidel Castros vyer. Han sa for eksempel 16. februar 1959, like etter revolusjonen, at «hvis ingen legger hindre i veien for oss, er jeg sikker på at vi om få år vil kunne løfte cubanernes levestandard over USA og Russlands nivå». Det er opplagt ikke tilfellet i dag, og han ville neppe ha nådd målet selv om han hadde kunnet styre uten USAs handelsblokade. Men det betyr ikke at alt gikk galt.

I følge den mye siterte cubanske økonomen Pavel Vidal, som er kritisk til den rådende økonomiske politikken på Cuba, var landet det med høyest BNP i Latin-Amerika før revolusjonen og fram til så sent som 1985, altså flere tiår etter revolusjonen i 1959. Den gang var som kjent Cuba hjulpet av sovjetiske subsidier som i større eller mindre grad kompenserte for tapene som USAs ekstreme isolasjonspolitikkk påførte landet.

Og etter tre tiår med revolusjon var mye endret. Alle kunne lese og skrive. Helse og utdanning ble tilgjengelig for alle. Fordelingen var bedre: De fattigste 40 prosentene av befolkningen hadde firedoblet sin andel av inntektene. Butikkhyllene var tomme fordi folk hadde mat i magen het det i offisiell retorikk, og folk visste at det var mye sant i det. Folk hadde helsestell, utdanning, idrett og et rikt og temmelig variert kulturliv.

Sovjetisk påvirkning på akademien

Sovjetisk påvirkning på akademia bidro til å legge sterke begrensninger på samfunns- og humanvitenskapene – dette var en tid da mange trodde at marxismen hadde svaret på alle problemer, så en trengte ikke sosiologi og den slags...

bidro til å legge sterke begrensninger på samfunns- og humanvitenskapene – dette var en tid da mange trodde at marxismen hadde svaret på alle problemer, så en trengte ikke sosiologi og den slags... Like fullt hadde man en høyt utdannet befolkning og et betydelig åndsliv.

Det var reiserestriksjoner, men mange fattigfolk hadde for første gang råd til å feriere på Cuba, andre fikk mulighet til å studere i Øst-Europa og Sovjetunionen. Og som en av sine virkelig store triumfer kunne Fidel Castro skryte av at ingen barn bodde på gaten. Ifølge forskerne John Kirk og Michael Erisman hadde Cuba på slutten av 1980-tallet hele 46.000 hjelpearbeidere utplassert i andre land, noe som er unikt i verden.

Den store krisen

I dag er ikke lengre Cuba blant de rikeste landene i Latin-Amerika om en ser på BNP. Vidal påpeker at Cubas økonomi henger etter, av en rekke ulike grunner, men at landet fortsatt har gode velferdsordninger, selv om kvaliteten på tilbudet er dårligere enn på 1980-tallet.

Det er mange forklaringer på fallet i BNP, men én viktig årsak er den såkalte spesialperioden som begynte i 1990 og aldri ble offisielt erklært for avsluttet. Med den europeiske statssosialismens fall mistet Cuba nesten all utenlandshandel og rundt 35 prosent av BNP. En av personene som fikk ansvar for å rydde opp i situasjonen, tidligere økonomiminister José Luis Rodríguez, fortalte meg i et intervju at det tok fjorten år før en var

tilbake på nivået fra før krisen. Fjorten år med tapt utvikling, kalte han det.

En del av ansvaret for krisen har Fidel Castro. Om han hadde ført en annen jordbrukspolitikk, ikke hadde gjennomført ekstreme økonomiske eksperimenter på slutten av 1960-tallet (som fikk den sovjetiske økonomien under den lett reformvennlige Nikita Krustsjov til å se ut som rene markedsøkonomien), ikke senere hadde etablert verdens mest sentraliserte økonomi, og så videre, kunne det ha gått bedre. For ikke å snakke om diverse lite gjennomtenkte megaprojekter som å dyrke kaffe i områder der planten ikke trives, som kostet landet dyrt.

Andre ting rådde han ikke over. Embargoen gjorde det svært van-

skelig å bryte ut fra avhengigheten til Sovjetunionen, og låste Cuba inn i et avhengighetsforhold som kanskje også Sovjetunionen så seg tjent med. Castro kunne ikke kunne vite hvor raskt og absolutt sammenbruddet ville bli, selv om han i juli 1989 advarte om at Sovjetunionen kunne forsvinne fra kartet. Men han la alt på 1980-tallet grunnsteinen for flere nye næringer på Cuba, blant annet en avansert medisindustri.

Det høye antallet leger som ble utdannet har gjort det mulig for Cuba å drive med utstrakt solidaritet, samt med helseturisme og eksport av helsetjenester til land som kan betale for det. Økonomien har dermed flere ben å stå på enn før revolusjonen eller på 1980-tallet, og handelen er spredt på flere land. Selv om cubanere flest har det tøft, og det finnes områder i Havanna som fysisisk er i ferd med å falle sammen, er ikke landet, vurdert under ett, mer skakkjørt enn at nobelprisvinner i økonomi Joseph Stieglitz nylig uttalte at landet er i en god posisjon til å møte den nye verdensøkonomien.

Engel eller tyrann?

Skartveit har lite godt å si om de politiske forholdene på Cuba, og sammen med Bård Larsen, som vel må kunne kalles hans meningsfelle i denne debatten, fremstiller han Cuba under Castro nærmest som en totalitær dystopi.

I følge Larsen var årene under Castro kjennetegnet av «fravær av rettstat, diktatur, sensur, rasisme, nepotisme, fattigdom og total mangel på organisasjonsfrihet, inkludert fagforeninger». De to er ikke alene om elendighetsbeskrivelsene. Nobelpris-

vinner i litteratur Mario Vargas Llosa skrev nylig i den spanske avisa El País at Fidel Castro skapte et helvete på Cuba, og både Donald Trump og Snorre Valen har kalt lederen for en tyrann.

Dette står i sterk kontrast til Nelson Mandela, Jeremy Corbyn og Justin Trudeau sine hyllester av lederen. Eller Norges ambassadør til Cuba, Ingrid Mollestad, som uttalte etter dødsfallet at «man kan kanskje si det sånn at hva man enn måtte tenke om Fidel Castro, så er han en legendarisk skikkelse i dette samfunnet og er høyt respektert og beundret av så å si alle folk».

Min erfaring er at de fleste cubanere har et sammensatt forhold til lederen sin, ofte et elsk-hat-forhold, og det finnes en betydelig minoritet som misliker ham mer enn de liker ham.

Uttalelsen til Mollestad er interessant fordi den antyder at de fleste cubanere respekterer Fidel Castro voldsomt, selv om mange, i større eller mindre grad, er uenige med hans politikk. Som en ungdom på vei hjem fra fest nattestid sa til en reporter i Havanna like etter dødsfallet:

«Jeg er ikke enig med tingenes tilstand i landet, men jeg vil være Fidel til jeg dør (...) I dag vil jeg tenne

minst to lys for ham, og så drikker jeg meg full helt til jeg blir bevisstløs».

For å vise hvor ille Castro angivelig var, trekker hans kritikere ofte frem den første perioden etter revolusjonen, hvor mye blod ble spilt i kampen mellom de nye myndighetene og krefter som motsatte seg revolusjonen, inkludert USA og cubanere med privilegier under Batistas diktatur. Lillian Guerra, som har skrevet en interessant bok om maktforhold på Cuba i perioden 1959-1971, beskriver landet som et grasrotdiktatur.

Paradoksalt nok er det også denne perioden som oftest trekkes frem av tilhengerne. Det var årene med alfabetiseringskampanje, da de jordløse fikk jord, da Fidel Castro slo tilbake Grisebukst-invasjonen ledet av reaksjonære eksil-

cubanere med støtte fra CIA. Men en får ikke noe fullstendig bilde av Castro uten å også nevne den den påfølgende perioden, selv om den ikke er en del av den vanlige fortellingen om et land der Fidel Castro styrte alt.

Kanskje ikke så rart, for den ledende Cuba-forskeren Jorge Domínguez går så langt som til å si at regimet var «av-personalisert» mellom 1965 og 1980.

Institusjonaliseringen

Selv om Cuba ikke ble et demokrati i europeisk forstand, ble de improviserte institusjonene bygget rundt Fidels gerilja på 1960-tallet erstattet med et kommunistparti, et mer eller mindre fungerende parlament, en regjering, et rettsvesen, og økonomiske planmyndigheter, som også var en maktfaktor.

Fidel-Gagarin-hug ccl

Fra midten av 1970-tallet gjen-
nomgikk Cuba en institusjonalise-
ringsprosess med mange særtrekk.
Antallet henrettelser falt, politiske
fengslinger gikk dramatisk ned og
landet fikk en langt mindre vilkårlig,
uforutsigbar maktutøvelse. Selv om
Cuba ikke ble et demokrati i euro-
peisk forstand, ble de improviserte
institusjonene bygget rundt Fidels
gerilja på 1960-tallet erstattet med et
kommunistparti, et mer eller mindre
fungerende parlament, en regje-
ring, et rettsvesen, og økonomiske
planmyndigheter, som også var en
maktfaktor.

Selv om partiet bestemte de store lin-
jene, var det en ansvarsdeling mel-
lom institusjonene.

En fikk avklart rollen til de såkalte
masseorganisasjonene – som fagbe-
vegelse, bondebevegelse, kvinnebe-
vegelse og så videre. Ofte gjorde de
som myndighetene ba en om, men
så representerte de også sektorer av
samfunnet som langt på vei hadde
fått oppfylt sine krav med revolu-
sjonen, og først og fremst hadde en
interesse av å bevare modellen når
den var under angrep utenfra. Når de
opptrådte på sitt mest selvstendige,
fungerte de som pressorganisasjoner
for sine særgrupper.

Nabolagskomitéene (som oppstod
like etter revolusjonen) overvåket
folk, og har nok mye på samvittighe-
ten, men de forsvarte også landet mot
stadige infiltrasjonsforsøk, og en ter-
rorfare som var svært reell fordi en i
eksilmiljøet hadde noen skruppelløse
aktører som ville ha tilbake det Cuba
som fantes før 1959. Nabolagskomi-
téene fungerte også som et forum for

selvorganisering og for å løse sosiale
problemer.

Castro gav fra seg makt til alle dis-
se institusjonene, og deltok aktivt
i utarbeidelsen av det nye politiske
systemet.

Litt kontrafaktisk historieskrivning:
Det virker nærliggende å tro at der-
som det ikke hadde vært for det van-
vittige presset revolusjonen ble satt
under på 1960-tallet, ville institusjo-
naliseringen kunne ha kommet tidli-
gere og gått lengre.

Kommunistpartiet

Cuba hadde fra 1960-tallet av bare
ett parti, men det avvek på noen
viktige punkter fra de statsbærende
partiene i østblokklandene.

Fidel Castro var tydelig bekymret for
at partiet hadde blitt en ren karrie-
restige i Øst-Europa og Sovjetunio-
nen. På Cuba ble partiet først etablert
som en organisasjon nesten uten po-
litisk makt. Det hadde som en av sine
viktigste oppgaver å slå ned på kor-
rusjon på arbeidsplassene, noe som
dannet grunnlaget for en viss «oppo-
sisjonskultur» i organisasjonen, og
lav toleranse for korrupsjon (forøv-
rig: Jeg vet ikke hvor mye en kan stole
på Transparency Internationals un-
dersøkelser av opplevelse av korrup-
sjonsnivået i samfunnet, men Cuba
kommer fortsatt godt ut på disse i en
latinamerikansk sammenheng).

Dette, sammen med en spesiell re-
krutteringsmekanisme designet av
Fidel Castro, gjorde at kommunist-
partiet i mindre grad enn i Øst-Euro-
pa og Sovjetunionen ble en ren kar-

rierestige, også etter at det fikk økt
makt på 1970-tallet.

Forskere som William M. LeoGrande
og Antoni Kapcia erkjenner i separa-
te arbeider at Castro i noen grad lyk-
tes. Medlemssammensetningen var
en annen og det var ikke så mange
privilegier for partimedlemmer.

Rammene for hva partimedlemmene
kunne mene, har variert fra tid til an-
nen. Men Antoni Kapcia har påpekt
at når det var konflikter innenfor
partiet, ble taperne i de interne dis-
kusjonene oftest respektert i større
grad enn i Sovjetunionen.

Skal dette systemet vurderes opp
mot et abstrakt, liberalt demokratisk
ideal? Mot vårt demokrati i Norge?
Mot de samtidige USA-støttede mi-
litærdiktaturene i Latin-Amerika?
Mot demokratiet i USA, der en har
to partier som er svært like i mange
viktige spørsmål, og hvor halvparten
ikke engang gidder eller har mulig-
het til å stemme? Mot den sovjetiske
modellen, som Fidel Castro forsøk-
te å holde en viss avstand til (i 1968
arresterte myndighetene på Cuba en
gruppe Sovjet-tro kommunister som
ble anklaget for å ha prøvd å kaste
Fidel Castro fra makten og å innfø-
re en mer Sovjet-orientert politikk).
Mot protektoratet, mot den fortsatt
ikke helt selvstendige republikken av
1940, mot Batistas diktatur hvor en
tillot flere partier?

La oss fordømme det som var galt,
men la oss ikke bli ahistoriske. Ver-
den så ganske annerledes ut i 1975 fra
et blokaderammet land i Karibia.

Eller på begynnelsen av 1960-tallet,

da Fidel Castro først begynte å bygge
seriøse forbindelse til Sovjetunionen,
selv om han lå i konflikt med dem
til stadighet. Ikke egentlig et så rart
valg slik som USA hadde behandlet
Cuba tidligere, i lys av hvor ille for-
holdene var for brede lag av befolk-
ningen i kapitalistiske land i Karibia
og Latin-Amerika, eller i lys av at
Sovjetunionen opplevde stor økono-
misk vekst på den tiden, og at Nikita
Krustsjov hadde innledet en interes-
sant reformprosess som varslet mer
demokrati (som dog senere ble av-
brutt).

Dempede, men reelle motsetninger

På Cuba stemmer man på perso-
ner, ikke partier. Men det var ingen
direktevalg til statsoverhode eller
partisekretær, og Fidel Castro var
i praksis beskyttet. Systemet har,
særlig etter valgreformene i 1992, gitt
befolkningen en viss kontroll med
hvem som blir valgt, særlig men ikke
bare, på lokalt nivå.

cuba cc0

Dog innenfor visse rammer: I praksis
fantas og finnes en rekke regler som
gjør det vanskelig, om ikke umulig,
for en opposisjonell å slippe gjennom
nominasjonsprosessene.

Men det pågikk likevel på ulike tids-
punkt debatter om viktige spørsmål
i nasjonalforsamlingen. Alminnelige
folk kunne ytre seg om mange spørs-
mål innenfor etablerte kanaler, og
en hadde et lokaldemokrati hvor de
folkevalgte ikke hadde mange privi-
legier, men snarere ble kjørt så hardt
at de ofte trakk seg før tiden. Selv om
det fantes tabuer og media i liten grad
la til rette for debatt, var det også et
system hvor myndighetene på sitt
beste lyttet til akademikers råd, stu-
derte meningsmålinger og innarbeid-
et forslag fra folkespørringer.

Castro hadde stor makt og de få som
ønsket et radikalt brudd med sty-
ringsmodellen og prøvde å etable-
re organisasjoner eller aviser – ofte,
men ikke alltid, støttet av USA – ble
i mange tilfeller arrestert eller drevet

i eksil. I en situasjon hvor store deler
av folket mente å endelig ha fått fri-
het fra fortidens underordning under
USA og fra en svært urettferdig sam-
funnsmodell, gjennom hard kamp,
var det ikke slik at folk flest alltid for-
stod motstanderne av systemet sine
argumenter. De mest fanatiske ville
kanskje hevde at det knapt fantes ras-
jonelle grunner til å opponere mot
det rådende systemet, de som ikke
kunne innfinne seg med dets rammer
ble ofte ble de sett på som opportu-
nister og landsforrædere. Så polari-
sert var situasjonen.

Jeg har møtt cubanere med familie
i utlandet som de ble nektet å møte,
som ble nektet å undervise fordi de
hadde avvikende meninger, folk som
har blitt fengslet under tvilsomme
anklager, og så videre, også etter
1960-årene. Noen klandrer Fidel
Castro, andre ikke.

Men skal en forstå Cuba under Fidel
Castro, må en også forstå at mange
cubanere syntes rammene myndig-

hetene la var greie nok, situasjonen tatt i betraktning. Selv om det er vanskelig å få eksakte tall på hva folk mener, har vi tall som ledende fagfolk (som Marifeli Pérez-Stable og Jorge Domínguez) anser som en god indikator på omtrent hva folk mente om Fidel Castro og systemet han forbin-des med, fra 1990.

Under den ekstreme krisen i 1993 var det for eksempel bare rundt en tredel av befolkningen som avga en protest-stemme i valget til nasjonalforsam-ling, og trass alt er valgene på Cuba hemmelige. Jeg har her tatt høyde for beskyldninger om at det ble smin-ket på tallene og valgt det for Castro minst fordelaktige anslaget. En får et liknende inntrykk av myndighete-nes popularitet i en meningsmåling organisert internt i 1990 (forskeren Jorge Dominguez tilkjenner denne troverdighet blant annet fordi bare 20 prosent sier at de er fornøyd med tilgangen til mat på Cuba – krisen var på det tidspunkt i full anmarsj – og gir andre svært kritiske svar), samt meningsmålinger gjort av Gallup på Cuba i 1994 og i 2006 (som begge vi-ser flertallsstøtte til myndighetene).

Da målingene fant sted fantes kan-skje fortsatt et mindretall som kunne være redde for å svare ærlig på sensi-tive spørsmål om regjeringen, etter mange år med autoritære forhold og konflikt med USA, selv om målinge-ne er anonyme. Dette kan favorisere Castro og myndighetene. På den an-nen side er det typisk partimedlem-mer og militære (som typisk er pro-Castro) som vil være skeptiske til utlendinger som tar kontakt og stil-ler dem spørsmål, de har også vært pålagt visse restriksjoner i så måte. I tillegg er i alle fall den siste målin-

gen, fra 2006, kun utført i storbyene Havanna og Santiago, hvor støtten trolig er lavere enn på landsbygden.

Det kan ikke være mye tvil om at Castro hadde stor popularitet under mesteparten av sin tid ved makten. Det skyldes delvis de sosiale resulta-tene jeg nevner i denne teksten.

Men Cuba lå også like utenfor kysten til USA, som hadde vist at de ønsket å knekke revolusjonen med alle mid-ler. En måtte danne et demokrati i en skyttergrav som ”Che” Guevara hadde tatt til orde for, designe en helt ny modell som det ikke fantes noen oppskrift på, og hvor det nødven-digvis ville bli begått feil langs vei-en. Mange var villige til å unnskyldde overgrep med å vise til at det må ha vært Fidel Castros rådgivere som gav ham dårlig informasjon. Ofte, men ikke alltid, var det sant.

De turbulente 1960-årene

Castros kritikere liker altså best å snakke om årene før statsinstitusjo-nene ble etablert. Parallelt med store sosiale fremskritt fant det utvilsomt sted mange overgrep i denne peri-oden, og Fidel Castro er ikke uten ansvar. Men det blir veldig rart å diskutere denne perioden uten å ta i betraktning at landet befant seg i en situasjon der de fleste institusjone-ne hadde klappet sammen, og man hadde frem til rundt 1965 eller 1966 en situasjon som den Castro-kritiske historikeren Rafael Rojas har gått så langt som for å kalle en borgerkrig.

USA og mange av de som rømmet landet etter Fulgencio Batistas fall støttet aktivt opp om mindretallet som var mot revolusjonen.

Det er i stor grad denne perio-den Bård Larsen viser til når han tar opp henrettelser etter revolu-sjonen. Bare i revolusjonens første år ble nærmere 1000 henrettelser fullbyrdet, noen av rettssakene ble tv-overført. Jorge Castañeda, forfat-ter av en kritisk biografi om Castros nå ikoniske kampfelle Ernesto “Che” Guevara, skriver følgende om henret-telsene: «det var ikke et blodbad, og man drepte ikke et betydelig antall uskyldige personer (...) snarere er det overraskende at dødstallene og overgrepene forble såpass lave».

Så kan en innvende at henrettelsene fortsatte etter dette første oppgjøret med Batista-regimets kollaboratører og krigsforbrytere; en gjorde seg ikke ferdig umiddelbart slik «vi» gjorde i Norge i vårt landssvikeroppgjør. Men Cuba hadde en også en vedvarende konfliktsituasjon som Castro-kriti-kerne pleier å utelate. I følge de cu-banske historikerne Sergio Guerra og Alejo Maldonado fant det sted flere tusen terrorangrep bare mellom februar og august 1962. Frem til vel midten av 1960-tallet rådde det kam-per på Cuba.

Dette er ikke en situasjon vi har er-faring med selv, og da skal vi være forsiktige med å innta rollen som his-toriens dommere, en rolle som sjel-den kler noen.

Fidel Castro var ikke en mann som kjølig og distansert kunne vurdere si-tuasjonen, slik historiker Bård Larsen og så mange andre nå gjør, mer enn et halvt århundre senere. Castro var en uerfaren leder i starten av tredve-årene som hadde levd år som politisk fange i eksil i Mexico, og i geriljakrig isolert fra det normale liv i byene og

på landsbygden. Etter han tok over som statsleder måtte han bytte bosted konstant i frykt for drapsforsøk. Folk har tenkt uklart under langt lavere påkjenninger...

Relativisering vil noen beskyldte meg for. Men alternativet blir fort en for-telling hvor folk deles inn engler eller demoner, ikke aktører som handler på bakgrunn av sine erfaringer og innenfor situasjoner. Jeg tror det er en minst like farlig grøft å havne i.

Handlinger som må fordømmes

Castro begikk likevel handlinger som bare kan fordømmes.

Ta for eksempel arbeidsleirene kjent som UMAP, de såkalte Militære en-hetene til støtte for produksjonen, som synes å ha hatt et todelt formål: Å sørge for produksjon særlig av mat i en situasjon hvor landet fortsatt var i en krigsliknende tilstand, og å om-skolere personer som ikke oppfylte samtidens revolusjonære idealer.

Mange av de rundt 35.000 mennes-kene som havnet i disse leirene, som eksisterte i mer enn to og et halvt år mellom november 1965 og juli 1968, var Jehovas Vitner eller homofile, men også representanter for en drøss med andre minoriteter. Studenten Joseph Tahbaz har nylig samlet do-kumentasjon om forholdene i disse leirene, som tidligere har vært lite studert. Kildene hans forteller om svært lange arbeidsdager, om 70 personer som døde under tortur og 180 som ble drevet til selvmord, altså grusomme overgrep. Men han for-teller også om en rekke forhold som kommer i konflikt med det han kaller konsentrasjonsleirnarrrativet.

Opprettelsen av leirene i seg selv vit-ner om manglende respekt for indi-videts rettigheter, og i beste fall var Fidel Castro svært naiv dersom han trodde at de innsatte, som tilhørte grupper som var stigmatiserte, ville bli behandlet skikkelig av vokterne innenfor piggtrådgjerdene.

Men er det Fidel Castros ettermåle vi diskuterer, må også nyansene med. Det må nevnes at regelverket for leirene gav de innsatte noe lønn for arbeidet og en ukes juleferie, fami-liebesøk, og de troende kunne få be-søk av prester (selv om revolusjonen har blitt fremstilt som antireligiøs). Og det finnes vitnesbyrd fra innsatte som ikke husker å ha blitt behand-let dårlig. Disse opplysningene må være med fordi de sannsynliggjør at Castro faktisk kan ha snakket sant da han påstod at han ikke visste om overgrepene, eller i alle fall omfanget av dem, og stengte leirene så snart han ble kjent med situasjonen.

Det at behandlingen av de innsatte synes å ha variert helt ekstremt, gjør nemlig at det er nærliggende å tenke at de sadistiske handlingene som ble begått, ikke var beordret fra sentralt hold, et viktig spørsmål i en disku-sjon om ansvar. Det er trass alt en be-tydelig forskjell på det å ta i bruk en slags lønnet tvangsarbeid og omsko-lering av annerledestenkende utfra en autoritær, men kanskje velmenen-de forestilling i en fase med revolu-sjonær forblindelse, og det å beordre tortur og utryddelse. Selv om begge deler må fordømmes.

Og selv om uttalelsene kom for sent og var altfor spake, skal det nevnes at Fidel Castro kom med en slags bekla-

gelse da han erkjente at disse årene «var tider med stor urett, stor urett».

Arven er sammensatt

«Bare døm meg, historien vil frifinne meg», sa Fidel Castro i 1953, etter det mislykkede forsøk på å storme Moncada-kasernen som senere har blitt sett på startskuddet for revolu-sjonen i 1959.

Om en skal fremstille Castro en de-mon kan en velge å fokusere på den rasende lederen som harselerte med angivelig dekadente «elvispresley-ianere» i 1963, eller han som i 1980 rasende betegner et høyt antall emi-granter som «meitemark». Vil man framstille ham som en helt kan man trekke fram den Fidel Castro som får rasende demonstranter til å roe seg etter at han går ut i gatene og snak-ker med dem i 1994. Man kan vise til demonen som tok eiendommene fra landets rikeste, eller engelen som del-te dem ut til folk uten tak over hodet.

Han som ledet et land der dikteren Heberto Padilla ble fengslet i 1971 og andre forfattere drevet i eksil, el-ler han som ledet et land hvor folk for første gang fikk studere ballett og kunst, og hvor glasnost bare delvis ble oppfattet som relevant i kultur-kretser, fordi de verste restriksjonene en hadde i Sovjetunionen aldri had-de eksistert på øyen, eller ble svekket med en slags åpning i kulturlivet fra rundt midten av 1970-tallet.

En kan skrive om overgrepene mot homofile og utvisningen av spanske katolske prester fra Cuba på 1960-tal-let; en del av dem Franco-tilhengere og tidligere støttespillere av Batistas diktatur som i praksis allierte seg med USA under konfliktene. Og en

kan fokusere på stengningen av mange kirker og myndighetenes stigmatisering av katolisismen som en hvit overklassereligion.

Men en kan også skrive om den Fidel Castro som gikk i dialog med enkelte katolikker fra midten av 1970-tallet, og som i 1992 åpnet for at religiøse kunne bli med i kommunistpartiet, meg bekjent har aldri noe liknende skjedd i et erklært sosialistisk land. Og en kan skrive om den Fidel Castro som var elsket blant mange av de som praktiserte afrocubansk religion, som antakelig stod sterkere enn katolisismen før revolusjonen. Om han som ledet et land hvor homofile ble forfulgt, eller han som ledet et land som avkriminaliserte homofili i 1979, selv om det skulle ta flere år før denne gruppens kår virkelig endret seg.

En kan se på ham som en som aksepterte deler av den sovjetiske modellen, men ikke hele, i en situasjon hvor alternativet var å la sitt land sultes til overgivelse til USA. Som det står i amerikansk etterretnings egne dokumenter var målet å «svekke Cubas økonomiske liv ... ved å nekte penger og leveranser til Cuba, å redusere (...) lønningene, å skape sult, desperasjon og å få regjeringen kastet».

Og her kan vi godt ta opp en vanlig kritikk mot Fidel Castro, nemlig at

han aldri holdt de pluralistiske valgene han lovet etter revolusjonen. Det er ikke sikkert at det hadde vært så uproblematisk å holde rettferdige flerpartivalg under situasjonen som oppstod.

Særlig under de turbulente 1960-årene ville det fort ha blitt litt som å holde valg med pistolen mot hodet, så lenge en hvilken som helst opposisjonskandidat ville kunne lokke med utsikter til å få opphevet USAs økonomiske krigføring, som rammet vanlige folk hardt, og hvor de mest pragmatiske delene av befolkningen kanskje ville stemme på opposisjonen for å få et lite pusterom, selv om de egentlig sympatiserte mest med Fidel Castro.

Kunne en ha gjort det senere? Muligens. Men da måtte en ha åpnet opp media, organisasjonslivet og så videre og det var neppe særlig fristende etter erfaringene fra destabiliseringen av Salvador Allendes regjering i Chile (1970-1973), som viste hvor langt USA og lokale og internasjonale eliter var villige til å gå i et forsøk på å hindre en frihetlig og demokratisk form for sosialisme i å få fotfeste i regionen.

Eller fra ens egne erfaringer med radiosendinger fra utlandet (Radio Swan) som varslet at cubanske myndigheter ville ta fra folk barna

deres og spredte andre vanvittige påstander for å få folk til å reise seg mot den revolusjonære regjeringen. Imperialismen hadde nok av midler.

Men etter hvert begynte også mange cubanere å se på ettpartimodellen som overlegen, i alle fall for en overgangsfase. Den gjorde det mulig med langsiktig planlegging for et land som ville ut av underutviklingens brutale virkelighet. De visste hvordan kapitalen hadde den reelle makten i så mange andre land med sin kontroll over arbeidsplassene, sine trusler om kapitalflukt, sine lobbygrupper, ved hjelp av sitt eierskap til media. Da var det litt lettere å tilgi sitt eget systems åpenbare begrensninger. Mange cubanere mente at enhet måtte komme foran mangfold så lenge en var truet utenfra, og hadde sett at det var med ettpartimodellen en for første gang hadde klart å utrydde den ekstreme fattigdommen og å gjøre Cuba selvstendig.

Et motsetningsfullt samfunn

Det er mye som taler for at Fidel Castro burde ha trukket seg tidligere.

Nye generasjoner er representert i den cubanske maktens sirkler, men fikk i liten grad sette sitt preg på politikken. Raúl Castro fikk på mange måter en het potet i hendene da han tok over brorens Cuba, et land som var hardt preget av ettervirkningene av den såkalte spesialperioden, men også av en svært sentralisert modell som fungerte dårlig uten sovjetiske tilskudd og den sterke viljen til å jobbe for fellesskapet fra revolusjonens tidlige år. Han arvet en drøss med gamle forbud og reguleringer som bare delvis har blitt fjernet de siste

årene.

Men landet Raúl Castro skulle lede var langt fra hermetisk lukket og heller ikke et land hvor folk flest ønsket noe radikalt skifte. Selv om cubanske mediers dekning av den interne situasjonen aldri har vist alle sider av samfunnet, viste cubansk TV i 1990 288 filmer fra USA. Året før hadde partiavisen Granma en brukbar mediedekning av presidentvalget i Brasil, av overgangen til demokrati i Chile og transisjonene i land som Romania og Polen, selv om de også reproduserte østtysk propaganda om Berlinmurens fall.

Cubanerne forstod og forstår hvordan sitt system fungerer, og de fleste synes å ha en noenlunde god forståelse av flerpartidemokrati, og anser at det har både fordeler og ulemper.

Selv om lønningene ikke strekker til, og mye har forfalt, er Skartveit og Larsens bilde av et land hvor nesten alt gikk baklengs under Fidel Castro svært unyansert. Castro burde selv sagt opphevet reiserestriksjonene (selv om han lettet på dem i 1991), tillatt uavhengige medier (som ikke hadde trengt å være å være kapitalstyrte), tillatt organisasjoner (han kunne ha forbudt finansiering fra Washington), desentralisert økonomien og en rekke andre ting.

Men det Cuba jeg møtte da jeg arbeidet der mellom 2007 og 2009 var like fullt et Cuba som var stolt av å være selvstendig (der USA nå har fått åpne ambassade, men økonomi og politikk likevel er under cubansk kontroll), der folk stort sett levde uten frykt for vold i gatene (noe som også er

en frihet), uten mafia og narkoøkonomi som andre land i nærområdet. Et land hvor internettdekningen var en av de verste i Latin-Amerika, men et av de fremste landene i regionen på elektrisitetsdekning, med 97 prosent som hadde innlagt strøm. Hvor boligene var i dårlig stand, men folk hadde tak over hodet, helse, utdanning, idrett og kultur.

Og hvor folk, trass i manglene på organisasjons- og pressefrihet, stort sett snakket fritt og ofte beklaget nettopp denne typen restriksjoner, også i lokale, offentlige debatter og akademiske eller katolske publikasjoner. Et land hvor samfunnskritisk film og musikk tok opp mange av de mest betente sosiale problemene som partipressen lot være å nevne.

Landet var og er fullt av motsetninger. Folk klaget og klager på sin økonomiske situasjon, men i 2006 var Cuba det eneste landet i verden med en bærekraftig utvikling ifølge Verdens Naturfond (WWF), noe som i seg selv burde få folk til å stille spørsmål ved forestillinger om at kapitalismen er den eneste tenkelige vei, selv om modellen åpenbart har store mangler.

Jeg har alltid synes at det er imponerende at et lite land kan plassere ut leger i et sekstitalls land samtidig. Om flere land drev samme type solidaritetsarbeid, kunne vi faktisk ha løst en del problemer i verden. Cuba har for eksempel kureret to millioner latinamerikanere for øyesykdommer. Men cubansk venn skrev på Facebook etter Fidels dødsfall: «Jeg synes alltid det var mye lys ute i gaten, og lite i stuen», en vanlig uttrykksmåte

på Cuba som kan bety at Cuba satset tungt utenfor egne grenser uten å løse interne problemer.

Det er ikke så vanskelig å forstå, når en ser på vanskene cubanere står overfor.

Med fremstillingen til noen av de her nevnte aktører blir det umulig å forstå holdningene til de mange cubanere som støttet Fidel Castro. Det er på tide å slutte å snakke om den store lederen som om han befant seg i et vakuum, som om han var en engel eller en tyrann, og å begynne og se på ham som en historisk aktør. Å snakke om feilene og overgrepene, men også om de store framskrittene, og om at det er svært lite som er svart eller hvitt på Cuba selv om en liten gruppe av de første eksilcubanerne, hardnakket hevder det. Selv om det ikke alltid er deres egen feil, kan det være verdt å ha i bakhodet at mange av dem ikke har besøkt landet på et halvt århundre.

Jeg foreslår at vi forsøker litt hardere å nyansere bildet av Fidel Castro, samt å flytte ham ut fra monteret og inn i historien der han hører hjemme. Det mangler ikke på emner å ta opp.

1) Det kan nevnes at grunnloven ble innført av Fulgencio Batista, som den gang samarbeidet med datidens cubanske kommunistparti, og som mellom 1940 og 1944 var Cubas folkevalgte leder.

Marx verk i utval

Innleiing om korleis Marx sine tankar om profittraten sin fallande tendens kan gi oss nøkkelen til å forstå samfunnsutviklinga i det siste hundreåret.

Av Terje Valen

Den store interessa for Karl Marx sine tankar og teoriar som no veks fram att, spesielt i tida etter den store økonomiske krisa som slo så kraftig inn i 2008, har ført til at det har blitt skrive ei mengd bøker som bruker Marx sine verk som utgangspunkt for å forstå kva som skjer. Grunnen er at fleire og fleire oppdagar at andre økonomiske teoriar ikkje maktar å gi noko grunnlag for ei slik forståing.

Dette har mellom anna ført til at Lambert Schneider Verlag, som er forlaget til Wissenschaftliche Buchgesellschaft (WBG, den største bokklubben for fagbøker i Europa), i år (2013)

2013 gav ut ei ny utgåve av Marx sine verk i 6 bind. I presentasjonen av denne utgåva heiter det at; "I høve den aktuelle verdsøkonomiske situasjonen får filosofien og verka til Karl Marx

igjen ein særlig relevans. Mange av prognosane hans blir i dag bekrefte: utbyttinga i verda, kapitalakkumulasjonen, tiltakande internasjonal samanfletting og krisearta fenomen. I det siste, etter finans- og

økonomikrisa, er kritikken mot utbytting og urettferdigheit igjen blitt kraftigare. Det er nok ein grunn til å lese Marx (oppatt). Denne flott redigerte utgåva av Marx sine viktigaste verk inneheld dei skriftene som er uomgjengelige for å forstå tankane hans. Dei dannar ei bru frå ungdomsverka over dei viktigaste politiske publikasjonar til eit utval av økonomiske tekstar; frå doktoravhandlinga ved universitetet i Jena til "Feuerbachesane" og "Det kommunistiske partis manifest" til den uavkorta teksten i "Kapitalen".

Ein omfattande profittatekrise

Men midt på 60-talet kom opprøret mot den einsrettinga som hadde ført til at all kritikk mot systemet blei sett på som utilbørlig, og då fekk noen av dei som vaks opp kjennskap til Marx att.

enn daud. Men midt på 60-talet kom opprøret mot den einsrettinga som hadde ført til at all kritikk mot systemet blei sett på som utilbørlig, og då fekk noen av dei som vaks opp kjennskap til Marx att. Det

Wolfram Elsner har skrive innleiinga til verket. Han seier at han hadde vokse opp på 1950- og 60 talet, under den økonomiske oppgangstida etter 2. Verdenskrigen, då Marx blei sett på som daud og meir

galdt også Elsner. Men han seier at han aldri vart nokon marxist. Han var en ein humanist som hadde kontakt med delar av det mindretallet av økonomar som ikkje følgde med i det nyliberale koret, det var keynesianarar, evolusjonære og institusjonelle økonomar, kompleksitetsøkonomar, sosialøkonomar av forskjellige retningar, "etiske" og økologiske økonomar og marxistiske økonomar.

Så hadde krisa i 2008 fått han til å interessere seg for Marx att. Då han studerte profittaten sin fallande tendens begynte mange problem som dukka opp under finanskrisa å få ei forklaring. Det galdt krisa i finansmarknaden, ressurskrisa, matvarekrisa, dei sosiale, politiske og moralske krisene. I lys av teorien om profittaten sin fallande tendens og andre omgrep og analysar frå Marx vart det mulig å forstå og forklare det som skjedde og ha relativt godt grunngeve meiningar om kva som kom til å skje frametter. Som følge av ein omfattande profittatekrise (som tyder krise i reproduksjonen og akkumulasjonen av kapital) fins det kvantitativt sett ikkje meir nokon utveg, sjølv om vi kunne pumpe alle offentlige middel og skattar i den neste generasjonen og alle nåverande og kommande

12 Foto PINGNews - Flickr

verdiar som kan eksistere i denne verda, inn i profittmassen.

Han vurderer det slik at den private, nominelle rikdommen som dei "nyliberale" (som i røynde korkje er nye eller "liberale" i noka fornuftig meining) regjeringane i fire tiår har opna for at dei super-, mega- og gigarike privatfolka, konserna, bankane, forsikringsselskapa, investeringsfonda, skyggebankane, hedgefonda og private aksjefond, har kunne tileigna seg, at denne mengda med "meirverdikrevjande kapital", har eksplodert slik under det "nyliberale" store prosjektet for omfordeling frå "nede" til "oppe", at jorda er blitt for liten til å skape muligheit for å halde oppe ein "tilfredstillande" gjennomsnittlig profittgivande bruk av heile denne

meirverdien innafor dei muligheitene som fins når det gjeld samfunnsproduktet, inntektsskapinga og ressurstilgangen. Det forklarar kvifor "kapitalen" ikkje bare er blitt yttarst nervøs, men beint fram "vanvittig" og "galen" og kvifor han "trakkar alle menneskelig lover under foten sin" og at "det fins ikkje noka brotsverk som han ikkje risikerer, sjølv når han står i fare for dødsstraff", for å realisere så lite som 25 % profittate og ikkje 100 % eller 300 % slik Marx skreiv, og altså tok feil i.

Grenselaus utbytting av omverda og naturressursane, "galen" spekulasjon på alt og ingenting, på alt som no eller i framtida kan brukas til å dekke menneske sine verkeli-ge behov og deira verkelige forbruk

og også det som potensielt kan ha nokon verdi og vere relevant for spekulasjon og som kan omdannast frå nominelle til reelle kapitalformuar, heilt fram til landgrekking i kontinental utstrekning, alle desse nye, irriterande fenomena, som for mange bare er knytt til moralske omgrep som grådighet, tjuveri, rov og personlige veikskapar ved spekulantane, finn eigentlig først si objektive, systemiske tyding, samanheng og oppklaring i Marx sitt perspektiv.

Fiansialisering av kapitalismen

Dermed ser det ut til at den moderne "fiansialiserte" kapitalismen i siste konsekvens slår ein boge frå opphavet til slutt punktet sitt. I starten finn vi røving av landområde,

Den globaliserte og finansialiserte kapitalismen, som har degenerert til ein gigantisk omfordelingsmekanisme, møter raskare enn venta jorda sine fysiske grenser.

av allmenningane og bøndene sin eigedom som Marx kallar "opp-havleg akkumulasjon" i først bind av Kapitalen. No sluttar forsøka på å realisere ganske låge profitttratar på slike utrulige mengder med stadig meir hektiske vandrane fiktiv kapital (Marx) (det vil seie kapital som ikkje bare utelukkande eksisterer for seg sjølv og vil auke seg sjølv, men som vil gjøre dette gjennom rente og spekulasjon), med ei global grebbing av stadig større

landområde, altså ikkje bare ein kapitalakkumulasjon som kjem av ekspropriering, men av den mest gjennomføre, mest omfattande form for oppsuging av alle noverande og kommande realverdiar i profittmassen, same om det fører til folkemord og fiendskap mot menneskeslekta. Den fiktive kapitalen det her er snakk om er løfter om omsettelige, framtidige utbetalingar frå dei største, mest sentrale og "mest systemiske" finanskonglo-

merata, så vel som dei gigarike private kreditorane, partseigarane og "investorane".

Så seier Elsner at Marx sine forklaringar på korleis dei individuelle planane til sjølv dei mektigaste finanssamanslutningane kjem opp i krise, samsvarer med moderne forskning på komplekse og sosiale system. Denne forskinga viser at system med innebygd veksttvang før eller seinare kjem inn i ein sjølv-blokkerande krisemodus.

Den globaliserte og finansialiserte kapitalismen, som har degenerert til ein gigantisk omfordelingsmekanisme, møter raskare enn venta jorda sine fysiske grenser. I dei siste fire tiåra har kapitalen med aukande lynfart fjerna ikkje bare den realøkonomiske soliditeten og dynamikken sin, men også evna si til å løyse problem gjennom dynamisk vareproduksjon og slik sikre "velstand" og arbeid, ernæring, sunnheit, utdanning, tilfredsheit, lykke, den meste elementære sikringa av framtida og folk sin sjanse til å planlegge framtida si (noko som heller aldri var kapitalen sitt mål).

Han seier at du må sannelig ikkje vere nokon marxist for å sette talrike nye fenomen som ser forskjellige ut og er vanskelige å fatte, inn i ein samanheng som det går an å forstå ut frå profitttrateperspektivet. Han nemner her den manisk-depressiv dynamikken frå profittjakt og presset etter skaping av meir verdi på den eine sida og den spekulative hamstringa av kapital på den

andre sida, og oppumpinga av spekulasjonsboblar og omdanninga av det som er forvandla til oppblåsen nominell kapital til luksusforbruk, seremonielle investeringar (luk-susbustader, sponsing), global resurstileigning, globalt press for å senke verdien på arbeidskrafta og den utstrakte fallet i livskvalitet, dei nye rekordane når det gjeld fattigdom og svolt og det eksponensarta forbruket (som aukar i ei stigande kurve) av dei verkelege tinga frå jorda, nedgangen i realøkonomien, uttørkinga av den verkelege industrikapitalen gjennom eksploderande leiarlønner, renteutbetalingar, bonusar, dividendar og spekulative finansinntekter, degenerasjonen av ein realøkonomi som fungerte på ein halveges måte under den keynesianske velferdsstaten (med større vekt på verkeleg produksjonen og dermed større spelerom for fordeling) til ein global omfordelingsmekanisme og ein gigantisk fastlimt struktur av utlånarar og forgjelda, den vidtgåande privatiseringa av offentlige verdiar og den planlagde offentlige (statlige) utarming, den systematiske dekkvalifiseringa og handlingslamminga til statane og det offentlige som sekulære "nyliberale" program, og opp mot det dei statlige "sosiale fallskjermane" og "fullkaskoforsikringane" til kvar enkelt "systemeigen" bank, statlig hindring av ein kvar strukturendring av denne spekulasjonsindustrien der vi finn kvar bank som er "for stor til å gå konkurs", pantsetting av skatteinntektene frå den neste generasjonen til bankane på grunn av dei eksploderande un-

derskotta i statshushaldet og overføring av giftige spekulasjonspapir til sentralbankane og dei nye parafiski ("Bad Banks", EFSF/ESM {European Financial Stability Facility/European Stability Mechanism, se: <http://www.efsf.europa.eu/about/index.htm>} osv.), den statlige overføring av overspekulerte bankunderskott til negative realrenter som i staden for å bli gitt tilbake til realøkonomien, umiddelbart blir nytta til vidare spekulativ statsfinansiering (til 5 %, (8 % eller meir) eller til sikker hamstring (gjennom EZB {Den europeiske sentralbanken} eller i tyske statsobligasjonar) osv., osv.

Så skriv han om systemeigne kriser og korleis Marx sine perspektiv fell saman med perspektiva til moderne kompleksitetsøkonomar.

Økonomisk krise

For Marx er "krise" eit omfattande mikroøkonomisk og makroøkonomisk fenomen og han analyserer det ned i "atomstrukturen" til eit spontant, desentralisert, individualistisk system ("marknadsøkonomi") med akkumulasjonstvang og dermed veksttvang. Dette har årsakene sine i dei meste elementære samfunnsøkonomiske forhold og samkvemmet mellom dei individualiserte og dermed kortsynte aktørane og speglar seg i ulikevektige forhold når det gjeld det oppsamla resultatet i makroøkonomien. Så går han inn på ei rekke av dei komplekse (og kaotiske) forholda som pregar dette systemet. Han seier at det begynner med dei enkelte ka-

pitalane som driv verdiproduksjonane ved sidan av og mot kvarandre som er utan plan og driven av konkurransen, det fortsett med den samfunnsmessige "lauskoplinga" og "lausrivinga" av varer og pengar (og dermed også av kapital – noe som vi kan fatte i omgrep som "varefetisjisme", "pengefetisjisme", kapitalfetisjisme") og dei mangfaldige mulighetene for at verdien og prisane skil seg frå kvarandre i det desentraliserte byttesystemet og at det dermed oppstår enorme muligheter for skuffa forventingar og overraskande feile tiltak i etterkant og følgjande tap (der kostnadane desto meir blir tatt frå dei avmechtige og gitt til dei mektige), og dessutan muligheita for at samanhengen i produksjonen og sirkulasjonen blir broten på grunn av ugunstige forventingar (hamstring av varer, pengar og kapital), at det er naudsynt for kapitalen å vekse og dermed utvikle alle muligheter og høve, som vi ikkje kan sjå bort frå, for omfordeling som ikkje fører til auka innsats, nett som lausriving av kapitalen frå dei realøkonomiske mål (behov, tinglige produksjonsmål, Marx sin okkulte kapital), den kaotiske omfordelingskampen når det gjeld arbeidskrafta sin verdi og den motsvarande om storleiken på meirverdien, altså om lengda på arbeidsdagen og også om dei teknologiske vilkåra for arbeidet sin intensitet og produktivitet, kapitalen sitt kappløp (på liv og daud) om ekstrameirverdien som av og til oppstår. Vidare har vi dei uavhengige rørsleane til pengeprisane, lønne og rentesatsane og storleiken på

Veggmaleri ved Diego Rivera Foto Kheel Center - Flickr

kreditt- og kapitaldelar som ammunisjon i konkurransekampen, dei ukontrollert veksande konsentrasjons- og sentraliseringsprosessane, og til slutt får vi det nye universet av fiktive kapitalar med sine uoversiktlige fleirlaga nominelle krav på inntekt (aksjar, verdipapir, opsjonar/swaps/futures, derivat, derivat av derivat, forsikringspolisar på derivat osv.) og deira eigne prisbestemmingar, og vi har den sykliske og oversykliske rørsle av profittraten som ”lagnadsstorleik” for kapitalforholdet og endelig konkurransemekanismen sin tendens til å skape overproduksjon saman med at forbrukskrafta blir liggande etter på makroøkonomisk nivå.

Han seier at tendensar til overproduksjon og underforbruk er kjerna i Marx sin kriseteori. Det gjør at forventinga til kapitalistane når det gjeld å suge opp dei ”restane” av meirverdien/kapitalen som ikkje kan seljast, gjennom sin eigen investeringsetterspurnad, blir desto viktigare. Kan dei redde seg sjølv gjennom høgare takt i investeringane som skal kompensere for det systemeigne underforbruket elles og dra seg opp av sumpen etter eige hår, slik som den ”nyklassiske-nyliberale” økonomiske teorien hevdar? Det som ser ut til å vere fornuftig og mulig å gjennomføre på kollektivt vis, det å få til ein felles, fornuftig, gjennomskoddelig og rettferdig fordeling av byrdene som kan ”bøte” på resultatene etter tidlige (feil)vurderingar, er uoppnåelig på individualistisk vis. Kven kan produsere ei ”framtida”, eit ”kol-

lektivgode”, eit ”oppsving” når forbruksetterspurnaden ikkje er slik ein kan ønske – og som gjør at ein lurar på om alle andre blir ”freeriders”? Dette er ein særdeles sårbar prosess i alle ledd, som ikkje kan gå godt, særlig når bare noen få overmektige forsøker å ri han gjennom omfordelingsprosessar, ved å velte byrdane over på andre og ved å skape sosialutgifter.

Den atomlike, eller genetisk like (etter kva analogi ein vil bruke på det kompliserte systemet) strukturene i krisene er ikkje bare tema i Marx sine tre bind av Kapitalen. Motsetnader, skadefare, det at den individuelle og kollektive fornuft skil seg frå kvarandre, handlingshindringar, å bomme på måla, framandgjøring og lausriving, viltveksande (om)fordelingsprosessar med makroøkonomiske krisekonsekvensar – alt dette blir utvikla av Marx frå dei tidligaste skriftene hans, først gjennom studiar av filosofi og samfunnsfilosofi i staden for økonomi. Den skotske opplysningstida og den tyske dialektiske filosofien hadde allereie gitt nyttige forarbeid til ”unintended consequences” (uønskete følgjer) mellom individualisme og kollektivet.

Så seier han at han bare kan antyde at eit slikt program, på ein svært interessant og framtidsretta måte, fell saman med forskingsprogrammet til den moderne kompleksitetsekonomien og –samfunnsvitskapen, som formelt lagar modellar med handlingsbasert datasimulering. Konklusjonen frå slike studiar er

at det er like sannsynlig at slike kompliserte prosessar og strukturar som vi finn i den kapitalistiske økonomien skal komme i likevekt som det er å finne eit spesielt støvkorn i universet. I slike system er likevekt eit ekstremt grensetilfelle, og det vi til vanleg finn er stadig aukande ulikevektsprosessar og langvarige blokkader og lamande tilstandar.

Røtene til krisene i det ”atomliknande” grunnlaget for den kapitalistiske samfunnsøkonomien ligg altså djupare enn den uttalte overproduksjonsteorien i Kapitalen. Å finne desse røtene ligg til grunn for det utvalet som vi finn i dei seks binda som WBG har gitt ut. Derfor er ikkje utvalet avgrensa til Kapitalen eller bare dei økonomiske skrifterne.

Så opnar han eit nytt felt og seier at han kort vil prøve å illustrere korleis logikken i profittraten gir oss noen fordelar når vi vil forklare kva som skjer i verda. Han seier at det er med rette blitt argumentert for at profittraten og framfor alt Marx sin oppfatning når det gjeld loven om profittraten sin fallande tendens ikkje kan bli forstått som den einaste kriseteorien. Til det er profittraten i sin konkrete verdi og utvikling for avhengig og årsaksbestemt av mange omstende. Og konkrete verdier tvingar ikkje på noen måte til ein subjektiv eller objektiv krisestemming eller til spesifikke handlingsfølgjer for kapitalistane. Men innbakt i ein typisk samanheng (det at vi gjør uttalt antakingar om prisendringar, kretsloopssamanheng, forholdet mellom bestemte

grupper av enkeltkapitalar, makroøkonomiske fordelingskonstellasjonar osv.) kan profittraten både reflektere samanhengar når det gjeld forventingar og individuelle handlingsval og makroøkonomiske hendingar. Og Marx si oppfatning om dette kan til og med hjelpe oss med å analysere kor djupt ned i ei systemeigen akkumulasjonskrise den ”nyliberale” ekstremismen med den radikale laussleppinga si av profitt og omfordeling har drive oss, og kva slags tilstandar det trugande kappløpet om kapitaloppsamling og profittsikring gir som resultat.

Profittraten blir i tilsvarande økonomiske samanhengar til eit nålauge for einkvar vidare samfunnsmessig utvikling, til noe som fører til varig krise og endetid for systemet, noe som i sin tur fører til endå heftigare reaksjonar, omfordelingskampar og til at ein går amok etter nominelle og reelle verdier.

For det som tar søvnen frå kapitalistane og driv dei til handling, anten manisk eller depressivt motivert, det hadde Marx utarbeidd med nødvendig klårleik: nemlig profittraten = π .

$$\pi = \frac{m}{c+v} = \frac{\frac{m}{v}}{\frac{c}{v}+1}$$

Underteikna vil føye til at her tyder altså π profittraten, m meirverdien, c konstant kapital og v variabel kapital. Variabel kapital er det same som utbetalte løner til kjøp

av arbeidskrafta. Konstant kapital er resten av kapitalen, nemlig maskiner, råvarer, hjelpestoff osv. Meirverdien er verdien av det som arbeidarane produserer minus verdien av lønene deira. Det er denne meirverdien kapitalisten tileignar seg og som utgjør profitten. Utbyttingsgraden er lik meirverdien delt på variabel kapital og profittraten er lik meirverdien delt på heile kapitalen, både den variable og den konstante. Kapitalens ”organiske samansetning” (Marx) er konstant kapital delt på variabel kapital. Profittraten blir då også lik meirverdi-
raten delt på kapitalens organiske samansetning pluss ein. For dei som ikkje er vant med likningar er det ei mellomrekning mellom dei to siste uttrykka. Det blir slik:

$$\frac{m}{c+v} = \frac{\frac{m}{v}}{\frac{c}{v}+1} = \frac{\frac{m}{v}}{\frac{c}{v}+1}$$

Så seier Elsner at i den vanlige kapitalistiske akkumulasjonsprosessen vil c ha ein framherskande tendens til å vekse meir enn v. Dermed fører utviklinga av denne organiske samansetninga av kapitalen (som Marx kallar det) til at verdien i heile likninga har ein 6 svekefull tendens til å minke, dvs. at profittraten har ein tendens til å minke desto meir vellukka kapitaloppsamlinga blir.

Underteikna vil føye til at det altså blir slik at verdien av den konstante kapitalen (alle tinga som går inn i produksjonen av varene) = c, veks meir enn verdien av den meirverdien = m, som arbeidarane skapar

utover si eiga løn og at verdien av meirverdien delt på variabel kapital (lønene), dvs. utbyttingsgraden, veks mindre enn verdien av konstant kapital delt på variabel kapital pluss 1. Det gjør at talet under brøkstreken har ein tendens til å auke meir enn talet over brøkstreken, altså at verdien i likninga = π , eller profittraten, har ein tendens til å minke.

Mot teorien om perfekte marknader

Så tar Elsner i eit nytt avsnitt opp den hundreårgamle myten om ”marknad” og ”marknadsøkonomi” – (tidlig)kapitalistisk ”normalutvikling” og historisk mislukking i den store depresjonen. Han skriv at heilt frå begynninga finn vi – og vi finn han framleis – den lagnadstunge feilanalysen og den hundreårgamle myten om ein ”marknad” som eit likevektig system som stabiliserer seg sjølv og ein heil ”marknadsøkonomi” som er ein problemlaus samanheng av ”delmarknader” utan einkvar drenering av pengar og kapital, utan ekte utryggleikar, feile forventingar, kollektive dilemma og handlingshindringar, utan prosessar som er avhengige av visse utviklingsstigar (stokastiske) og utan prosessar som er oppsamlande – det naive systemet med eit ideelt allsidig bytte av ting som om vi var i eit lite, harmonisk, oversiktlig ”ursamfunn”, bare gjort litt lettare gjennom pengar (”Say sitt teorem”), og monetaristisk pengeteori.

Den ”nyklassiske” økonomiske teorien om den ”perfekte marknaden”,

som jo praktisk talt ikkje har noe til felles med den klassiske politiske økonomien, ville støype den endelige ”løysinga” på alle økonomiske problem i tidlige matematisk ”lover” som eit historisk slutt-punkt som for evig skulle vere utanfor all kritikk. Matematikarar og fysikarar hadde stadig åtvara ”nyklassikarane” heilt sidan slutten på 1800-talet mot falske og absurde analogiar mellom samfunnsvitskapar og den klassiske mekanikken og energifysikken på 1800-talet. Ein mekanisk samfunnsfysikk fins ikkje, om ikkje anna så fordi den verkelige økonomien ikkje er eit lukka system (som til dømes ein gass i ei flaske), men derimot rett fram prototypen på ein dissipativt (ope og dermed ikkje likevektig, men stokastisk system går for seg i historisk tid, til tider open for nye hendingar, ikkjedeterminert, ”kaotisk”, irreversibelt og sist, men ikkje minst entropisk) struktur, i ope samspel med samfunnssystemet og med natursystemet, og med energistraumen (og ”avfallslagringa”) som er innretta med omsyn på sin eigen kompleksitetsauke.

Men matematikarane og sjefsideo-logane for den ”reine marknaden)

ville ikkje (og kunne ikkje, burde ikkje) høyre. Den mulige gevinsten av godt rykte hos dei herskande var for lokkande når det galdt å gi eit ”naturvitskapelig nøyaktig bevis” på ein ”perfekt marknadsekonomi”. Og behovet i systemet for ein slik perfeksjonsideologi som blei presentert på ein vitskapelig matematisk måte, var for stort til at dei kunne avblåse eller relativisere dette prosjektet for å lage ein allmenn likevektsteori for ”marknadsekonomien”. Det oppsto ei tru som med naudsyn blei gjort immun mot kritikk, som var kvasivitskap og dermed sto oppe i openbare og medvitne uklare forhold av gissing, vilkårlige oppfatningar og normer og som kunne målast på tilfeldige økonometriske måtar av likningsformer som skreiv ut resept på eit stivna, tilsynelatande logisk redusert, normerande handlings-system utan eitkvart spelerom for (alternative) handlingar eller for heilt andre alternativ.

Den politiske reaksjonen på den største krisa i kapitalismen til då, den Store depresjonen frå 1929 var derfor ”nyklassisk” dominert og bestemt: når dei las han slik var ”marknaden” i prinsippet i stabil likevekt, men måtte først bli

brakt tilbake til sin perfekte funksjon og for å nå dette målet måtte økonomien settast fri frå alle ”ytre støyningar”, som til dømes sosiale forpliktingar i økonomien for å få høgare menneskelig velferd. Midla for å klare dette var for ”nyklassikarane” og dei herskande den gong, heilt openbare og utan alternativ: mindre stat, reduksjon av statlige sosial- og forsorgsutgifter, lønesenkingar saman med tvang mot dei som var avhengig av arbeid, alle skulle sjåast som individ og ikkje som ”marknadsstørande” kollektiv eller ”tilsette” eller ”fagforeining”. Dei skulle altså bli dobbelt fri (frå all eigedom og frå alle rettar) og måtte stå mot kapitalistane med ”same rett”. Med den motsvarande sparestrategien kom dei ikkje ut av depresjonen i mest alle dei viktigaste kapitalistiske landa, men dei grov seg bare djupare ned i han. Dei opplevde så den vidgjetne Double Dip (ein nedgangskonjunktur som etter ei kort stund med oppgang gikk inn i ein ny nedgang), og dei kriseskjerpande verknadene av statstiltaka, slik vi og må gjennomleve i dag og, bare på eit usamanliknbart høgare nivå. Det første store feltforsøket til ”nyklassikarane” var altså ein grandios fiasko.

Viss vi ser på profittraten så finne vi i den ”normale” kapitalistiske økonomiske utviklinga strukturelt sett ein fallande profitttrate når meirverdien ”under normale omstende” stig gjennom ein investeringsprosess med (typisk nok ikkje alltid arbeids- og kapitalsparande) tekniske framskritt, når verdien av arbeids-

krafta, altså kostnaden for arbeidskrafta sin reproduksjon (på grunn av at varene blir billigare i produksjon) minkar, medan storleiken av konstant kapital aukar. Vi kan vise det slik:

$$\pi = \left[\frac{\left(\frac{m}{v}\right)^{\uparrow}}{\left(\frac{c}{v}\right)^{\uparrow\uparrow+1}} \right] \downarrow$$

Her kjem han med ein merknad om at dette ikkje gjeld for alle verdier av m og v, men dette viser kva som normalt skjer i den verkelige økonomien.

Underteikna føyer til at pilane her viser i kva retning verdien av m og v og forholdet mellom dei, utviklar seg og kor mykje dei gjør det (ei pil eller fleire piler).

Profittraten = π har altså ein tendens til å falle med stigande kapitaloppsamling også når meirverdien stig i absolutte tal, sjølv når vekten av den oppsamla konstante kapitalen (og i dag også kreditt- og spekulasjonskostnadene hans) blir stadig større.

Den ”løysinga” som fins til slutt når det gjeld den for låge profittraten – objektiv sett for lite meirverdi, subjektivt depressiv stemning hos kapitalistane som til saman skapar eit ”run” – gjennom den sykliske krisa som er forårsaka av overakkumulasjon og underforbruk, skjer då på den eine sida gjennom minsking av verdiproduksjonen og massearbeidsløyse (skjerpa reduksjon av

v (verdien av arbeidskrafta), men framfor alt gjennom massiv nedgang i verdien av den konstante kapitalen. Vi kan illustrere det slik:

$$\pi = \left[\frac{\left(\frac{m}{v}\right)^{\uparrow}}{\left(\frac{c}{v}\right)^{\downarrow\downarrow+1}} \right] \uparrow$$

Den store nedgangen, særlig i verdien av konstant kapital, gjør at profittraten stig igjen. Dette skjer ved all stor kapitaløydelegging. Særlig stor var han jo under 2. Verdenskrigen som var systemnødvendig for at kapitalen skulle kunne fortsette på jorda og eit stort pluss $\uparrow$ for han.

Så skriv Elsner om førebels stabilisering av kapitalismen: ”bastard”-keynesianske løysingar, motsetnadene deira og at dei ikkje er haldbare på lang sikt.

Akkumuleringsstrategiar

Under den store depresjonen hadde kapitalismen to alternativ ovafor den sterke arbeidarrørsla og dei forskjellige sosialreformrørslene for å komme seg ut av ei varig krise. Den eine var den tysk-italienske-spanske varianten med open terror og fysisk øydelegging av arbeidarrørsla. Desse fascistiske variantane for å redde kapitalismen fylte snart den objektive økonomiske funksjonen sin og sette i gang ein ny akkumulasjonsrunde gjennom ei pionerrolle i dei opprustings- og krigsøkonomiske variantane sine, noe som seinare blei kjent som keynesianisme – som riktig nok bare blei populær og politisk brukt i ein redusert, me-

kanistiske og ”hydraulisk” og autoritære form av han, utan ein kvar strukturendring i mikrogrunnlaget (marknader).

Det andre alternativet blei, etter noen år med krise, brukt ei kort stund framfor alt i USA. Franklin Roosevelt kunne i ein kort periode bli overtyda om at det var naudsynt og kanskje strategisk og taktisk fordelsaktig å sette i gang ein velferdsstatlig og sosialstatlig og infrastrukturell fornying av kapitalismen. Og den blei verkeliggjort med ein statlig-kollektiv overtaking av risiko og dermed risikoavgrensing, bygging av tillit, stabilisering av tilhøva på noen områda (først og fremst på bustadmarknaden gjennom at staten overtok og gav lange tilbakebetalingssfristar til dei som ikkje kunne betale låna sine), og også med ein aktiv og offentlig investeringspolitikk og organisering og ved å sette i gang tiltak som skapte arbeid for å framskynde ein ny lang akkumulasjonsrunde.

Men den sosiale velferdskapitalismen har ein særlig konstruksjonsfeil: I lengda gir han arbeidarane, som får eit minimum av sosial sikkerheit og muligheit til å planlegge framtida, også ein viss kollektiv handlingsevne og kraft. I røynda har arbeidarane i dei utvikla kapitalistiske landa i perioden med den keynesianske velferdsstaten over ei viss tid kunne heve lønedelen i samfunnsproduktet ein god del.

Når vi ser på dette i høve til profitttraten kan vi på ny erkjenne eit fall i

profittraten på grunn av tilbakefordeling nedetter (ved at v stig), først og fremst ved ein typisk ”god konjunktur”, altså veksande meirverdimasse, og med det også relativt høgare akkumulasjon av konstant kapital:

$$\pi = \left[\frac{\left(\frac{m}{v} \right)^{\uparrow\uparrow}}{\left(\frac{c}{v} \right)^{\uparrow\uparrow\uparrow}} \right]^{\downarrow} \downarrow$$

På slutten av den keynesianske perioden løyste denne motsetnaden seg opp i ein strukturell fordelingskamp med den følgja at vi fekk ein tendensielt veksande inflasjonsrate som var like mykje ”profittskapt” som ”løneshkapt”. Men dei antiinflatøriske tiltaka som kom virka først og 9 fremst mindre inn på sjølve fordelingskampen og ikkje i det heile på dei stadig meir fordelaktige prisstrategiske vilkåra til dei konserna som i mellomtida hadde vakse og dei høgare konsentrere sektorane med stadig tettare oligopol, men desto meir på den verkelege produksjonen. Stagflasjon blei på 1970-talet problemet til kapitalismen, eller i det minste stilisert til eit problem, for å få endre akkumulasjonsvilkåra på ein endelig måte og bestemme resultatet av fordelingskampen i det lange løp på ein eintydig måte.

Etter dette tar Elsner opp det ”nyliberale” utbrotet frå det ustødigaste ”klasse”-kompromisset: globalt frislepp av ei mektigaste kapitalane.

Utgangspunkta for det nye pa-

radigmet var klart: (1) Press for konsentrasjon og sentralisering av kapital opnar heimemarknaden til konkurrentane for global ekspansjon også gjennom å skape nytt liv i eller meir presist nye modellar og paradigme når det gjeld ”marknad” og ”konkurranse”; (2) Privatisering, altså å innlemme dei formuane som det offentlige og kollektive har samla opp i meirverdimassen og meirverdiproduksjonen til dei store føretaka på gunstig måtar; (3) Avregulering av arbeidsvilkåra, altså auke i meirverdidelen av samfunnsproduktet på kostnad av lønane gjennom nye maktforhold i arbeids”marknaden”; (4) avslutte ein statlig finanspolitikk som er strukturert for å tene samfunnspolitiske mål og innføre en dominerande pengepolitikk som er politisk-samfunnsmessig innretta på sparing (”stabil pengeverdi”), institusjonelt forankra gjennom sentralbankane, som blei stilt over stat og demokrati på ein gudeliknande måte og faktisk er blitt til den største lobbyorganisasjonen (banksektoren) i den ”nyliberale” kapitalismen; (5) global avregulering, altså at statane skaper eit eksklusivt globalt rom for handling for storkapitalen; (6) offensiv for innovasjon med billigare og kapital- og arbeidssparande tekniske framskritt. Den digitale mikroelektroniske revolusjonen med den langsiktige oppløysinga av alle grenser i arbeidslivet kom då – tilfeldigvis? – til heilt rett tid.

Nye modellar når det gjeld mikro- og makroøkonomien, nye tolkingar av ”marknad” og ”konkurranse”,

pengar og dominerande ”upolitisk”, ”politikkfjern” pengepolitikk, som på grunn av inflasjon og ”naturlig”, sjølvpåført arbeidsløyse smelta saman til ein ”nyliberalisme” som, slik vi før har sagt, korkje er ”ny” og heller ikkje på noen måte kan framstillast som ”liberal”. Det blei utvikla ei mengd moment som, med stor makt bak seg, blei innført i lærebøkene i den akademiske masseutdanninga, i diskursen til dei politiske media, institutt og stiftingar, i dei politiske organisasjonane og i den politiske utdanninga der og dermed blei det også raskt innført i regjeringspolitikken. Det var teoretiske og politiske omvurderingar, ekstreme fornufts- og forventingshypotesar, ”som om” metodologien, omvurderinga av årsakene til inflasjon som arbeidarane og statane sin gjeld, hyperrasjonelle hypotesar om formuesoptimering, finansmarknadene sin Black-Scholes-optimaliseringsmodell, som dertil drog med seg eit spesielt fysikalsk teorem med underliggande strukturkonstans, den såkalla Brownske rørsle, for å bevise den evige likevekts- og stabilitetstendensen i finansmarknadene, para med ad-hoc-teorem for generelt å nedvurdere kollektiv og proaktive (fiskalske) statlige inngrep. Alt dette skapte eit mangearta brygg og eit ideologisk fyrverkeri. I røynda blei ein plan som var utarbeidd gjennom lang tid sett ut i livet på generalstabsmessig vis.

Eit av dei teoretiske virkemidla for å klare dette var den heroiske antakinga (til Hayek) om at det fins ei effektiv spreiding av all relevant

kunnskap om alle aktørane i eit spontant desentralisert system som på eit eller anna vis ikkje blei definert, og som blei kalla ”marknad”. Korleis den utstrødde ”riktige heilskapskunnskapen” i den spontane, desentraliserte prosessen skal bli omsett til ein kollektiv, systemisk fornuft fortsett å vere, når vi ser nøye på det, ein løyndom som vi kan sjå oppløyser seg i at ei kvar oppfatning om ein uavhengig, kollektiv, systemisk fornuft bygd på erfaring i realiteten må bli oppgitt.

Ja, bare tanken på at det kan finnast noen felles, til dømes felles økonomiske koordinasjonsproblem og –løysingar, gjeld som første steg i retning slave-ri. Den mystiske, eliteprega, gudsgitte heltetrua og hatet mot samfunnet frå den gamle adelen og den nyrike ”eliten” blir helst med glede. Margaret Thatcher hadde forstått budskapet: ”Det fins ikkje noe samfunn.”

I det neste avsnittet tar han opp akselererande degenerering og sjølvheving av ”marknadene” – erfaring frå fire tiår med krav frå plutokratia (dei styrande rike). Ikkje bare den kraftig oppsvulma turbulensen og krisene i dei siste tiåra under det ”nyliberale” regimet viser kor enormt feil ”marknads”teoretika-

rane tar. (Vi har hatt internasjonal børskrise i 1987, den japanske bustadkrise i 1986-99 osb., dotcom-internett-krise i 1996-2000, den asiatiske finanskrisa i 1997-1999, den russiske finanskrisa i 1999-2002.)

Som grunnlag for eksistensen sin treng dei verkelege marknadane i ei kompleks verd å bli bakt inn i og regulert gjennom motsette prinsipp, for å halde oppe ein halvveges uthaldelig funksjonsmåte, utan å skape typisk overkompleksitet,

Som grunnlag for eksistensen sin treng dei verkelege marknadane i ei kompleks verd å bli bakt inn i og regulert gjennom motsette prinsipp, for å halde oppe ein halvveges uthaldelig funksjonsmåte, utan å skape typisk overkompleksitet, overturbulens og tiltakande nærsyn i dei avregulerte marknadane

overturbulens og tiltakande nærsyn i dei avregulerte marknadane. Elles blir dei til alt og inkje, medrekna dei mest traumatiserande mekanismane og hendigane, som vi kan forestelle oss – og som vi i dag må skode på en dramatisk måte. Kva pris betalar vi til dømes i marknadene for menneskehandel, for mord og for muting av dei høgaste politikanane.

Det førebels høgdepunktet i kapitalkonsentrasjon, -sentralisering, -kontroll og – maktkonsentrasjon blei først undersøkt i ein studie frå det føderale instituttet for teknologi (ETH) i Zürich i 2011 på grunnlag av ein database med dei 43 000 største føretaka som dreiv internasjonalt. Erfaringa var at i dag

blir verda styrt av om lag førti av dei største internasjonale kapitalgruppene, som eig og kontrollerer kvarandre innbyrdes og slik dannar eit lukka styringssystem som ingen makt i verda kan kontrollere lenger. Dei kommanderer over mest alle dei undersøkte føretaka, ein megaklubb av dei mektigaste finanseiningar, bankar, sparebankar, investeringsfond, hedgefond og forsikringsselskap, mellom dei er det bare noen få industrikonsern som høyrer heime, og alle med ein kapitalbase som er større enn samfunnsproduktet i dei landa dei kjem frå. Det personellet som høyrer til desse i heile verda er noen hundre mega- og gigarike og noen hundre toppleiarar i dei nemnde finanskonglomerata.

Og her, der dei har oppretta ein eksklusiv global plass for aktiviteten sin med uforstyrta rett utan plikter, der dei flyr frå dei tradisjonelle framgangsmåtane og dei samfunnsmessige og økologiske forpliktingane og der veksande kulturar over alt blir øydelagt i deira interesse, må dei sjølv redusere att den stigande uroa og dei ekte usikkerheitene for å få ein viss beherskande grad av kontroll over vilkåra rundt seg og behalde ei sikring for å kunne planlegge og handle. Men ifølgje den individuelle fornufta si kan dei bare gjøre det gjennom enno større vekst, gjennom meir danning av oligopolar (når tilboda kjem frå noen få tilbodarar), kartellisering (fleire føretak som inngår avtalar seg imellom), osb. Verkelege, dvs. avregulerte marknader, ut-

artar fortare og har fare raskare inn i tilstandar som er tvert imot deira eigne mytar, som vi skal sjå.

Den ”nyliberale offensiven” med global vekst i massearbeidsløyse og massefattigdom, altså relativ senking av verdien av den variable kapitalen, aukande eksternalisering av sosial- og miljøkostnadene og senking av kostnaden for konstant kapital, burde drive profittraten til nye høgder, slik vi kan sjå av denne likninga:

$$\pi = \left[\frac{\left(\frac{m}{v}\right)^{\uparrow\uparrow}}{\left(\frac{c}{v}\right)^{\uparrow\uparrow\uparrow} + 1} \right]^{\uparrow}$$

Men krav frå oligopol og pleie av dei rike har fyrt opp under finansialiseringa av økonomien på ein avgjerande måte.

Enorme finansoverskott som først oppsto innan industrien, som ovafor manglande omsorg for og systematiske tømning av realøkonomien (gjennom den systematiske underforbruks-

tendensen og profittjaget i spekulasjonsindustrien) ikkje lenger fann noen tiltrekkande produktiv/investerande bruksmåte der, gjorde at det oppstod ein dominans frå finans- og spekulasjonsindustrien, med løfte om høge renteinntekter, som aldri kunne bli nådd gjennom ordentlig ”real”produksjon i tradisjonell industri og tenesteyting, men bare på denne måten. Slik blei også dei normale industrikonserna til finansspekulantar. Gjennom talrike prosessar som var vevd saman

med kvarandre blei den ”fiktive” kapitalen (Marx), den nominelle pengekapitalen, til den forma som styrte over alt – økonomi, samfunn, teknologi og natur.

Etter dette går Eltner over til å skrive om den kvantitative umogeligheit det er med ein ”fornuftig” profitttrate på den eksploderte kapitalformuen. Statlig avregulering, krav frå oligopol, pleie av dei rike og omfordeling nedanfrå og oppetter, nausynte og ønska følgjer av den teoretiske konstruksjonen i den ”nyliberale” modellblandinga, har ikkje bare heilt enkelt gjort dei rike til superrike, dei superrike til megarike og dei megarike til gigarike, gjort ”normale” industrikonsern og bankar til globale supermakter,

Gjennom talrike prosessar som var vevd saman med kvarandre blei den ”fiktive” kapitalen (Marx), den nominelle pengekapitalen, til den forma som styrte over alt – økonomi, samfunn, teknologi og natur.

det blir handla med i penge- og kapitalindustrien medrekna dei meir eller mindre pengelike nominelle private formuesoppsamlingane som har motsvarande inntektskrav ”mot resten av verda”, blir oppskatta til 300 billionar dollar private kapitalformuar, med dei berekna hemmelige offshoreformuane som ikkje kjem fram i noen offentlig statistikk; dei institusjonelle pengene kapitalformuane til bankane, forsikringsselskapa og dei forskjellige formene som fins i spekulasjonsin-

dustrien, som aksjar, obligasjonar, verdipapir og derivat (av derivat) av alle typar, og som utgjør rundt 750 billionar dollar i derivat og 60 billionar i forsikringspolisar mot kreditt som ikkje blir innfridd. Det er mulig at vi snakkar om rundt 1 milliard dollar i relativt likvide midlar – ein kapitalformue som er på jakt etter ein fornuftig profitttrate, det er eit volum som er om lag 13 gonger så stort som det årlige sosialproduktet i heile verda. Kor høg er den gjennomsnittlige avkastinga på denne fiktive kapitalen som i prinsipp til slutt bare kan bli dekkja inn av verdas sosialprodukt. Når kapital- og formueseigarane skal tileigne seg 50 % av det globale ”folkeinntekta” som meirverdi, vil profittraten på den konstante kapitalen m/c på rundt 3,4 % bare vere ein brøkdel av kva industrikonserna, ”anstendige” bankar, forsikringsselskap, investeringsfond, hedge-fond eller private aksjar forlangar, og virkelig skaffar seg og proklamerer som standard. Bankane reknar med at deira avkastning på investert kapital skal vere om lag 25 % i året. Det blir då tydelig i kva enorm målestokk dei store kapitalane ranar til seg middel frå alle andre, når den gjennomsnittlige avkastinga i heile økonomien bare er på under 3 % m/c+v og for noen vil han vere på bare 1 eller 2 %, mens millionar av småspekulantar er programmert til spekulasjonstap.

Ser vi på den sein ”nyliberale” konstellasjonen av raskare nedgong med relativ senking av verdien av den variable kapitalen, kanskje framleis bare normal realøkonomisk meirverdiproduksjon, men med ein konstant kapital som vi nå ikkje lenger bare må sjå som realverdi, men for den aller største del

som reint nominell pengekapital, fiktiv kapital som har overskride alle tidlegare kjente dimensjonar, så anar vi at korkje ein ”normal” profitttrate eller den høge profittraten som ein forventar i spekulasjonen kan vere mulig å realisere. Vi får:

$$\pi = \left[\frac{\left(\frac{m}{v}\right)^{\uparrow\uparrow}}{\left(\frac{c}{v}\right)^{\uparrow\uparrow\uparrow} + 1} \right]^{\downarrow}$$

Profittraten går nedetter. Eit studium av den fiktive kapitalen i tredje bind av Kapitalen, forvandlinga av overgangen frå den realøkonomiske G-W-G' (Pengar – varer – meir pengar) til den spekulative bobleformige G-G' (Pengar – meir pengar) som ikkje kan oppretthaldast som veksande boble, og den nødvendige omdanninga av G' i realverdiar til rett tid, som ein mulig ny mekanisme G-G'-W (Pengar – meir pengar – varer) (noe som bare kan lukkast delvis, i mindre storleik) gir her ein sjanse (trulig den einaste) til å analysere og forstå dei noverande økonomiske prosessane i samanheng.

Eksploderande luksusforbruk, tapping av realkapital, spekulasjon i ressursar og landgrekking, spekulasjon i alt og inkje, i statsbankerot og samstundes det motsette, kjøp av politikk, eksplosjon av kvitsnipp- og konsernkriminalitet og moralsk forfall, delvis sosial samanskjorting og stadig meir autoritære og byråkratiske statstiltak, den tiltakande konflikten mellom (til alles ulempe) den summen som skal omfordelast og demokratiet, alt dette ville vere empiriske område for ein slik analyse, som vi ikkje kan gjøre her.

Ei kapitalistisk tvangstrøye

Til slutt tar Elsner opp grunnen til

at WBG i 2013 gir ut ei rimelig stor studieutgåve av Marx sine verk. Han seier at dei noverande implikasjonane av den analysen som han har begynt kan utarbeidast vidare i det endelausa. Viss vi snakkar om ”framtida” for den ”nyliberale” frislepte globale finanskapitalen, så snakkar vi knapt om fleire tiår. Vi opplever ei forskrekkelig offentlig handlingslamming (og kollektiv handlingslamming allment): ingen av dei grunnleggande problema til menneska er løyst eller er komme eit steg nærare løysinga si på dei siste 40 åra. Mange løysingar er lengre vekke enn noen gong.

Og då kjem vi på ingen måte forbi dei filosofane, historikarane og økonomane som på 1800-talet utarbeidde kva som til sjuande og sist set kapitalen i rørsle og i kor stor grad dei menneskelige evnene til felles fornuft, planlegging for framtida, medkjensle eller evne til samarbeid anten blir gjort umulig eller hindra eller kasta bort og spring ut i det tomme, i ein irrasjonell og fordreia struktur, som stenger menneska inne i ei tvangstrøye med redusert handlingsmuligheit og negative stimulansar. Situasjonen kan ha blitt hengande tilfeldig etter i den historiske prosessen, å overvinne dette krev eit kollektivt rasjonelt krafttak. Alternativa til denne situasjonen har til no vore for dårlige og for tidlig.

Den som vil forstå dei vesentlige sidene når det gjeld krisa, notida og framtida burde lære Marx (betre) å kjenne. Denne utgåva av verka hans på tysk er eit framifrå tilbod om det. Ho har eit godt format (ved sidan av spesialutgåvene ”MEW” (Marx-EngelsWerke) og ”MEGA” (Marx-Engels-Gesammelte Werke)

og kjem til rett tid. WBG fortener stor påskønning for initiativet og motet til å gjennomføre det riktige prosjektet til rette tid.

Så langt Wolfram Elsner. Eg helsar denne utgåva velkommen som ein del av den verkkelige marxistiske renessansen som for alvor har begynt i verda i denne nye store krisetida. Eg skulle sjølv sagt ønske at det var noen fleire bind, slik at dei hadde fått plass til verk som ”Grunnriss til kritikk av sosialøkonomien” og ”Teoriar om meirverdien”, men verket gir likevel dei tysktalande ein god port inn til Marx sine tankar. Og utan å forstå dei grunnleggande trekka i desse tankane har vi faktisk ikkje noen muligheit til å komme ut av kapitalens fengsel, og risikerer å gå til grunne der i rasande anarkistisk profittjag, enorm rikdom for dei få, fattigdom og svolt for fleire og fleire (Raude krossen melder i dag om at rundt 35 millionar personar i EU ikkje får nok mat) religionskrigar og andre typar krigar, miljøødelegging, rasande tilfeldig vald osv., osv.

Innleiinga til Wolfram Elsner frå oktober 2012 er referert og kommentert av Terje Valen, 15. november 2013.

Tanker fra behandlingrommet

Av Karen Storaker

Jeg er fysioterapeut og har 45 års erfaring fra yrket. (Hjelpe seg, så lenge!) Mine første arbeidsår hadde jeg i fastlønnet virksomhet, men siden har det blitt privatpraksis. Husker at jeg i min ungdom gikk inn for bare faste stillinger og ble beskyldt for å være «rød», noe som dengang var en sjeldenhet i dette yrket. Derfor er det spesielt moro nå å kunne skrive en ytring i Sosialistisk framtid.

Jeg arbeider både med barn og voksne. De fleste av mine voksne pasienter har kroniske lidelser og en stor andel er uføretrygdet. Inntil dette året har vi fysioterapeuter hatt en diagnoseliste med mange forskjellige diagnoser som har utløst honorartakst, som betyr gratis behandling. De fleste av mine pasienter med kroniske lidelser har kommet inn under denne ordningen, men noen få har måttet betale fordi deres sykdom ikke er å finne på diagnoselisten.

Som lyn fra klar himmel kom beskjednen fra budsjettforliket i desember 2016: Honorartakstene faller bort, alle over 16 år må betale egenandel for fysikalsk behandling. Det er riktignok et unntak for yrkesskade, det gir fortsatt fritak for betaling. Egenandels-taket blir satt ned til 1990 kr. Når det er nådd, får man gratis behandling resten av året.

Jeg reagerte med forskrekkelse. Hvordan skal det gå med henne som er halvt ufør, alenemor og skal ta utgiftene for konfirmasjon i år? Og hun som har så mye smerter og må gå ofte til legen og betale for lege, medisin og drosje inntil den nye egenandelen er oppnådd?

Så kom det også noen tanker om dem med en diagnose som ikke er på lista over gratisbehandling, de har måttet klare det uansett dårlig råd. Og selvsagt er det noen ganske få som har tilnærmet misbrukt diagnosen sin for å oppnå økonomiske fordeler. Så tenkte jeg på at det er jo bare 1990 de skal betale for fysioterapi i et helt år. Dersom de starter opp i januar og har en behandlingstime på 60 minutter hver uke gjennom hele året, må de betale for 9 ganger, 242 kr pr gang, og kan få resten gratis. Prisene er lave sammenliknet med private helseaktører uten støtteordninger og sammenliknet med helsestudioer.

Likevel må jeg si det har vært vanskelig å fortelle mine pasienter at de måtte begynne å betale for behandling som de hadde fått gratis i mange år. En del ble svært lei seg, følte at de ble sviktet av myndighetene. «Vi som har det vanskelig, skal bli presset enda mer, det er så urettferdig». Én pasient har sluttet inntil videre, hun er ufør, har forsørgeransvar og er i ferd med å flytte til nytt hus. For henne ble det for mye. En annen har valgt å betale litt etter litt, når hun får det til. Noen gir jeg lov å vente med betalingen til de har oppnådd egenandelen som de må betale hos lege og da får legetimer, medisin og drosje fritt.

Én sa klart i fra at hun ikke hadde råd. Jeg betvilte dette, men hun redegjorde for sin inntekt som minstepensjonist og hvordan hun brukte pengene som var igjen etter at faste utgifter til hus, bil, internett mm var betalt. Da satte hun seg ned med tilbudannonser for å handle inn det helt nødvendige av matvarer. Hun kan aldri gå på restaurant, kino eller konsert uten at hun blir invitert. Jeg ble ganske overveldet. Denne kvinnen som har en så flott fasade, er virkelig fattig. Det vil si, hun har hus, bil og pc. Så da?

Jeg begynte å oppdage at den summen som for meg er helt ok å betale, for noen er uoverkommelig innenfor det budsjettet de har. Så det er ikke riktig å se på egenandelen fra mitt ståsted. Og iallefall ikke fra stortingsrepresentantenes ståsted. Det er dessverre stor forskjell på folks betalingsevne. Noen, flere enn man skulle tro, har svært dårlig råd. Da kan 1990 kr være umulig å finne.

De fleste kan og vil antagelig gjerne bidra til samfunnet med å betale for seg. Men mange mennesker som er kronisk syke, har i utgangspunktet så store plager eller lidelser at det å få økonomiske bekymringer i tillegg blir en for stor belastning. For min del har jeg funnet forskjellige lure løsninger på betalingen. Av henne som ikke har penger, har jeg bestilt et maleri til 1990 kr. og da skal hun betale fysioterapieregningen med det bildet hun maler. Men - det er ikke slik vi kan ha det i lengden. Fattigdommen i Norge må bort.

Et hav av plast

Nini Hæggernes
3. kandidat til stortinget for
Miljøpartiet De Grønne Rogaland

8 millioner tonn plast havner i havet hvert år. Det er forventet å dobles innen 2030. Med dagens politikk vil det være mer plast enn fisk i havet i 2050. En sjelden og utmagret gåsenebbhval måtte nylig bøte med livet etter å ha strandet utenfor Bergen. Tarmsystemet var helt tomt for næring og magen full av plast. Tilfellet med gåsenebbhvalen er dessverre ikke et sjeldent unntak. Tall fra FNs miljøprogram viser at ca. én million sjøfugl og ca. 100.000 sjøpattedyr dør hvert år på grunn av inntak av plast eller ved at de setter seg fast i plastgjenstander. Plast bidrar til død og store lidelser. Antallet fisk, sjøfugl, hval og andre havlevende dyr er blitt redusert med hele 49 prosent fra 1970 til 2012 ifølge WWFs Living Blue Planet rapport fra 2015. De viktigste årsakene er klimaendringer og havforsuring grunnet økende CO2-utslipp på jorden, overfiske, oppdrett, turisme og råstoffutvinning som olje, gruvedrift og lignende. I tillegg bidrar forurensing til å forsterke utfordringene. Men en av de raskest voksende problemene er forsøplingen av verdenshavene og kystene.

Plast blir aldri helt borte

Tradisjonell plast er lite nedbrytbart og lages av olje. Plast blir heller aldri helt borte når det havner i naturen og havet. Det smuldrer opp over noen hundre år før det ender opp som mikroplast i matkjeden vår. Eksempler på det finner vi i havnebassenget i Bergen der det nylig ble oppdaget at 1 av 3 torsk hadde plast i magen. Plast er dermed i tillegg til å ta liv og forurense matfatet vårt, lite klima- eller miljøvennlig både å produsere og forbruke.

I Stillehavet mellom Japan og USA har havstrømmer dannet enorme «øyer» av

plastavfall, som i areal er flere ganger større enn Norge. Plasten her består av 80 prosent fra kilder på land og 20 prosent fra virksomhet til havs, men data knyttet til strandrydding i Norge og på Svalbard viser noe annet. I Sør-Norge kommer mesteparten av plasten fra landaktivitet i husholdninger, industri og landbruket, mens i Nord-Norge og på Svalbard stammer mesteparten fra fiskerivirksomhet og skipsaktivitet (Norsk Polarinstitutt, januar 2016).

Vi må verne om havet og livet som bor der. Havet er ikke bare en betydelig matkilde og bosted for millioner av dyr med sin egenverdi og et arts mangfold som avhenger av hverandre. I havet ligger også store muligheter for marin bærekraftig næringsutvikling, som kan erstatte deler av oljeindustrien som vi vet må utfases.

Vi må handle nå

Vi må verne om havet og livet som bor der. Havet er ikke bare en betydelig matkilde og bosted for millioner av dyr med sin egenverdi og et arts mangfold som avhenger av hverandre. I havet ligger også store muligheter for marin bærekraftig næringsutvikling, som kan erstatte deler av oljeindustrien som vi vet må utfases.

Som enkeltmennesker kan vi alle ta ansvar for vårt søppel i hverdagen. Vi kan

redusere bruk av plast og delta i kampanjer som den årlige Strandryddedagen som bidrar til fokus rundt problemet, eller rydde litt i naturen når man ellers er på tur. Lokale initiativ som ”Project Aware Smedasundet” i Hauge-sund er også viktig for lokalmiljøet. De har med dykking ryddet tonnevis med søppel bare i Smedasundet. Men det er dessverre ikke nok.

Regjeringen må få på plass tiltak som bidrar til en kraftig reduksjon i marin forsøpling av alt fra mikroplast til større plastutslipp. Vi i Miljøpartiet De Grønne har nå fremmet ti forslag i Stortinget til hvordan vi kan stanse forsøpling av hav og kyst. Vi ber blant annet regjeringen om en utvidet prøveordningen med ”Fishing for Litter” til en landsomfattende og permanent belønningsordning der fiskere kan få betalt for å levere inn marint avfall. Vi ber om forebyggende tiltak som å etablere en handlingsplan for innfasing av nedbrytbare og selvpopløsende redskaper for å stoppe spøkelsesfiske, samt å utrede hvordan produsentansvaret for emballasje kan utvides, slik at produsenter og importører av emballasje får medansvar for å finansiere opprydding av forsøpling fra emballasje og hindre at det oppstår.

Mange av tiltakene Miljøpartiet De Grønne foreslår vil ikke bare redde dyreliv, øke resirkulering av materialer og ressurser men også kunne bidra til å skape nye varige grønne arbeidsplasser over hele landet. Norge må gå foran og vise vei. Kanskje kan vi få på plass noen internasjonale avtaler. Vi håper at flere partier er enig i at tiltak må gjøres. For tiltak må gjøres nå.

Hvor er Brendes og Støres aversjon for Trumps usle menneskesyn nå som ord har blitt om til handlinger?

Av Maria Bonita Igland

I løpet av de siste dagene har situasjonen i Syria vært preget av en rekke dramatiske hendelser.

Etter at USA bombet en syrisk militærflyplass har reaksjonene vist at behovet for en antikrigsbevegelse er større enn noen gang. Nå er vi nødt til å organisere oss i demonstrasjoner og gjøre det klinkende klart for norske politikere at Norge må endre kurs i Syria.

Fare for stormaktskrig

Kort tid etter den amerikanske bombingene, kunne USAs utenriksminister fortelle at USA nå jobber for en internasjonal koalisjon som skal avskaffe den syriske regjeringa. Fra Russlands side kunne statsministeren meddele at USAs bombing ikke var langt ifra å utløse en krig mellom Russland og USA. Videre har Russland trukket seg fra avtalen om å klarere flyvetokter, noe som har vært viktig for å unngå krig. Samtidig har stormakten også begynt å ruste opp bakke-til-luftforsvaret til de russiske styrkene. Fra før av har russerne gjort det klart at de vil skyte ned amerikanske fly som prøver å angripe syriske regjeringsstyrker. Med den retningen Russland beveger seg i er det åpenbart at de fremdeles holder fast ved denne uttalelsen.

Flere har allerede tatt til orde for at Trumps måte å gå frem på tar dem tilbake til Bush sine dager i Det hvite hus. Dette er en skummel sammenligning, fordi det faktisk er noen klare linjer mellom Bush sin konspirasjonsteori rundt Iraks masseødelegelsesvåpen, og Trumps udokumenterte påstand om det var den syriske regjeringa som sto bak gassangrepet. Det at amerikanske statsledere fremdeles benytter seg av slike metoder for å legitimere og unnskylde brutale kriger, burde være en vekkerklokke for Norge. Dette burde være en oppvåkning om at nå er det på tide å bryte båndene med USA. Likevel ser det ikke ut til at Arbeiderpartiet og regjeringen deler samme tanke når både

Brende og Støre forsvarer amerikansk bombing. Hvor er aversjonen for Trumps usle menneskesyn nå som ord har blitt om til handlinger?

Demonstrasjoner mot krigen

Cecilie Hellestveit har i en tidligere debatt nevnt at deler av den russiske befolkningen frykter at 3. verdenskrig vil bli utøst i Syria. I USA begynner redselen for krig å øke hos folk. Til tross for dette ser vi fremdeles at statslederne ruster opp på hver sin side. Syria er i det hele tatt kun et sjakkbrett, og akkurat nå står Russland og USA på hver sin side av det med nok atomvåpen til å utslette alt liv på jorda. Dette er noe å tenke over når over hundre land tar til orde for et forbud mot atomvåpen, mens Norge følger etter andre NATO-land, og sier de ønsker å være en kjernefysisk allianse.

Syria står i fyr og flamme. Nå har det brent i alt for lang tid, og derfor trenger vi en bred antikrigsbevegelse. Det er på tide å hente tilbake igjen den frustrasjonen som veltet over folk når USA brente deler av Vietnam med Agent Orange. Vi må ta til gatene på nytt, slik det ble gjort når det var Irak som skulle lide USAs brutale skjebne. For slik som norske politikere holder på, er det tydelig at de ikke kommer til å refse USAs aggressive linje. Med politikere som Brende og Støre, som sannsynligvis kommer til å bli vår neste statsminister, er det åpenbart at det er vi som er nødt til å slå et slag for en bedre fremtid for Syrias befolkning. 17. april arrangeres det demonstrasjon mot bombingene av Syria i både Bergen og Stavanger.

Jeg oppfordrer alle til å bli med og vise Brende og Støre at nå er det nok. Syria skal ikke få ett minutt stillhet, det skal få et liv i kamp

Har offentlig sektor blitt sulteforet for lenge?

Av Knut Vidar Paulsen,
leder av Stiftelsen Natur og Kultur

Bondevik 2-regjeringen kuttet skattene med 23 milliarder kroner. Under Stoltenberg-regjeringen i 2005 ble 19 av i alt 23 milliarder kroner gitt i skattelette stående. Denne gangen vil Ap trekke inn 15 av 21 milliarder Solberg-regjeringen har gitt i skattelette. Siden årtusen-skiftet er skatteinngangen redusert med minst 25 milliarder i året.

Fra 4.01.2017 til 1.02.2017 ble Statens Pensjonsfond Utland, SPU; redusert med 191,2 milliarder kroner. Stortinget kan derfor ikke lenger basere statsbudsjettet på overføringer fra SPU.

Partiene står overfor utfordringen i et nasjonalt forlik å sikre en økt skatteinngang på 25 til 190 milliarder i året fram mot 2025. Kommunene trenger mer til eldreomsorg og andre samfunnsoppgaver.

Norsk sikkerhetspolitikk har ligget fast forankra rundt et dogme om at Norge er nødt til å støtte opp om USA for at USA til gjengjeld skal beskytte oss mot Russland. Siden 1949, som medlemmer av NATO, siden 1999 også som deltakere i USA- og NATO-ledede militære operasjoner utenfor eget territorium. Men er det gittat Norges sikkerhet trygges best ved å knytte den så tett opp til amerikansk politikk? I "Sikkerhetspolitiske veivalg" gir 13 aktivister og eksperter en kritisk drøftelse norsk sikkerhetspolitikks praksis og ideologi.

Kan bestilles fra
forlagets hjemmeside
progressivt.no eller din
lokale bokhandel for
200,- kr per bok.

**PROGRESSIVT
FORLAG**

BEVEGELSEN FOR
sosialisme

Bli med i Bevegelsen for Sosialisme, som forener medlemmer av alle venstresidens partier, og folk som ikke er med i noen av disse.

Vi arbeider for å bygge broer på tvers av kunstige politiske skillelinjer og for å sette demokratisk sosialisme på dagsordenen. Et av våre mål er å videreutvikle sosialistisk teori og praksis.

www.bevegelsen.no

Bevegelsen for Sosialisme
Pb. 131
5804 Bergen

kontakt@bevegelsen.no

Støtt vårt arbeid
Kontonummer: 0539 15 07653

**SOSIALISTISK
framtid**

Om magasinet

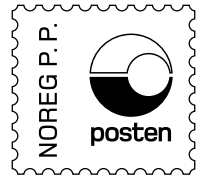
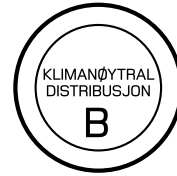
Sosialistisk framtid er et partipolitisk uavhengig magasin som arbeider for fred, vern av naturen, demokratiske rettigheter og sosial rettferdighet. Vi ønsker å bidra til sosialistisk nytenkning.

Veiledende retningslinjer for bidragsyttere

Debattinnlegg inntil 3.000 tegn, lengre innlegg vil kunne bli forkortet. Kronikk, maksimalt 6.000 tegn, inkl. mellomrom. Artikler, maksimalt 14.000 tegn inkl. mellomrom. Teoretiske artikler, maksimalt 24.000 tegn inkl. mellomrom. I spesielle tilfeller vil lengre artikler kunne publiseres.

Artikkelbidrag kan sendes til
sosialistiskframtid@bevegelsen.no

RETURADRESSE
Sosialistisk fremtid
Boks 131
5804 BERGEN

Revolusjonens røst

Gi mig de rene og ranke, de faste og sterke menn,
de som har tolmød og vilje og aldri i livet går hen
og selger min store tanke, men kjemper til døden for den.

Gi mig de kolde og kloke, men kjenner min virkelighet.
Bedre enn mange som sier de tror, trenger jeg nogen som vet.
Intet er mere som skrift i sand enn løfter om kjærlighet.

Gi mig de bitre og steile, som ikke har frykt i sitt blikk.
Gi mig de gudløse stolte, som ikke har trang til mystikk,
men dristig vil skape en himmel her efter sin egen skikk.

Gi mig de brendende hjerter, som aldri gir tapt for tvil,
som aldri kan kues av mismot og trues av sorger til hvil,
men møter hver seier, hvert nederlag med det samme usårlige smil.

Ja gi mig de beste blandt dere, og jeg skal gi dere alt.
Ingen kan vite før seiren er min hvor meget det virkelig gjaldt.
Kan hende det gjelder å redde vår jord. De beste blandt dere er kalt.

Rudolf Nilsen

